T3
P57
P54

TEATRU

CAMIL PETRESCU

CARAGIALE IN VREMEA LUI

1957

8R
P57

CAMIL PETRESCU

Școala medie de fete nr. 22
București
Nr. 27482
BIBLIOTECA

CARAGIALE ÎN VREMEA LUI

Piesă în trei acte,
nouăsprezece tablouri

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ
1957

VERIFICAT

Şcoala medie de fete nr. 22 Bucureşti
Nr. 27882
BIBLIOTECA

PROLOG EXCURSIV

Sîntem prin anul 1882, în ultimul pătrar al acestui veac al XIX-lea, tot atît de exaltat şi de romantic în ţara romînească, precum şi în restul Europei, aci poate şi cu un mic farmec oriental pe dedesubt. Personajele întîmplărilor de mai jos sînt de două feluri : oameni şi neoameni.

Pentru ca să lămurim înţelesul, esenţial pentru această epocă, al cuvîntului om, vom căuta să-l deducem din expresiile atît de curente, caracteristice vremii : „L-am făcut om"... sau... „Dumnezeu să-i dea sănătate lui X, că el m-a făcut om", ori... „Fiul meu, după ce termini facultatea, ţine-te de conu Alecu, fiindcă numai el te poate face om"... Om, în acest înţeles, se vădeşte a fi acela pentru care muncesc alţii, silnic, cu capul în piept de la naştere pînă la moarte : aceştia numindu-se prin deducţie, simplu, logic, neoameni.

Neomul „mănîncă o pîine de pe urma lui", a omului, şi este deci îndatoratul lui. Proprietarul de moşie este „omul" pentru care sate întregi de neoameni, înlănţuiţi ogorului, mai mult flămînzi, în zdrenţe, locuind în bordeie, îşi prefac, neştiuţi şi la fel cu vitele, vlaga trupului în saci cu aur pentru lăzile de fier ale stăpînului. Munca lor faraonică vine din noaptea timpurilor. Dacă „omul" e proprietarul unei fabrici, atunci el e şi stăpînul lucrătorilor care muncesc din zori şi pînă spre miezul nopţii pentru o pîine, cum s-a zis, sporind mereu bunăstarea celor care le zvîrle o astfel de pîine. Cine

nu vrea aşa cum vrea el, poate să plece. Unde? Asta e greu de spus. Căci toţi cei care dau de lucru sînt la fel oameni şi stăpîni.

O altă specie de „oameni" trăiesc în această vreme indirect din munca milioanelor de neoameni, care plătesc tot soiul de biruri, fiindcă trăiesc direct din afaceri veroase făcute pe spinarea statului, pe care il jefuiesc de sus pînă jos, în realitate spoliind întreg poporul, căci au făcut din stat un instrument al lor. Mai în urmă jaful e sub forma consiliilor de administraţie, unde pentru tantieme mari cît zece lefuri de medic, li se cere doar să se iscălească, şi să nu se intereseze ce au iscălit: precum şi în alte moduri diverse. Oamenii locuiesc în case mari, unele palate, unde e frumos deasupra, pe cînd dedesubt slugile fac „pentru o pîine" toate muncile mirositoare pe care nu le putem arăta aci, ori altele grele, precum tăiatul şi căratul lemnelor, în zeci de camere, spălatul rufelor, frecatul şi lustruitul duşumelelor, căratul lăturilor de la bucătărie şi altele. Totul trebuie făcut cu o grabă şi o atenţie de fiece clipă, zeci de ani fără odihnă, pentru ca omul de deasupra să poată uita cu desăvîrşire pe ce lume trăieşte, să i se pară astfel viaţa un vis neîntrerupt şi să-şi păstreze mîinile în parfum şi mănuşi. Ceva mai literar, folosindu-se comparaţia cu o galeră care lunecă lin pe apa ca oglinda mării sub lună, s-ar putea spune că „oamenii" stau tolăniţi sus pe puntea aurită, tolăniţi între femei frumoase, pe sofale de mătase şi pe blănuri scumpe, gustînd din vase de aur mîncările cele mai variate şi mai gustoase, bînd din cupele de agata şi onix, vinurile cele mai rare. In timpul acesta, jos sub punte, nevăzuţi de cei de sus, sînt într-o căldură înăbuşitoare, goi pînă la brîu, flămînzi şi însetaţi, plesniţi mereu cu harapnicul, fără nici o nădejde, neoamenii, adică galerienii, care vîslesc ritmic, zornăindu-şi lanţurile.

Această despărţire prin ignorare absolută între cele două etaje, ar putea fi completată în sensul acestei necunoaşteri şi prin comparaţia mai modestă cu o firmă luxoasă, fond opalin cu litere de aur, dar cu dosul de scînduri nedate la rîndea, năclăite de praf şi de mucegai, roase de carii, cu menţiunea că nimeni nu poate vedea deodată, în acelaşi

act, faţa şi dosul şi că orice legătură se stabileşte abia analitic.

O categorie deosebită de neoameni o alcătuiesc în vremea de care vorbim în ţara romînească, micii slujbaşi, care o duc greu, de azi pe mîine, secătuiţi de greutăţi familiale, bolnavi la gîndul că ar putea să-şi piardă slujba din care scot o pîine pentru ai lor, pierzînd-o din cînd în cînd.

Un loc aparte printre neoameni îl au bine zişii mai în urmă, proletari intelectuali, care trăiesc nici ei nu ştiu cum, într-o zi ca domnii şi în alte douăzeci în rînd cu slugile, cu un singur rînd de haine, mai mult roase, lustruite, în genere în odăi mobilate, căci rareori au aşternutul lor, dar chiar cînd izbutesc să înjghebeze mobilierul unei locuinţe, nu e pentru multă vreme. (Media vieţii, foarte scăzută ; iar ultimul domiciliu e în genere spitalul cu raţia la ordinar, cum a fost cazul mai tuturor scriitorilor romîni în acest veac al XIX-lea.) Chiar atunci cînd unii intelectuali neoameni izbutesc foarte rareori să ajungă prin întîmplare şi surprindere în posturi rezervate cu străşnicie numai „oamenilor", ei nu se pot menţine în această castă, căci le lipsesc însuşirile cerute ; cazul poetului D. Bolintineanu care a fost cîtva timp ministru şi totuş a murit singur, uitat la Pantelimon, într-o odaie de spital, ca într-o temniţă, e grăitor în această privinţă. Pe toţi aceştia „oamenii" îi zvîrle din mijlocul lor.

Specia „om" se înmulţeşte născînd pui vii, precum mamiferele carnasiere, sau se face, precum cavalerii în Evul Mediu, prin învestire de către „supraom", căci, aşa cum am spus, e vorba de o castă. Ce este supraomul se va vedea mai jos.

★

Din cele spuse pînă aici s-ar părea că „omul" este o făptură leneşă, care trîndăveşte toată ziua, care are tot ce-i trebuie, chiar în clipa în care s-a gîndit şi n-are decît să bată din palme, ca slugile lunecînd fantomatic să-i aducă tot ce doreşte. Aceasta însă e numai pe jumătate, sau pe sfert adevărat. Ca toate carnasierele „omul" e necontenit activ, nu cunoaşte liniştea decît în clipele cînd îşi face siesta sau se dedă la jocuri amoroase. Viaţa lui este o con-

tinuă luptă, nu numai pentru existență, — căci el nu vrea numai să existe — ci o teribilă luptă pentru putere, căci puterea e totul. Privilegiile se obțin și se păstrează prin luptă. În casta oamenilor nu poate ajunge și nu se poate menține oricine. Numai luptînd aprig se poate trăi de pe urma altora. Numai cu harapnicul în mînă zi și noapte, se pot ține neoamenii îngenuncheați ca să poată fi spoliați. Numai „puterea" îngăduie omului să se întărească, să dureze și să se sporească. În această luptă pentru putere el trebuie să fie bine înarmat, căci riscurile sînt mari, și trebuie să folosească fără scrupule orice armă. „Omul" nu trebuie să știe ce e caracterul, mila, omenia, cinstea. Trebuie să fie gata oricînd să-și vîndă prietenii și la nevoie chiar frații dacă îi stau în cale. Omul trebuie să fie în stare să mînuiască intriga, otrava calomniei, să știe la ce poate folosi de pildă uneori o „scrisorică" găsită într-un buzunar străin, din greșeală. Cînd vede pe cei spoliați de el căzuți în genunchi, cu șira spinării ruptă, nu trebuie să șovăie, ci să dea poruncă surîzînd vătafilor, ca ei să arate și mai mult, să lovească și mai amarnic... Trebuie să umilească chiar fără voie, dar în orice caz fără milă, ca să se facă temut. La nevoie nici crima nu e ocolită, cu sau fără mănușă. Pe de altă parte el, omul, trebuie să fie în stare să înghită gușteri și ouă clocite la nevoie, să se tîrască, să primească surîzînd picior în spate, dacă nu poate izbuti altfel.

★

Timp de vreo cîteva secole, „puterea" se cîștigase în Principate, prin intrigi, lingușiri, bani vărsați cu nemiluita, cu înjosirea trupului feminin și masculin la Istambul, în ghineceurile de la Top-capu ca și în palatele din Fanar, aproape subterane (ca să nu le fie văzută splendoarea de către păgîni, din uliță). Intr-acolo se îndreptau aventurierii de tot soiul, de-acolo au pornit domnitorii care aduceau cu ei puterea, adică pîinea și cuțitul și totodată își aduceau clientela care urma să-i ajute să-și fructifice „puterea", o liotă din care, în cea mai mare parte, ei făceau în cîțiva ani „oameni". Intr-acolo, în spre Istambul se îndreptau neliniștite

toate privirile celor din țară și la fel nădejdile, căci se știa că schimbarea domnilor e bucuria nebunilor și bineînțeles a „oamenilor" și a candidaților de oameni. De altfel găseau unelte cîte vroiau și în țară.

Ajunși în Principate, cei care cumpăraseră „puterea" trebuiau să lucreze grabnic, fără prea multă bătaie de cap, căci învestitura cu dreptul de a spolia și de a-și scoate cu dobîndă înzecită banii cheltuiți și obrajii fețeliți, nu ținea decît doi, trei ani și era altfel legată de mari primejdii, dintre care tăierea capului era relativ frecventă.

Ultimul veac al domniei Istambul-ului s-a numit în istorie „Domnia Fanarioților". După „Domnia Fanarioților" și după un răstimp de prefacere, a urmat în țara romînească „Domnia Partidelor Istorice", care a stors și ea țara cam trei sferturi de veac.

★

De îndată ce puterea nu s-a mai căpătat de la Istambul, ci din București, de pe Calea Victoriei, de lîngă biserica Cretzulescu, au luat naștere aceste partide, așa-zise istorice, căci această putere nu se mai putea cîștiga acum decît printr-un fel de înhăitări, care se numeau, după o modă apuseană, partide; lupta era însă tot atît de crîncenă și tot fără întrerupere.

Intre cele două aprige domnii, a Fanarioților și a Partidelor, a fost cum am spus, un răstimp de trecere, în care s-a întîmplat, sau s-ar fi putut întîmpla, un fapt crucial, care ar fi schimbat istoria romînească, anume Revoluția de la 1848... Atunci s-a dat și pe față lupta grea dusă în întuneric dintre neoamenii care au vrut să nu mai fie neoameni și casta „oamenilor" care vroiau să fie mai departe proprietari de pămînt și de clăcași... Dacă ar fi biruit propunerea lui Bălcescu ca să se declare țara cu totul independentă, împroprietărindu-se în același timp un milion de clăcași și s-ar fi dat drept de vot la două milioane de oameni care muncesc, n-ar mai fi urmat domnia partidelor istorice, ci pur și simplu s-ar fi deschis adevărata cale a istoriei romî-

neşti. Dar la 1848, cu ajutorul trupelor străine, proprietarii de moşii şi de clăcaşi fură mai tari. Revoluţia a fost dată peste cap şi Bălcescu muri în 1852 la Palermo. Celălalt mare gînditor politic, moldoveanul Mihail Kogălniceanu izbuti, în fruntea unui număr de patrioţi progresişti, să ducă la unirea Principatelor şi apoi, ca sfetnic al lui Vodă Cuza, la un început de împroprietărire a ţăranilor. Se stinsese aproape cu totul suveranitatea turcească, totuşi şi de data asta proprietarii de moşii se dovediră mai tari şi-l răsturnară în 1866 pe Vodă Cuza, cu Kogălniceanu cu tot, constituindu-se apoi în partide politice şi dezlănţuind lupta pentru puterea toată. Aduseseră pe tron un principe străin, pe care-l voiau de formă, cum de formă făcură să se voteze chiar şi o aşa-zisă constituţie.

Aşa, formal, puterea de care erau însetaţi, se dobîndea acum prin alegeri censitare, adică aveau de fapt drept de vot numai cei cu venituri din proprietate, adică „oameni" şi unele ciurucuri de club, iar alegerile erau pe patru colegii. Pe milioanele de neoameni nu-i întreba nimeni ce vor: deputaţii şi senatorii aleşi constituiau guvernul, iar domnitorul îl confirma. Acestea ar fi fost după Constituţie etapele spre „luarea puterii" care le dădea pe mînă toate bogăţiile ţării, bugetul şi munca a milioane de neoameni. Era nedrept şi rău. Dar în realitate, era şi mai rău, căci atîta timp cît a durat „domnia partidelor istorice", etapele cuceririi puterii erau inverse, adică următoarele: întîi, cînd nu mai putea să reziste ameninţărilor „opoziţiei", adică lotului ahtiaţilor nemulţumiţi, domnitorul numea cu de la sine putere un guvern, care vrea el, după socotelile lui secrete, din acei în genere, de care îi era mai frică; la rîndul său guvernul printr-un simulacru de alegeri, în care se desfăşura o luptă crîncenă care mergea pînă la asasinate, îşi alegea un parlament, din „oamenii" lui, care deveneau apoi tovarăşi de pradă. Dacă nu ne înşelăm, în şaptezeci şi cinci de ani, un singur guvern numit de sus, a căzut în alegeri, ceea ce arată valoarea practică a sistemului. Cu alte cuvinte, rostul alegerilor era să ratifice hotărîrea domnitorului. Un guvern era răsturnat după ce se îmbuiba şi atunci cînd domnitorul,

altfel mulţumit să-şi vadă liniştit de interesele lui, descoperea că exasperarea „opoziţiei“ a ajuns la paroxism şi că această opoziţie nu mai sfîrşeşte cu „manifestaţiile“ şi scandalurile în stradă. Avînd în minte mereu imaginea detronării lui Vodă Cuza, el concedia pe cei care supseseră prea mult şi chema alt guvern, dîndu-i dreptul ca să-şi aleagă parlamentarii, adică oamenii lui şi aşa mai departe. Unul dintre cei mai extraordinari neoameni din istoria romînească, a scris o comedie genială despre aceste alegeri şi chiar el este eroul întîmplărilor ce se vor arăta mai jos. E drept că dacă în privinţa setei de a se îmbogăţi prin orice mijloace, Domnia Partidelor n-a fost mai prejos decît Domnia Fanarioţilor, totuşi de pe urma ei a rămas ceva, care apare azi cumplit de greu plătit, căci neputînd lua cu ei în mormînt ceea ce prădaseră, „oamenii“ au învestit o parte, după ce huzuriseră gustînd viaţa, în unele construcţii aci în ţară, ceea ce nu făceau fanarioţii, construcţii care mai tîrziu au devenit forţat bunuri obşteşti.

★

„Venirea la putere“ este de departe, expresia cea mai frecventă în ziarele romîneşti ale timpului. Abia se instala un guvern şi însetaţii de putere rămaşi pe dinafară începeau: „Domnule, cît mai stau ăştia, că ne-am ofticat în opoziţie“; „Venim sau nu venim pînă în toamnă? Pînă la Crăciun? Pînă la Paşti?“.

Gazetele, cu o excepţie ori două, aveau în fiece zi coloane întregi de „reportaje politice“ şi de pronosticuri despre cei care au şanse să ia puterea, ca să facă apoi „alegeri“ etc. Zece mii de „oameni“ citeau zilnic aceste gazete cu înfrigurarea cu care fetele sentimentale citeau romanţurile zilei. Lupta pentru putere devenea uneori o nevroză colectivă, cu manifestări de furie. Colectiv, înseamnă aci o masă de cel puţin o sută de mii de oameni şi neoameni, pentru că venind la putere opoziţia dădea afară — într-o vreme — pe toţi slujbaşii statului, chiar şi pe cei mai mărunţi, numind în loc clientela care o ajutase să cucerească prin aşa-zisele

alegeri puterea. Mai tîrziu, după ani de experienţă, s-a văzut că bugetul şi bogăţiile ţării permit şi alte recompense acestei clientele, decît numirea în slujbele mărunte şi s-a renunţat la astfel de schimbări, mai ales că se veghea cu grijă ca nu cumva neoamenii să devie prea uşor „oameni", deci adversari posibili. Se cereau totdeauna garanţii temeinice.

Devenit independent, cu cinci-şase ani înainte de cele ce se vor înfăţişa mai jos, prin vitejia urmaşilor celor care în 1848 arătaseră în Dealul Spirii că se putea totuşi lupta cu turcii, statul romînesc deveni o pradă şi mai ispititoare, un incomparabil instrument de jaf.

Aşa-zisa „viaţă politică" e o foială de pofte aprige, de patimi şi de ură jur împrejur, o fierbere de iad, peste care generaţii de femei frumoase, întreţinute scump, crîncen dorite, în saloane în care se mai stă încă pe sofale şi se declamă versuri franţuzeşti, toarnă uleiul fierbinte al sentimentalismului şi al senzualităţii lor. Intriga, calomnia grosolană, şantajul, falsul, asasinatul la nevoie, înfloresc sub cele mai variate forme.

E cert că „Domnia partidelor istorice" se caracterizează prin faptul că aceste partide politice reprezentau o elită, în sens etimologic, adică o selecţiune în înţelesul cel mai strict al cuvîntului. Propunem pentru acest proces termenul de „selecţie inversă". Partizanii partidelor trebuiau să treacă prin grele încercări, în care erau susţinuţi numai de setea lor oarbă de putere, de pofta lor aprigă de a se îmbogăţi, cu orice preţ. Astfel erau organizate că, fără anume însuşiri despre care s-a mai vorbit : lipsa de caracter, de orice fel de scrupule, călcarea în picioare a oricăror sentimente de milă şi omenie, dacă acestea le-ar fi periclitat poziţia, capacitatea de ură fără margini împotriva oricui le stătea în cale şi mai ales o capacitate cu totul particulară de a-şi mobiliza bruma de deşteptăciune pentru a se autosugestiona şi a justifica logic şi moral orice ticăloşie şi orice cruzime împotriva celor ce stăteau în calea intereselor lor, care printr-o argumentare patologic-sofistică erau declaraţi neapărat răi şi bestiali

(ceea ce de obicei, era) şi pe deasupra duşmani ai neamului, nu se putea menţine.

Toate acestea constituiau un examen moral greu pentru ca numai cei aleşi, elita, să poată pătrunde şi să se poată menţine în primele rînduri ale unui partid. De aci şi compromiterea în viaţa curentă a termenului de „politică".

Oamenii de omenie vorbeau cu oroare de politică, iar scriitorii în genere, ca să zugrăvească un om cumsecade, arătau insistent „că nu face politică".

S-a băgat desigur de seamă că noi, în rîndurile de mai sus, am îngroşat mult firele, că am lăsat departe nuanţele şi excepţiile, anume ca să nu pierdem din vedere esenţialul. Altfel, dacă lupta pentru putere e pe dedesubt fără scrupule, pe deasupra se joacă comedia formelor, a eleganţei, a politeţei rafinate, a „spiritului", a civilizaţiei complicate, într-o înflorire de exemplare şi de nuanţe, într-un joc de subtilităţi pe care nici o descriere discursivă nu le poate arăta şi care rămîn de resortul artei.

Dar şi aci chiar luxul acestei aparenţe mincinoase era destul de rar. Orbiţi de o singură patimă, de pofta de putere politică, oamenii nu mai aveau timp şi înţelegere pentru nimic altceva. Cultura lor era rudimentară. În afară de Titu Maiorescu şi alţi doi, trei, ceilalţi nici nu bănuiesc obligaţia şi demnitatea de a citi şi îi batjocoresc pe cei socotiţi cărturari, ca pe nişte proşti care uneori jos, foarte jos sînt şi ei buni de ceva.

Foşti şi actuali miniştri se laudă că nu citesc nici ziarele, alţii că „n-au fost de douăzeci de ani la teatru", cei mai mulţi iau în zeflemea pe cei care ascultă muzică, iar cititul versurilor li se pare de un ridicol aproape de calamitate. Orice manifestare de sinceritate e socotită drept un indiciu de naivitate, iar dacă naivitatea în această lume de carnasiere e semnul debilităţii, la cei vîrstnici apare ca un simptom de ramolisment. Inteligenţa se dovedeşte numai prin şiretenia de a-ţi disimula jocul. Este aici, după ei, o calitate, pe care, lucru uimitor, o admiră uneori chiar cînd se întoarce împotriva lor, cu un soi de obiectivitate de cunoscător. Le lasă gura apă cînd vorbesc, cu clătinări din cap de admi-

rație, despre unul ori altul: „Domnule, ce vulpoi era"... Cei mai mulți dintre fruntași vedeau un ideal în Talleyrand, despre care auziseră însă mai multe din anecdote, în afară de vreo doi, trei, fruntași între fruntași care îl admirau și vroiau să-i semene, fiindcă îi citiseră vreo biografie, care de altfel era una dintre cele două, trei cărți, astelalte de sociologie politică, cu a căror obositoare pentru ei lectură, se lăudau pînă la adînci bătrînețe. Unii dintre aceștia au lăsat volume de memorii și note politice, penibile prin precaritatea intelectuală, prin meschinăria orizontului lor; te uimește goliciunea omenească, un soi de infantilism bătrînicios, la specimenele acestea, cu care nu-ți vine să crezi că s-a putut vorbi vreodată serios. Cu alte cuvinte, o adevărată elită, o „selecție inversă".

★

În ultimii șase ani, socotiți de la războiul pentru independență și pînă în vremea narațiunii noastre, s-a întîmplat un fapt istoric în felul lui parcă inexplicabil. Doi neoameni, adică doi foști vagabonzi, sufleri, coate goale, unul și hamal, iar celălalt un amărît copist de roluri la teatru, pînă la urmă ziariști, amîndoi spoliați fără milă, amîndoi abia trecuți de treizeci de ani, ei între ei prieteni, au ridicat literatura, cultura romînească, sufletul întreg al poporului la înălțimi de necrezut. Biruind opt sute de ani de istorie culturală trecută, ei domină încă veacul următor, și e probabil că la fel va fi și în viitor... La încheierea primei părți a înfățișării pe care o facem aici, opera genială a acestor oameni este de altfel scrisă, iar unul din ei, sleit de boala și de truda la gazetă, este în pragul unei catastrofe. Ceea ce au creat ei numai în șase, șapte ani cu condeie școlărești pe cîte vreun colț de masă, în cine știe ce odaie săracă, abia încălzită, în timp ce unii contemporani de ai lor se scobeau în nas în birouri imense și fastuoase, cu secretari în jurul lor, acești neoameni, respirînd într-un climat ucigaș, hărțuiți de nevoi, umiliți în relațiile de toată ziua, uneori probabil nemîncați, priviți de la înălțimea unor munți de prostie, constituie miezul cel mai dinlăuntru al culturii noastre. Fără poeziile lui

Eminescu şi fără comediile lui Caragiale, nu ne putem închipui azi ce ar fi literatura romînească şi bineînţeles o dată cu ele, ce ar fi fără studiul lor, programele analitice în şcoli şi în facultăţi istoriile literare. Fără ele, structura şi topografia literaturii noastre sînt de neînchipuit, ca un gol pe care nimic n-ar putea să-l umple. Firește, o asemenea operă e fără echivalenţă şi fără preţ, dar asta nu înseamnă că a fost bine că n-a fost plătită cu nimic, atunci cînd a fost înfăţişată. Ni se pare că dacă s-ar fi suspendat toate cheltuielile culturale în timpul acestor şase ani, în cazul cînd această operă nu s-ar fi putut produce altfel, cei care vedem prin perspectiva istorică, socotim că nu ar fi putut să încapă şovăială. Sau o altă ipoteză de alt ordin : în decurs de trei sferturi de veac, Romînia a suferit mai în fiece an pagube mari de pe urma a tot felul de catastrofe naturale : nenumărate incendii, accidente grave etc. Dar aceste pierderi reparabile ni se par nimic pe lîngă ipoteza — din fericire pur teoretică — a pierderii operei celor doi. Dar, cum am spus, fiind incalculabilă într-un act de preţuire, ea a fost luată gratis, cu obraz şi surîs şiret de scuze negustoreşti : Ce vreţi, dacă e fără preţ ? Ironia fiind pe deasupra.

★

Bineînţeles că noi nu vrem să-i înfăţişăm pe aceşti creatori, chiar în această operă fără seamăn a lor, sau să explicăm aci cum a fost cu putinţă ca ea să se realizeze. Nu s-ar putea şi nici nu se va încerca acest lucru. Nu-i vom urmări pe ei în clipele lor de creaţie, în care autorii se dăruie tainic şi cu totul, căci ar fi o necuviinţă şi, de altfel, de prisos. Ceea ce făptura lor genială a avut esenţial a trecut cu o transparenţă uluitoare în opera lor proprie, care-i va înfăţişa cu o fidelitate absolută şi pentru totdeauna, generaţiilor care vor veni. Acolo sînt ei înşişi. Scriitorul acestei naraţiuni a crezut însă că nu e lipsit de interes să zugrăvească totuşi viaţa lor de neoameni, epoca în care s-au zbuciumat, să arate cum i-au văzut „oamenii“ care i-au împins, pe unul la ospiciul de nebuni, pe cînd celălalt n-a scăpat decît

tîrziu şi datorită norocului, care uneori biruie şi legile de fier sociale. Ceea ce s-a urmărit a fost să se înlocuiască perspectiva în care ne apar ei azi, cu perspectiva în care ei apăreau contemporanilor lor, să fie arătaţi în relaţiile lor cu pătura conducătoare, să se vadă de la ce înălţimi ameţitoare îi privea partidul politic care îi folosea şi care îi exploata, de altfel pentru alte însuşiri decît cele pe care le preţuim noi astăzi la ei.

ACTUL I

TABLOUL I

Zi foarte călduroasă de început de iulie, la Clubul Conservatorilor, din piaţa Teatrului Naţional.

În dreapta, o despărţitură mai mare, sala de consiliu a Comitetului. Un salon înalt, cu stucărie aurită proaspăt, uşi înalte cu frontoane triunghiulare, cu cîte două canaturi. Canapele cu spătare de piele neagră, cusute în romburi, cam de o palmă. Foteluri la fel. În mijloc, o masă foarte mare, rotundă, ca să nu fie locuri de onoare, căci e o luptă dîrză pentru şefie; chiar acum sînt vreo cinci preşedinţi cu diferite titluri. Împrejurul ei, scaune înalte cu spătar de piele ca şi fotoliile, dar făcute ulterior, vădit mai noi decît canapelele, a căror vechime arată că au fost dăruite sau sînt provenite de la vreo instituţie desfiinţată. Pe pereţi, vreo cinci portrete, fotografii mari, ovale, în cadrul aurit: un tip cu barbă, doi mustăcioşi, doi cu favoriţi, probabil personaje defuncte sau categorii superioare din ierarhia marilor proprietari. Au şi venit vreo şapte, opt inşi care stau de vorbă în două grupuri, doi citind însă în acelaşi timp ziarele şi întrerupîndu-se doar ca să trimită cîte o replică în convorbirea celorlalţi.

Numai Titu Maiorescu, care a fost ca de obicei foarte punctual, citeşte absent, izolat într-un colţ, ziare nemţeşti.

Pe mescioare şi gheridoane, scrumiere, tăviţe cu servicii de cafea, pahare înalte cu răcoritoare, cu pai, mazagrane, căci e zăpuşeală. Unul îşi face vînt cu o gazetă.

În stînga e un hol îngust şi lunguеţ ca o tindă. Uşi cu frontoane (acestea la culoarea lemnului, neaurite) în dreapta şi în stînga, cele din stînga dînd în salonul cel mare de întruniri, care nu se vede acum.

În fund, uşă tot cu două canaturi şi fronton care se deschide spre spalierul lat şi casa scării. În dreapta, uşă spre garderoba improvizată a Comitetului. Uşa din fund e închisă dar se deschide brusc şi solemn din cînd în cînd, lăsînd să treacă fruntaşii partidului. Cel care o deschide nu e un valet, ci un fel de paiaţă îmbrăcată într-o vechitură de frac larg, strîmb, cu trei şiruri de decoraţii de tinichea, puse oblic, şi chiar cu un mare colan albastru de gît. Se vede cît de colo că e un nebun care joacă puţin teatru. Deschide brusc şi solemn canaturile, amîndouă o dată, apoi se încovoaie în unghi drept şi întinde mîna, care iese lungă dintr-o mînecă prea scurtă. Unii îi dau bacşiş, pe care îl consideră în palmă, ceremonios, şi-l bagă ritual apoi în buzunar.

La faţă, în acest hol îngust, este o masă birou, rudimentară, a intendentului şi la peretele opus o canapea veche. Alte cîteva scaune, pe lîngă pereţii înalţi. O hartă cu rîurile prea violete, a ţării, pe un perete, apoi planul oraşului Bucureşti şi un regulament încadrat, sau aşa ceva. La biroul mic, Mihail Eminescu corectează tot timpul, îngîndurat şi atent, un teanc de şpalturi tipografice. Pe canapea, într-un colţ, stă Slavici, care a adus cu el un registru portativ pe care-l tot cercetează. În buzunarul stîng are un chitanţier. Vreo doi inşi, în alte foteluri lipite de pereţi. Intendentul, ales fiindcă e voinic şi arătos, vine şi pleacă agitat, deoarece azi e o zi grea. Atmosfera e foarte încordată. În şedinţa Comitetului se va decide dacă partidul conservator acceptă sau nu propunerea de colaborare prezentată de Ion C. Brătianu, şeful guvernului liberal.

Intră pe uşa din fund, salutat de nebun, un fruntaş, scund, gros, în jachetă neagră încheiată sus aproape sub gît, cu „joben" pe cap, lanţ de aur peste burtă. Un lacheu de la garderobă îi ia cilindrul şi bastonul, foarte deferent, dar ceilalţi care pîndesc din uşa salonului cel mare nu fac prea mult haz de acest fruntaş. Intendentul îl conduce totuşi pînă

la uşă, spre sala de consiliu. Slavici îi face semn cu mîna, arătîndu-l pe fruntaş. Gestul lui spune intendentului că e cazul să-i ceară insului cotizaţia. Intendentul a scos un chitanţier şi, în fraze care nu se aud, îi cere şi primeşte cotizaţia. Scena se repetă cu alt fruntaş, negricios, fălcos, dar elegant îmbrăcat.

SCENA I

(Cele două canaturi se dau zgomotos de o parte şi de alta şi nebunul salută exagerat pe un bărbat ca de cincizeci de ani, înalt, lat în umeri, cu favoriţi ca nişte labe de iepure păroase. E îmbrăcat într-o elegantă redingotă cenuşie, are un gît puternic de taur ieşit dintr-un guler scrobit, lat, întors, cu cravata de mătase neagră, care abia se vede. E plin de el, îl cheamă Nicaki Jitianu, e fost vicepreşedinte al Senatului. Se mişcă lent, cu capul sus, parcă mereu ar trece în revistă o companie care-i dă onorul. De fapt toţi s-au ridicat de pe scaune, unii din uşile din stînga au năvălit înăuntru. O dată cu el intră şi un alt fruntaş bătrîn, în jachetă neagră. Poartă barbişon cărunt şi e tare sprîncenat.)

NICAKI JITIANU *(întinzînd intendentului jobenul îl priveşte scurt)* : Unde e Caragiali? *(Şi cum intendentul are o mutră nedumerită, precizează cu oarecare silă :)* Caragiali, ziaristul ăla...

VREO DOUĂ VOCI *(repetă, chemînd)* : Caragiali... Caragiali...

INTENDENTUL *(stînjenit)* : Nu e aci... aşa cred.

JITIANU : Dar unde tot umblă?... Că am trimes şi la redacţie şi nu era... Aşa îşi vede de slujbă? Pentru asta e plătit... Să nu vie cînd îl cheamă un fruntaş al partidului?

SLAVICI *(respectuos)*: Trebuie să vie numaidecît, domnule vicepreşedinte al Comitetului Electoral. *(Minte:)* A fost pe aici şi a plecat adineauri.

JITIANU *(constată surprins că singur Eminescu nu s-a ridicat în picioare dintre toţi cei de faţă. Îşi priponeşte privirea brutal asupra lui, ca să-l silească să se ridice).*

EMINESCU *(de statură mijlocie, chipul ştiut de dinainte de marea nenorocire. Capul statuar, acum cu trăsăturile puţin îngroşate. Ochii mari negri, cam în fundul capului de cîtva timp, obraji mari palizi, oacheşi, puţin mai moi. Mustaţa potrivită, mătăsoasă, părul bogat, întors peste cap, în dosul urechilor căzînd puţin ca pletele. O nesfîrşită oboseală şi silă i se citeşte în toată făptura. Glasul melodios şi plin de altădată e acum moale, cu ceva sfîrşit în el. Cînd Jitianu l-a pironit cu privirea se ridică încet, iritat şi plictisit, încurcat de scaunul pe care şedea).*

JITIANU *(nu-l slăbeşte din privire, împunîndu-i să se ridice cu totul)*: Dumneata eşti Eminescu, nu?

EMINESCU *(dezgustat, amar)*: Da.

JITIANU: Eşti şi dumneata ziarist la *Timpul*, nu? Nu ştii unde-i tovarăşul dumitale, Caragiali?

EMINESCU *(fals respectuos)*: Binevoiţi şi întrebaţi vă rog uşierul. *(Se aşază dezgustat.)*

JITIANU *(stăpînindu-şi furia)*: Cînd vine spuneţi-i să mă aştepte pînă la sfîrşitul şedinţei. Spuneţi-i să dea neapărat ochii cu mine.

INTENDENTUL *(sigur de el)*: Are să vă aştepte negreşit. Îi dau eu ordin să vă aştepte. Dacă îmi permiteţi, cucoane Nicaki, oare ce aveţi cu dînsul? Poate că... Îi transmit eu...

JITIANU *(mînios)*: Am, că mi-a făcut o porcărie. Neapărat să-l găsesc aici la sfîrşitul şedinţei... A început cumva?

INTENDENTUL: Nu, că n-a venit conu Lascăr Catargiu şi nici prinţul Geanabey, nici conu Pe-

trache Carp. *(Ferm dar respectuos se așază înaintea lui Spiru Stolniceru.)* Coane Spirule, nu se poate. Ordin categoric. Numai foștii președinți de consilii, președinții comitetelor, foștii miniștri și actualii parlamentari.

JITIANU : Mă Gligore, conu Spiru a fost de două ori senator...

INTENDENTUL *(ferm)* : Nu se poate, coane Nicaki. Categoric. Numai actualii... Actualii parlamentari. Treceți în saloane, coane Spirache. Acolo sînt tot fruntașii partidului.

SPIRU *(face o mutră plictisită)* : Nicaki dragă, nu uita... Ministerele ca ministerele, alea sînt pentru voi. Or fi trei, or fi patru — ăți vedea. Da' ține minte : douăzeci și cinci de prefecturi și cincizeci de locuri la Cameră și Senat. Nu mai pot să fac încă o alegere în opoziție, că fiecare alegere în opoziție mă macină, și uite tot pe dinafară am rămas, abia te-am ales pe dumneata. Gîndiți-vă la tot partidul, că se destramă...

JITIANU : Nene Spirache... N-avea nici o grije. Eu știu ce înseamnă partidul.

RĂDOIU *(încurcat, milog)* : Boier Nicaki, gîndiți-vă și la noi... la partid... Că o ducem tare greu... Ne-ajung șase ani de opoziție. Ne-a ofticat atîta așteptare. *(Aprobări timide la ceilalți.)*

JITIANU : Cum puteți vorbi așa ? Ce sînteți dumneavoastră, proprietari sau golani, ca ai lui Brătianu ?...

DRĂGUGESCU *(obraznic)* : Om fi noi proprietari... Dar vedeți că n-avem toți cîte patruzeci de mii de pogoane...

JITIANU *(iritat, dar în fond măgulit, scoate pieptul înainte)* : Și ce vrei, mă Drăgugescule, să ai și tu patruzeci de mii de pogoane ca mine ? De unde pînă unde, mă ?

DRĂGUGESCU : Nu, coane Nicaki, dar gîndiți-vă și la noi. De patru ani ni se tot spune că, sigur „venim la putere", „venim", „venim" și noi nu

vedem nimic. În decembrie ni s-a spus că o să mîncăm purcelul şi purcelul l-au mîncat tot ai lu' Brătianu. În aprilie ni s-a spus că o să mîncăm ouăle roşii şi ouăle roşii le-au mîncat alde Stolojanu şi alde Radu Mihai.

RĂDOIU *(milog)*: Ziceţi dumneavoastră, de Brătianu, dar Brătianu are grijă de partidul lui. Acum doi ani... le-a spus „îmbogăţiţi-vă... îmbogăţiţi-vă". Şi le-a făcut Banca Naţională, de unde cară acasă aurul cu geamantanul... cu-coane, cu geamantanul. Dacă pînă în toamnă nu venim la putere, vai de noi.

DRĂGUGESCU *(ţanţoş)*: Le-a promis Brătianu la ai lui, că o să le facă bănci şi credite în fiece judeţ... *(Către cei din jurul lui:)* Auziţi? În fiece judeţ?

JITIANU: Mă, voi ştiţi că eu ţin cu voi... dar vedeţi *(umflă pieptul)* sînt şi interesele ţării în joc... Eu voi vota însă pentru oferta lui Brătianu... *(Cu un gînd de dedesubt:)* Aşa sper. De, interesele ţării sînt mai presus de...

DRĂGUGESCU: Interesele ţării... le ştim şi noi. Parcă nu sîntem noi ţara. Vorba e: nu primesc boierii noştri, că vor toţi o dată portofolii ministeriale. S-o lase şi dumnealor mai moale. Azi trei miniştri, mîine cinci... Mare e Dumnezeu şi meşter e dracu'.

JITIANU *(intrînd în sala de consiliu)*: Mie-mi spui. *(Către intendent:)* Gligore, să nu uiţi să-i spui lui Caragiali ăla să m-aştepte.

SCENA 2

SLAVICI *(figură frumoasă de flăcău ardelean cu favoriţi lungi şi mustaţă mare, mătăsoasă, se apropie de intendent)*: Domnule Grigore... De ce nu-i ceruşi cotizaţia la gazetă?... Ţi-am spus că

pînă mîine seară ne trebuie două mii de lei. Spuneai că Nicaki Jitianu ăsta n-a mai dat de trei luni cei o sută douăzeci de lei, pe care i-a promis, lunar?

INTENDENTUL *(bine legat, cu cap patrat, mustață, dă o impresie de energie, motive de altfel pentru care i s-a dat această slujbă gospodărească)*: Lasă-mă, domnule Slavici, că știu eu ce fac. Ei, drăcia dracului... Ăsta nu-i om să-i spui așa de la obraz... E coșcogeamite boieru'... Patruzeci de mii de pogoane... Nu mă învăța pe mine cum să mă port cu protipendada... Că mă superi... Categoric.

SLAVICI: Da, da... Dar, vezi dumneata, redacția nu e plătită de două luni... Avem întîrziere la tipografie... Nu mai avem hîrtie decît pentru trei numere.

INTENDENTUL: Ei, și ce vrei să fac? Să dau de la mine? Ori vrei să ne înecăm la mal ca țiganul?... Ședința de azi e decisivă... Categoric că se va vota modificarea Constituției. Mîine se formează guvernul de mare coaliție liberal-conservator. Venim la putere. Știi dumneata ce înseamnă: venim la putere? Revărsarea Nilului... Categoric... Atunci să vezi gheliruri... Scoatem gazeta zilnic în opt pagini... *(Căutînd cu privirea:)* Frate, dar unde o fi Caragiali ăsta? Ce-o fi avînd cu el, că niciodată nu l-am văzut pe Nicaki Jitianu așa de furios...

SLAVICI: Venim, nu venim la guvern, mie-mi trebuie pînă mîine seară două mii de lei. Și apoi eu cred că nu venim... Domnul Lascăr Catargiu e, hotărît, împotrivă.

INTENDENTUL: Va vota și el. *(Aleargă la ușă să împiedice pe alții să intre.)* Nu se poate...

(E o zăpușeală grozavă și un chelner trece cu tava cu răcoritoare și cafele spre sala de consiliu. Se

aud în pauzele replicilor, crîmpeie de frază, spuse la întîmplare, de membrii clubului care așteaptă la ușă: De Alecu Lahovary sînt sigur, *sau* Conu Lascăr Catargi trebuie să înțeleagă... Petrache Carp, iată marea întrebare.)

SLAVICI *(lui Eminescu, care scrie mereu)* : Uite și pe Caracudopol.

CARACUDOPOL *(reporter la* Timpul, *înalt, uscățiv, cu mustața ascuțită și sub buza de jos o muscă, cu obraji scofîlciți de simbriaș famelic. E îmbrăcat într-o jachetă neagră, căpătată probabil, lustruită, roasă. Altfel cu floare la butonieră)* : Ei, ne dă leafa ?

SLAVICI : Ascultă, domnule Caracudopol, mergi te rog neîntîrziat și-l caută pe Caragiale. Spune-i să vină numaidecît. *(Către Eminescu :)* Bietu' Iancu... Mi-e teamă că a pățit-o. Cu Jitianu ăsta nu e de glumit.

CARACUDOPOL : Vine, e la Staicovici la o gustare. Vine numaidecît. Spune frate o dată, ne plătește lefurile deseară ?

SLAVICI : Pînă acum nimic. Să vedem după sfîrșitul ședinței.

CARACUDOPOL *(trîntește furios pălăria pe masă)* : Fă-mi rost de doi lei măcar, că n-am mîncat de ieri. Of, of, amară-i pîinea boierilor...

LINA *(o florăreasă foarte tînără, năltuță, cu boiul săltat. O cămașă de stambă galbenă înflorată, deschisă la gît, îi lunecă dezmățat cînd peste un umăr rotund, cînd peste celălalt, se ridică și se lasă peste sînii plini. Legată la cap, peste pletele negre, cu un fel de tulpan roșu ; are un oval de neînchipuită gingășie, boboc de trandafir verde cu ochi mari verzi-albaștri, umbriți de gene lungi. O fustă strîmbă de stambă albastră îi*

joacă pe pulpele desăvîrşite. Poartă picioarele goale, fine, în papuci vechi roşii cu toc, care nu se potrivesc cu restul îmbrăcăminţii. Din coşul pe care-l poartă pe braţ, pune bărbaţilor cîte o garoafă la butonieră ca o decoraţie. La intrare „Prinţul" vrea s-o oprească).

GARDEROBIERUL : Las-o domnule, să intre... E ordinul lui conu Grigore.

LINA *(păşeşte cu o mare siguranţă a frumuseţii ei, prinde cîte o garoafă în pieptul celor de faţă. Unul dintre ei vrea să plătească, ea refuză)* : De la mine, frumosule, de la mine... Nu mai fă nazuri.

DRĂGUGESCU *(căruia ea i-a pus o floare)* : Îţi dau un leu, dar să-mi aleg cea pe care o vreau eu.

LINA : Aia pe care o vrei dumneata e un pol, boierule... *(Rîsete. Intră o dată, producînd senzaţie, Lascăr Catargiu, prinţul Geanabey, Petre Carp şi mai în urmă vice-şeful. Vorbesc doar ei între ei, ceilalţi îi privesc respectuos. Lina se duce surîzînd toată şi cu o mînă moale, rotundă ca fusul, îi prinde vice-şefului o garoafă în piept. Îl priveşte obraznică drept în ochi.)* Să trăieşti, şefule. *(Îi joacă ochii verzi codaţi.)*

VICE-ŞEFUL *(îi priveşte lacom gura roşie cu potcovioara desăvîrşită a dinţilor albi ca fildeşul. O ia de guşă)* : Eu vreau tot coşul... *(Ea întîrzie ticălos cu mîna moale la cheotoarea lui.)* Da' să mi-l aduci deseară acasă.

LINA : Nuu... mă prinde cucoana şi mă despoaie, şefule. Am mai mîncat o dată bătaie. *(Rîsete, respectuoase totuşi.)*

VICE-ŞEFUL *(glumind)* : Nu-ţi fie frică... E la Paris acum. *(Intră în sala de şedinţe, mereu salutat.)*

EMINESCU *(cu reflexele întîrziate : nu observă că Lina i-a pus o garoafă în piept).*

INTENDENTUL *(lui Slavici)*: Ei, a venit Caragiali ăla? Că, uite, acum se termină şedinţa. Unde e? Că pe urmă se supără pe mine Jitianu.

SLAVICI: Vine numaidecît.

LINA *(pune cu multe înţelesuri o floare la butoniera intendentului).*

SFĂTOIU *(intră după ce şi-a lăsat pălăria şi bastonul şi întreabă furios)*: Ce-i bîlciul ăsta aici? Un nebun la uşă... Paceaura asta aici?

LINA *(jucîndu-şi făptura afurisită)*: Eu paceaură, ai? Eu?... Da' cînd m-ai chemat acasă, nu eram paceaură? Ai? Te-ai supărat, ai, parcă eu eram de vină că eşti zaharisit... Auzi, paceaură? *(O tăcere încurcată.)*

INTENDENTUL: O lăsăm din ordinul şefului... coane Iorgule. Poftiţi la şedinţă că începe.

(Lina va trece spre salonul din stînga, dar va mai apare de vreo două, trei ori.)

SLAVICI: Slavă Domnului, uite-l pe Caragiale!

SCENA 3

CARAGIALE *(de statură mijlocie, dar pare înalt fiindcă îşi poartă umerii drept şi priveşte ager, drept în faţă pe cel cu care vorbeşte, măsurîndu-l. Capul cu trăsături foarte regulate, dar osoase, accentuate; nu e lipsit de frumuseţe. Sprîncenele tari, urmînd arcadele aparente numai pînă la jumătate, încadrează nişte ochi mari, verzi-negri, care par codaţi cînd priveşte lung, miop. Ochelarii şi-i pune din cînd în cînd cu o notă de agresivitate. Poartă o haină neagră de lustrin, cu gulerul încheiat sus, peste cravata de mătase de culoarea inului, care leagă aripile despărţite*

ale gulerului alb, scrobit. Părul des la treizeci de ani, cu cărarea în stînga, mai largă la confluența cu fruntea tare modelată. Mustața ca puiul de vrabie. Se caută în buzunar să dea ceva nebunului de la ușă, mai mult în glumă... Nu găsește... Nebunul se îndreaptă din șale dispreţuitor).

SLAVICI *(îi explică îngrijorat)* : Te caută Nicaki Jitianu.

CARAGIALE *(scurt, tăios)* : Bani ai? Asta-i mult mai important. Bani.

SLAVICI : Mă, tu nu știi decît de bani.

CARAGIALE : Carevasăzică domnii ăștia n-au obraz? Cel puțin bunicii lor își întreţineau cu grijă grămăticii și măscăricii. Ăștia nu simt nici o obligație față de măscăricii lor... pe care-i pun să le „înjure" adversarii? „Combateți-i, băieți... combateți-i" ; „și... tare". Iar ei, curajoși în spatele nostru. Ne-am atras din pricina notelor veninoase și neiscălite de ei dușmani pe viață și pe moarte. Noi sîntem, zic aceștia, redacția.

SLAVICI : Acum scriu și ei... Articolul de azi din *Timpul* al prințului Geanabey l-ai văzut?

CARAGIALE *(se încruntă)* : Ăstuia i s-a suit scrisul la cap. Dar scrie ca un isnaf... Cel puțin pînă acum își debita prostiile în Comitetul de conducere unde e ascultat ca sfîntul Ion Gură de Aur... *(Ia ziarul de pe masă.)* Ascultă... *(Citește :)* „Din pricină că partidul conservator reprezintă azi suprema și cea mai înaltă rezervă a țării, a devenit arbitrul situației." Lasă prostia pe care o spune... dar „din pricină" nu e corect zis aci, *deoarece* acest „din pricină" e peiorativ. I-am dat o palmă *din pricină* că a fost obraznic, i-am dat nota opt *pentru că* a știut lecția... Auzi, Geanabey scriitor? Nu știe să scrie, *fiindcă* e și prost și fudul.

EMINESCU *(cu glasul moale, cu un surîs spre colţul gurii)* : Aci loveşti în mine, mă Iancule, fiindcă gramatica eu i-am refăcut-o. Dar ameţisem ieri, tot pieptănînd şi refăcînd articolele şi notele altora... Mi se împăienjeniseră ochii.

CARAGIALE : Amărîtă viaţă, viaţa asta de măscărici cu condei ai boierilor, asmuţiţi după interesele lor.

SLAVICI *(logic)* : De ce rămîi ? Ei nu ne ţin cu de-a sila pe niciunul dintre noi.

CARAGIALE *(mînios)* : Vrei să spui că sînt liber să plec ? Cum sînt liber, mă, cînd am o mamă văduvă şi o soră, şi amîndouă aşteaptă ziua leţii ca o mîntuire ? Asta numeşti dumneata libertate ?

SLAVICI *(cu zeflemele şi invective între prieteni)* : Hei... Ne mai place şi cîte o gustare de icre la băcanul Staicovici... cîte o bere la Luther, unde e la casă madam Luther...

CARAGIALE *(îl fixează cu privirea)* : Mă Slavici, tu ai, nu pot să spun că n-ai destul talent... dar eşti grozav de prost. Inteligenţa ta, atîta cîtă e, nu poate pricepe că fiecare soi de om poartă în el propria lui lege... Ce vrei ? Nu joc cărţi, nu beau, nu mă las tocat de femei, nu fac nici un fel de lux, dar fără o haină curată, fără un pahar de vin lîngă o mîncare gustoasă, fără un pahar de bere seara şi fără o cameră curată, mă simt bolnav, mă. Am nevoie de puţin, n-am cine ştie ce pretenţii, dar atunci cînd lucrez, parcă-mi lipseşte totul dacă îmi lipseşte puţinul ăsta : fără el nu pot să scriu. A, ştiu ce vrei să spui. Că nu mă obligă nimeni să scriu, dar tu eşti complicele acestei oligarhii scîrnave care doar mănîncă şi desmănîncă, ce-a mîncat, ani după ani, toată viaţa. Tu găseşti firesc ca ei să aibă totul, că li se cuvine orice, numai să-ţi facă şi ţie un loc

în bucătăria lor, la un colț de masă... la școala aia de fete, de la Măgurele. Asta e, mă: tu socoți că artistul „trebuie să-și cunoască lungul nasului, nu să vină cu pretențiuni", altfel n-are decît să renunțe la opera lui. Nu-i așa mă, că așa gîndește un ipistat de bucătărie ca tine? Ei bine, artistul nu poate să renunțe fiindcă el nu e liber, chiar și atunci cînd nu are o familie de hrănit. E o lege care-l împiedică... E legea soiului și a rostului său pe lume... *(Ca totdeauna s-au adunat cîțiva în jurul lui Caragiale și este vădit că lui asta îi face plăcere, îl aîîță și, perfid, își bate joc și cu mimica și cu privirea lui tăioasă de amicul său Slavici. Nu e mai puțin adevărat că prietenii lui Caragiale îi cunosc tonul agresiv, sînt obișnuiți cu invectivele lui și nu se supără, iar cînd pot îi răspund la fel, că nici el nu se supără. Prietenia e pe viață.)*

SLAVICI *(cătînd o diversiune)*: Mihai, nu te tulbură zgomotul, cînd scrii versuri?

CARAGIALE *(ca un uliu)*: Vezi, mă Slavici, că nici asta n-o pricepi? *(Se apropie de el.)* Tu ești în stare să crezi că Mihai scrie de plăcere aici. Că se simte grozav de bine așteptînd ceasuri întregi „Comunicatul" și pomenile boierilor?... Mă, tu nu pricepi că el se preface că scrie ori corectează, numai ca să nu se scoale în picioare de cîte ori intră vreun „fruntaș" al partidului?

EMINESCU *(cu un surîs obosit, ca prins asupra faptului, cu gestul moale obișnuit la el)*: Măi grecule, tu ești un demon al inteligenții... Tu nu ești om...

CARAGIALE: Nu, zău, că trocarul ăsta e în stare să creadă că tu vii aci de plăcere... Ca să admiri „mădularele" clubului. Nu vede că te cutremuri de scîrbă, fiindcă ești silit să aștepți ore întregi aci la ușă, ca slugile cînd sînt musafiri în salon. Asta, ca să știi cum trebuie să scrii

deseară la gazetă, cum să combaţi... spre hăis ori spre cea.

SLAVICI *(imitînd comanda)* : Halba de bere !... Să vină halba de bere, că lume în jurul tău ai... Asta-i legea soiului tău, nu ? Cu zece inşi în jurul tău, care să te asculte, eşti în stare să vorbeşti o noapte întreagă. Numai tu. Şi eşti fericit.

CARAGIALE *(îndîrjit, gest furios cu mîna)* : Să vie o halbă ! — Să vie ! Trimite la bufet şi să ne aducă cîteva halbe, harpagonule... *(Se întoarce înmuiat spre Eminescu.)* Mihai, acum îţi explic ţie, că trocarul ăsta nu ar putea pricepe aşa ceva. Mă, eu cînd vorbesc toată noaptea, eu nu vorbesc, mă... Eu ascult. Vorbind eu, îi ascult pe ceilalţi... Ascult cum sună vorbele mele în ei. *(S-a întors spre Slavici, scurt şi concludent :)* Adu halba.

SLAVICI : Du-te la bufet, că-ţi plătesc o halbă. Nu pot bea aci. Eu am obraz.. Aci sînt şefii partidului.. Nu sîntem la cîrciumă.

CARAGIALE *(îi scapără ochii)* : Şefii partidului ? Ridică-te în picioare, cînd pronunţi vorba asta şi salută. Arată-ţi recunoştinţa de ipistat de bucătărie, că ţi-ai împlinit visul. Eşti suplinitor la şcoala aia de fete. Fii mai departe aşa... Te vor face sigur profesor titular. Asta e legea ta.

SLAVICI *(hotărît)* : Am fost numit profesor pe baza diplomei mele.

CARAGIALE *(se întoarce către ceilalţi, fluturînd mînios cuvîntul)* : Diplomă ? Auzi, diplomă...

SCENA 4

INTENDENTUL *(rezemat de colţul mesei la care lucrează Eminescu, poruncitor)* : Ei, prinţule, înfăţişază-te !

PRINȚUL *(vine speriat și se încovoaie)*: Sărut mîna... *(Îi sărută mîna.)*

INTENDENTUL *(disprețuitor)*: Cît ai făcut azi?

PRINȚUL *(scoate un pumn de bani mărunți)*: Aștia...

INTENDENTUL: Bagă-ți-i în buzunar. *(Întinde mîna.)*... Și sărută iar aci.

PRINȚUL *(îi sărută mîna din nou, prelung, în timp ce intendentul gustă voluptatea).*

CARACUDOPOL: Frate, de ce e poreclit ăsta „prințul"?

CARAGIALE: Se cunoaște că ești reporter... Nu știi nimic... E prinț adevărat... Prințul Mavroruzzi... Îi sărută mîna lui domnu Grigore deoarece îl lasă să deschidă ușa de la intrare celor ce vin la club.

INTENDENTUL *(surîzînd măgulit)*: Ce, nu știți că-i prinț? Aaa... Ai lui au domnit de trei ori în Muntenia și o dată în Moldova. Categoric. *(Întinde iar moale mîna pe care prințul i-o sărută respectuos.)* Pe vremea lui Gheorghe Mavroruzzi, acum vreo sută și ceva de ani, tatăl bunicului meu — era sluger — a fost chemat la București, mazilit și bătut cu topuzul chiar de Vodă. *(Aspru:)* Sărută mîna. *(Nebunul îi sărută mîna.)*

CARACUDOPOL: Și cum a ajuns în halul acesta?

INTENDENTUL: S-a născut puțin tîmpit. Pe urmă a început să sugă opiu. Și-a tocat toată averea la cărți și cu femeile. La douăzeci și cinci de ani nu mai avea un ban. Și după ce a făcut toate datoriile, a început să falsifice semnături pe polițe... Categoric. A fost prins și a făcut pușcărie în Franța. Acum s-a împăcat cu soarta lui. *(Intendentul se îndreaptă spre ușa din fund. „Prințul" îi deschide larg, încovoiat total.)*

CARACUDOPOL *(către Caragiale)* : Domnule, şi aristocraţia asta a lui n-a putut face nimic pentru el ?

CARAGIALE : Aştia se ajută între ei cît timp sînt legaţi de aceleaşi interese, dar sînt lupi cu un declasat ca ăsta.

(Tot timpul cît se vorbeşte în partea stîngă, în dreapta are loc „şedinţa". In afară de textul auzit, e un joc de mimică şi gesturi. Unii sînt în picioare.. Toţi fac un enorm consum de răcoritoare, cafele, dulceţuri, coniac şi lichioruri pe care le aduc mereu chelnerii pe tăvi de la bufet. Se fumează mult. De cîte ori chelnerii trec prin jumătatea stîngă, cei care vor să scape de opoziţie se grămădesc să privească pe uşă, spre sala de şedinţă.)

UN CHELNER *(care se întoarce, anunţă)* : Domnu' Nicaki Jitianu întreabă dacă a venit domnu' Caragiale ?

(Peste cîtva timp, apare din sala de şedinţe printul George Geanabey. Toţi se îngrămădesc, respectuoşi, în jurul lui.)

GEANABEY *(dintr-o ramură domnitoare. Înalt, cu faţa lungă, ochii rotunzi negri, nasul de vultur, cărunt şi chel în creştet încă din tinereţe, îşi poartă, cît i-a rămas, părul foarte mătăsos altfel, pieptănat lung şi pomădat. Mustaţa galică foarte cănită, ca pana corbului, îi îndulceşte amestecat figura. E foarte viu şi elegant la cincizeci de ani, cu o alură de „grand seigneur", îmbrăcat la marii croitori de la Paris şi Londra. Vrea să facă în ţară politică, la fel cu prie-*

tenii săi, duci şi lorzi din Apus. Are păreri în toate, dar din cînd în cînd cu o politeţe aristocratică îngăduie şi altora să facă impresie. Visul lui secret ar fi să se urce pe tronul ţării, dar în lipsă, s-ar mulţumi să fie un prim-ministru factotum, ca să se poată întîlni şi să poată vorbi oficial cu prietenii săi din Anglia şi Franţa. Se crede orator şi vrea cu orice preţ să devie popular. A citit undeva că Napoleon devenise popular în armată, fiindcă, informat din vreme, spunea unora dintre soldaţi pe nume, şi-i întreba ce le fac copiii. De aceea spune şi el pe nume oamenilor de rînd, cu un ton de falsă cordialitate, cu o afectare familiară de parcă ar fi luat, zîmbind strepezit, o doctorie grețoasă. Acum îşi strigă lacheul personal) : Duţu... Duţu... să vie Duţu. *(Se repetă:* Duţu... Duţu... îl caută prinţul Geanabey.)

DRĂGUGESCU *(respectuos)* : Cum merge şedinţa, măria ta ?

GEANABEY : Aveţi răbdare... E o şedinţă grea... Peste cîteva minute o să le spun şi eu părerea mea francamente. O cunoaşteţi voi toţi ! *(Sigur de el :)* Cred că aţi citit articolul meu de azi, din *Timpul*. *(Voci :* Da, da.) Tu l-ai citit, Caragiali ? *(Îi pronunţă numele cu accent pe „li", căci Caragiale se apropiase cu ceilalţi, Eminescu rămînînd singur.)*

CARAGIALE : Sigur. *(Pauză lungă.)* Pentru cine ştie să citească... articolul excelenţei voastre e o replică epocală sau mai bine zis istorică, dacă pot pentru ca să mă exprim aşa.

GEANABEY *(măgulit, pe cînd Slavici e uimit)* : A, ţi-a plăcut şi ţie ? *(Concesiv :)* Ei, mă bucură că v-a plăcut vouă, scriitorilor. Voi sînteţi afurisiţi, pedanţi, pretenţioşi... Vă pricepeţi la stil...

CARAGIALE : Tocmai asta sare-n ochi în acest articol... Stilul sublim, pentru că nu pot pentru ca să zic altfel... Avînd şi sare atică... Un model... Că tocmai îi spuneam şi lui Slavici care era şi el de aceeaşi părere. *(Slavici tresare, e uimit.)* Zicea şi el că e jănial. *(Toţi aprobă tăcuţi.)*

GEANABEY *(lui Eminescu, care se scoală greu, cu gura amară)* : Tu l-ai citit *(şovăie la nee)* Eminescule ? Ţi-a plăcut... *(Fără să creadă.)* Ştii, Maiorescu mi-a spus că scrii versuri... *(Către ceilalţi, arătînd că el nu crede :)* Îl compară cu Alecsandri. Auzi, cu Alecsandri. M-a invitat şi pe mine la Junimea, la el acasă. *(Duţu, grăbit, a venit. Lui Duţu :)* Du scrisoarea asta şi să-mi aduci răspunsul. *(Trece iar dincolo, plin de morgă. Rămîn în faţă doar cei trei prieteni.)*

SLAVICI *(venind cu Caragiale spre Eminescu)* : Apoi eu îţi spun dumitale, omule, că aşa făţarnic ca dumneata n-am mai pomenit pînă azi. Una îi spui omului cînd omul e lipsă şi altfel îi vorbeşti cînd e de faţă. După ce ţi-ai bătut joc de articolul prinţului, aci între noi, apoi n-ai ştiut cum să te mai ploconeşti şi să i-l lauzi în faţa lui... Aşa faci cu toată lumea... Pe cei mai buni prieteni ai tăi îi bîrfeşti cînd nu sînt de faţă, după ce i-ai lăudat fără măsură, cînd erau prezenţi... Da... da... şi de unele versuri ale lui Eminescu rîzi, zici că sînt sentimentale.

CARAGIALE : Unele, mă... Ce ? Parcă Eminescu ori eu nu putem scrie şi noi prostii ?

EMINESCU *(lui Slavici, cu voce moale)* : Lasă Ioane, nu confunda... Între mine şi Iancu sînt certuri *(cu înţeles)* gramaticale. E altceva...

SLAVICI : Dar n-ai văzut prefăcătorie, adineaurea ?

EMINESCU : Slavici, nu e chiar cum socoteşti dumneata, nu l-a linguşit, dimpotrivă. *(Lui Caragiale direct, dar tot parcă pe deasupra, uimit de modul în care acesta şi-a bătut joc de Geanabey :)* Da' eu te întreb, măi grecule, cum poţi fi atît de cinic ? De ce te legi de oameni şi îi batjoureşti aşa ?

CARAGIALE : Măi Mihai, mă ţin ca scaiul de ei, fiindcă eu nu sînt ca tine, mă. Eu iubesc oamenii. Eu nu-mi bat joc de ei, ci de prostia lor, de fudulia lor. Ai văzut prostul de adineauri cum gemea de plăcere ? I-ai fi putut face şi trepanaţie la scăfîrlie şi n-ar fi simţit, aşa era de ameţit de voluptate... Nici o bănuială că îmi bat joc de el... Ei, prostia asta ca o coadă de păun de trei metri mă scoate din sărite. Mă aţiţă atîta, că nu pot rezista.

EMINESCU *(surîde blînd, cu ochii în hîrtiile lui)* : Şi asta numeşti tu iubire de oameni ?

CARAGIALE *(hotărît, îl fixează cu privirea)* : Da... Tu nu poţi să înţelegi asta... Căci tu dispreţuieşti oamenii. Pe cînd fără ei eu mă simt prost... De multe ori stau la berărie singur cu halba dinainte pînă la trei dimineaţa, aşteptînd să mai vie un „amic", oricare. Şi cînd vine îmi strălucesc ochii... „Sal'tare, Iancule"... „Sal'tare, Lache"... Dar pe urmă încep să vorbească... Să

spună prostii... Atunci zgîndăre ceva în mine şi nu mă pot stăpîni... Mă, Mihai... e ca în mecanică. Acolo o piatră legată, care se învîrteşte, iscă *(subliniază esenţa)* în acelaşi timp, înţelegi? în acelaşi timp două forţe contrare. Una de atracţie, alta de respingere... Aşa şi eu cu amicii... Că oamenii mă atrag... Ca proşti, îi urăsc. Pentru asta tu mă numeşti cinic şi batjocoritor. Dar pe cîtă vreme eu îi caut pretutindeni toată ziua, uneori şi noaptea pînă în zorii zilei, tu fugi de ei, tu nu cauţi decît singurătatea... Grozava ta singurătate... Mă uitam adineauri la tine... A trecut o oră fără să spui o vorbă. Numai ca să fii lăsat în pace, te-ai prefăcut că scrii. Cum poţi dispreţui atît pe cei din jurul tău, mă Mihai?

EMINESCU *(cu o întorsătură glumeaţă, cu un surîs melancolic)*: Nu m-am prefăcut de data asta, Iancule, am scris cu adevărat. Uite. *(Arată pe masă.)* I-am răspuns la o scrisoare, bătrînului meu. Am scris apoi unui prieten.

CARAGIALE *(se uită pe masă)*: Fireşte, îi scrii în versuri chiar şi lui taică-tău.

EMINESCU: Nu, n-ai să crezi, în versuri mi-a scris el. Eu i-am răspuns în proză... *(Rănit în adînc, abătut:)* In proză amară, Iancule. *(Vede că Iancu se uită la scrisoare.)* Poţi citi, dacă vrei.

CARAGIALE *(citeşte întîi versurile bătrînului, pe urmă scrisoarea lui Eminescu, din ce în ce mai cutremurat de adevărul ei, căci el ştie bine că aşa e. Se va vedea că dacă îl va contrazice, va fi numai ca să-i risipească deznădejdea. La sfîrşit a întors capul încurcat, apoi întreabă ară-*

tînd spre masă) : Şi scrisoarea aştălaltă către cine e ?

EMINESCU *(cu mîna moale)* : Nu are nici o însemnătate.

CARAGIALE *(citeşte concentrat)* : „Simt că nu mai pot. Simt că am secat moraliceşte, că mi-ar trebui un lung repaus, ca să-mi revin în fire... Sînt istovit, nu mă regăsesc şi nu mă recunosc. Aştept telegramele Hawas ca să scriu iar, să scriu din meserie, scrie-mi-ar numele pe mormînt şi n-aş mai fi ajuns să trăiesc." *(Îl priveşte pe prietenul lui cutremurat.)*

EMINESCU *(ridică încurcat, istovit, din umeri)* : Asta e...

CARAGIALE *(copleşit, îi pune mîna pe umăr, îl priveşte temut)* : Eşti atît de obosit, Mihai ?

EMINESCU *(cu sfîrşeală nervoasă)* : Nu mai pot... Uite, de ani de zile, trudesc fără o zi de odihnă... Să scriu şi să corectez zilnic coloane, pagini întregi, de gazetă ; mi-a secat fiinţa. Mai ales cînd vin ca acum căldurile astea, care pustiesc Bucureştii, munca zi de zi în tipografie, la corectură, şi paginaţie mă năuceşte. *(Se frînge în el însuşi.)*

CARAGIALE *(cu o strîmbătură amară)* : Auzi, măi Slavici ? Vrea să nu se fi născut... Să nu se fi născut Eminescu... Ce le pasă ăstora ? *(Arată amar alături.)* Vara nu rămîne unul în Bucureşti. Toţi pleacă în străinătate, la băi, ori în Alpi — sau pe mare. *(Cald :)* Măi Mihai, de ce nu încerci să pleci şi tu undeva ?

EMINESCU *(nu se mai poate regăsi, nimic nu-l mai ajută)* : Unde să mă duc ? Cu ce să mă duc ?

Ce găsesc cînd m-oi întoarce? *(Se întunecă.)* De altfel e prea tîrziu.

SPIRU *(vine anume la Caragiale)*: Domnule Caragiali, te caută conu Nicaki Jitianu... E supărat foc pe dumneata... Aşteaptă-l aci.

CARAGIALE *(ii răspunde sec peste umăr)*: Bine, mulţumesc. *(Apoi se întoarce neliniştit:)* Mă Mihai, ce-i cu tine?

EMINESCU *(din străfundul făpturii lui omeneşti, îi cade capul în piept)*: S-a isprăvit...

CARAGIALE *(ţişnind cu capul în sus)*: Nu s-a isprăvit de loc.

EMINESCU: Sînt sleit. Sînt bolnav. De abia îmi mai pot mişca picioarele bolnave. Mi-s umflate. Uite, umblu vara cu galoşi. *(Arată galoşii de stofă.)* N-am locuinţă, n-am haine. Alaltăieri am refuzat o masă la Maiorescu, pentru că nu mai puteam ieşi în lume cu costumul ăsta, singurul pe care-l port de ani de zile. *(Surîzînd amar:)* Şi el mi-a spus să încerc un costum de al lui... Dar mai ales sînt obosit, sînt sfîrşit... Simt că s-a rupt ceva în mine, care nu se mai poate drege.

SLAVICI *(îndurerat, înţelept)*: De vină sînt excesele dumitale, frate Mihai... Eu ţi-am spus mereu. Nopţile nedormite...

CARAGIALE *(scăpărător de mînie)*: Mă Slavici, nu fii prost. Învaţă romîneşte, învaţă înţelesul cuvintelor, dacă nu eşti în stare să-l găseşti singur. Cînd zici „excese" la plural, tu nu-ţi dai seama ce spui. Tu ai vrea să zici că Eminescu se dă prea mult muncii lui de poet, fără să mai ştie de lume, căutînd tîlcurile sau cum spune

el : „Simți că pe cap îți cade cerul, căutînd cuvîntul ce exprimă adevărul". *(Lui Eminescu :)* Așa parcă spui, mă ? *(Cu fruntea dreaptă :)* Acolo, în lupta asta nu poate fi „exces", căci acesta este rostul, legea scriitorului pe pămînt... Datoria noastră, noi cei din jurul lui, împreună cu scîrbele astea care pun țara la cale, ca și cu cei ce conduc azi, e să-l ajutăm să-și tămăduiască rănile... să se înzdrăvenească, să se odihnească... În loc de asta chiar voi, tu și Maiorescu, care pretindeți că-l prețuiți, îi oferiți vreun costum de haine uzate... Și ca să justificați meschinăria și reala voastră nepăsare, creați legende. „Că așa e Eminescu, că el nu are nevoie de nimic ; că pe el nu-l ating nevoile și lipsurile pămîntești ; că el trăiește în nori." Baremi tu, nepricopsitule, îl mai calomniezi și din neștiința limbii romîne. Măi, cînd zici despre cineva că face „excese" așa pur și simplu, înseamnă că-l învinuiești că abuzează de petreceri și de plăceri oprite, oprite mă, și rușinoase, în dauna sănătății lui.

SLAVICI : N-am vrut să zic asta... Eu știu cît e de cuminte. Ca o fată.

EMINESCU *(scrie ceva cu un zîmbet trist).*

CARAGIALE : N-oi fi vrut să spui asta, capsomane, dar ai spus-o și o vor repeta-o și alții. Se va crea o legendă... Din prostia ta frățească, sau din prostia subțire și filistină a lui Maiorescu...

SLAVICI *(vrea să vorbească) :* Da...

CARAGIALE *(furios) :* Taci din gură, zevzec organizat. Ai spus alaltăieri la Junimea că Eminescu umblă de trei zile, acuma vara, cu galoși

„din distracție" și toți au zîmbit împăcați: „Așa sînt poeții, nu trăiesc pe pămînt". Cum vreți să meargă pe pămînt, mă neghiobilor, dacă ei au picioare umflate și pline de răni, din nepăsarea unei societăți roase de ticăloșie?

SLAVICI: Iancule, să știi că ești nedrept cu Maiorescu. El e aproape singurul care a recunoscut talentul lui Eminescu... Și-i e și prieten... Ce să zic atunci de ceilalți care-l batjocoresc prin ziare și reviste? Nu uita că Maiorescu i-a oferit lui Mihai o cameră la el acasă.

CARAGIALE *(îngîndurat, ocolit)*: Cu Maiorescu este altceva... Este un critic și unul dintre conducătorii păturii suprapuse. Pe un asemenea om recunoașterea unui talent și titlu de prieten îl obligă la mai mult decît la niște simple amabilități și servicii meschine... decît la niște gesturi... na... simbolice... nu? Te emoționează că Maiorescu a oferit în casa lui, o odaie lui Eminescu, care a refuzat-o bineînțeles?... Mă, eu găsesc că ar fi fost mai firesc ca Eminescu să ofere, în casa lui somptuoasă, o cameră lui Maiorescu. Adevărul e că Maiorescu ar trebui să trezească toată țara... să obțină mijloacele necesare ca să nu se întîmple ce se întîmplă cu Eminescu. Oricare dintre creaturile care discută dincolo, de soarta țării, va primi anul acesta două-trei sute de mii de lei împrumut pe treizeci și nouă de ani de la Banca Națională... *(Scăpărător:)* Crezi că nu s-ar putea face asta și pentru Eminescu? Ce ar fi mă, nerodule, dacă Banca Națională ar mai tipări

încă vreo cîteva coale de hîrtie ? Să fie pentru Eminescu, acolo ?

EMINESCU : Mă Iancule, bădie, despre mine vorbeşti tu aşa ? Te ascult şi parcă te ascult de pe cealaltă lume. Mă, eu nu mai am nevoie de nimic. Sînt bolnav. S-a sfîrşit cu mine. Tu nu înţelegi ? Iartă-mă că îţi citesc nişte frînturi pe care le-am mîzgălit parcă fără să vreau, adineauri. *(Ia un petec de hîrtie, citeşte prăbuşit :)*

„E acelaşi cîntec vechi
Setea liniştei eterne, care-mi sună la urechi
Unde-s şirurile clare din viaţă-mi să le spun ?
Ah, organele-s fărîmate şi maestrul e nebun."

CARAGIALE *(a îngheţat ; versurile îi apar ca o nălucire a morţii apropiate ; apoi după o tăcere apăsătoare, spune ca să-şi ascundă emoţia)* : Totuşi, nu mi se pare corect spus „Organele-s fărîmate"... Şi pe urmă aceea ce spui tu e o prostie... Ai treizeci şi doi de ani şi nu e nici o boală, auzi ? nu e nici o boală care să nu se poată vindeca prin îngrijirea atentă, prin odihnă şi prin linişte. Nici o boală, înţelegi ?

SLAVICI : Asta-i spun şi eu. Să caute o locuinţă într-o grădină undeva, într-o mahala mai liniştită, afară din oraş.

CARAGIALE *(crîncen, întoarce capul brusc spre el)* : N-ai priceput nimic... Ai furat diploma de la Viena cu care te lauzi şi pentru care ceri drepturi... Nu de liniştea — aia care crezi tu — are nevoie un scriitor, nu de liniştea mecanică pe care o obţii cînd închizi geamurile, ci de liniştea sufletească, mă... Să nu se mai simtă

fugărit, încolţit. Să nu-i bată în uşă proprietarul cînd îşi declamă versurile prin casă şi să nu-i ceară să stingă lampa cînd îl vede risipind gazul... Cum am auzit că-i faci tu, acum cînd scrie *Luceafărul*. Dacă e de închipuit asta. *(Îşi ia tîmplele în mîini.)* Un bărbat de treizeci şi doi de ani tratat ca un *minus habens*, ca un tolerat, ca un bărbat al servitoarei, numai fiindcă este Eminescu şi scrie *Luceafărul*.

SLAVICI *(atins, aproape tremurînd)*: Eu sînt un om care trebuie să mă scol de dimineaţă şi mă duc la slujbă... Trebuie deci să dorm noaptea. Am şi eu dreptul acesta în casa mea, nu? Cînd l-am primit chiriaş pe Mihai, am vrut să-i fiu de ajutor, dar nu să-mi smintesc singur liniştea. Şi pe urmă nu înţeleg de ce te superi tu? El nu se supără... Cînd îi bat în uşă stinge lampa ca un copil, cerîndu-şi iertare. E drept, tace cîtva timp şi pe urmă iar începe. Dar eu iar îi bat în uşă, că e cu geam, el iar stinge şi tace.

CARAGIALE *(cutremurat)*: Şi ţie ţi se pare asta firesc? Cum mă, e cu putinţă ca doi scriitori romîni, care vor intra în cărţile de şcoală mîine, căci vei intra şi tu dobitocule, că talentul e una şi inteligenţa alta, să se stingherească unul pe altul, îngrămădiţi în aceeaşi căsuţă? Nu se poate găsi pentru Eminescu o casă cu patru camere, singur în curte, cu o îngrijitoare, al cărei bărbat să-i ducă şi scrisorile şi manuscrisele? De ce să fie înghesuit şi să stea pe capul lui Slavici? E prea mult asta? Uite, să-l considere profesor universitar şi gata, căci şapte sute

cincizeci de lei pe lună, fără blestemata asta de gazetărie, l-ar salva. Pentru cincisprezece mii de lei, în douăzeci de ani, ar îmbogăți bunurile romînești cu alte bunuri fără preț.

SLAVICI *(speriat)* : Știi cît prețuiesc eu poezia lui Mihai, dar tu nu vrei să înțelegi că profesor universitar nu e cu putință dacă nu are diplomă ? Tu-ți bați joc de diplomă. Tocmai că asta a vrut și Maiorescu... Să-l trimită la Berlin să-și ia diplomă, atunci l-ar fi numit fără șovăire. Într-o zi Maiorescu mi-a spus cît l-a durut că Mihai nu și-a luat o diplomă de la Viena.

CARAGIALE : Tu nu mă-înțelegi. N-am îndrăznit să-l compar cu zecile, cu sutele, cu miile de profesori universitari, care sînt și vor fi, cît se va vorbi despre poetul Eminescu. Nu, n-am îndrăznit să cer să fie numit chiar profesor universitar, ar fi prea mult.. ci numai să fie *(apăsat cuvîntul)* considerat... profesor universitar, să scrie, acasă, poezii... poezii eminesciene, hai !

SLAVICI : Asta n-o poate face Maiorescu singur... Ce vrei, să-l dea iar în judecată ? Numai dacă toți cei care reprezintă țara ar fi de această părere... Dacă cele două mari partide, liberalii și conservatorii ar fi de acord... atunci ar fi ușor.

CARAGIALE : Dar ce, mă, ăia reprezintă țara ? Mă nerod organizat, tu crezi că șleahta asta în descompunere reprezintă țara ? Ăștia cărora li se trec acum tăvi cu bunătăți și sînt așteptați afară de echipaje ? Mă, țara romînească, e aci la măsuța asta, unde sîntem noi trei. Aici e limba

romînească, pe care ei doar o stîlcesc gîngavi. Nu alături.

SLAVICI : Ei, lasă, Iancule, că n-om fi făcut noi trei limba romînească. N-a făcut-o nici chiar Eminescu. Poate că ea ne-a făcut pe noi...

CARAGIALE *(lovit în plin privește lung, apoi simplu)* : Nu ești prost... *(Reia :)* Ei, n-a făcut-o Eminescu, dar vezi că el a altoit-o... De atunci dă roade mai mari și mai dulci... *(Se corijează :)* Da, da... Așa e mai bine... altoit... Și eu mă trudesc. Mă trudesc s-o fac bisturiu *(se îndreaptă, atent)* nu... nu... ceasornic, mă, ceasornic de precizie... *(A rămas pe gînduri mușcîndu-și mustața.)* Așa mă, să știi, că tot aici unde sîntem noi este țara. Nu acolo la ăia. *(S-a apropiat întîmplător Drăgugescu, care acum trage cu urechea.)* Aci. *(Arată mîna lui Eminescu, care tocmai scrie ceva.)* Uită mă, cu mîna asta, cu aceste trei degete, cu un toc de școlar, într-o odaie mobilată, vai de ea, la o lampă de gaz, a scris Eminescu cum nu s-a mai scris pînă acum. Și vezi tu, cu aceste trei degete mîzgălesc eu seara, cînd maică-mea și soru-mea dorm, pagină după pagină la *Scrisoarea aia pierdută.* Pe cînd ăștia de dincolo...

DRĂGUGESCU *(s-a apropiat de ei șiret și simpatic)* : Hei, musiu Iancule, nu te supăra.

CARAGIALE *(întărîtat)* : Știu, mă caută Nicaki Jitianu, mulțumesc.

DRĂGUGESCU : Și asta-i... Că te căuta turbat. Dar eu vream să-ți spun și altceva. Te auzii vorbind de trei degete sau așa ceva... Nu știu ce-ți fi scriind dumneavoastră, cu cele trei degete, că

eu nu prea citesc, dar ce scrieți nu cred că v-a adus bani de chirie și poate nici de masă... Pe cînd ăi de dincolo... Eeei! Cu trei degete ale „ălora", cum zici dumneata... e altceva... Acum nu, că sînt în opoziție și e mai greu, trebuie să intervie la alții... Dar cînd i-a miruit harul puterii... cînd sînt miniștri e altceva... Atunci cu trei degete ei fac dintr-un vagabond, dintr-un cerșetor, dintr-un ieșit din închisoare, un om... așa, cu o singură semnătură... Ba pot să și bage un om la închisoare. Pot să-ți trimită copiii să învețe la Paris și la Viena, pot să-ți dea o slujbă să nu te mai doară capul, viața întreagă... Uite, eu vreau să-mi mute băiatul judecător la București. Ei, n-o să facă asta cele trei degete ale dumitale... dar poate ale conului Titu Maiorescu, da. Așa, ei pot să dea de mîncare și casă actorilor, zestre fetelor... Să facă spitale, să facă șosele pînă la conac... să dea în arendă moșiile statului. Îi vezi cum sînt? Dar cînd sînt miniștri îi năvălesc femeile frumoase zi și noapte. D-aia sînt ahtiați după putere. Îi cuprinde nebunia cînd se apropie un portofoliu de nasul lor. *(Pleacă, dat dracului.)*

CARAGIALE *(acru)*: O să treacă și ei o dată cu frumusețea femeilor, dar cei care au slujit frumusețea și limba romînească o să rămîie.

SLAVICI: Dincolo e și Maiorescu... N-o să spui că nu luptă și el pentru limba romînească.

CARAGIALE: Cu Maiorescu e altceva... Cînd e dincolo e cu ei din cap pînă în picioare. Cînd e cu noi, caută să fie de-ai noștri: trei sferturi cu

ei, aproape un sfert cu noi. *(Cu asta s-a lămurit ce ar fi supraomul.)*

EMINESCU: Apoi dacă e aşa, Iancule, fii bun şi drege limba articolului acesta... e al şefului. *(Îi dă o corectură şi în timp ce ei lucrează, alături prinţul Geanabey îşi ţine discursul. Se trage perdeaua din dreapta, care eventual fusese trasă.)*

GEANABEY *(cu un uşor accent franţuzesc, umblînd teatral în jurul mesei; foarte afectat)*: Discutăm aci despre revizuirea Constituţiei. Dar ţara, ţara, domnii mei, aţi chestionat-o? Eu am ţinut să iau *personellement* avizul ei. Acum o săptămînă m-am oprit *au coin de la rue*, la bunul meu amic Naè Potcovarul. I-am spus: *„Bonjour Naè"*... Pentru că pentru mine un meseriaş care munceşte este boier ca noi toţi. „Ce zici, *mon cher Naè*... e bine să schimbăm de Constituţie?" I-am spus a schimba de Constituţie, căci a schimba, nu a revizui, este pe înţelesul lui. Mi-a răspuns: „Măria ta, noi nu ne amestecăm în Constituţia boierilor... Treaba de la dumnealor..." *(Priveşte biruitor, apoi reia:)* Aşa: „treaba de la dumnealor". M-am deplasat, domnii mei, ieri, *à la campagne*, la ţară la amicul meu Jean, plugar harnic. Ion cum îl numesc ai lui, dar pentru mine e Jean, căci un ţăran cuviincios, la locul lui, muncind pe cîmpie, este un boier ca noi toţi. I-am zis: *„Bonjour Jean.* Ce zici dumneata de Constituţie?" Ştiţi ce mi-a replicat, domnii mei? „Sărut mîna, boierule" — căci Jean îşi cunoaşte datoria, „la noi nu e nici sare, nici mălai, şi dumneavoastră vă arde

de joacă". Ați înțeles... țara are nevoie de sare și de mălai, nu de Constituție... *(Schimbînd tonul:)* Ei bine, domnii mei, în loc de atîtea discuții, mai bine să trimitem pe adversarii noștri politici la ocnă, ca să fie sare la sate, iar pe țărani la plug, ca să avem mălai *dans le pays. (Rîsete aprobative.) Par conséquence* sînt de aviz, domnii mei, că nu putem manca de la datoria de a participa la guvern în aceste clipe grele pentru scumpa noastră Patrie. Va trebui să ne resemnăm și să acceptăm colaborarea, primind cele trei locuri în minister pe care le oferă *monsieur Brătiano. (Aplauze.)*

VOCI *(bucuroși)*: Da, da.

GEANABEY: În ceea ce mă privește, țin să precizez din capul locului că eu nu vreau, *mais je ne tiens point du tout,* să fiu printre cei trei care vor intra din partea noastră în guvern. *(Se așază hotărît. E o tăcere jenantă.)*

UN DEPUTAT TÎNĂR *(în șoaptă)*: Unchiule, am scăpat de unul. Nu înțeleg de ce nu se bucură toată lumea...

UN SENATOR *(enervat)*: N-ai priceput tu ce vrea să spună. Tocmai pe dos: a ținut să știe toată lumea că el nu admite sub nici un cuvînt colaborarea dacă nu va fi și el ministru.

UN DEPUTAT TÎNĂR *(uimit)*: Nu mai spune, d-aia s-au întristat toți?

JITIANU *(se scoală furios)*: Țin să declar la rîndul meu categoric, că dacă intrăm în guvern, personal nu țin de loc, absolut de loc, să fac parte din minister.

UN DEPUTAT TINĂR *(toți sînt consternați, tăcere grea, toți se privesc cu tîlc)* : Ăsta-i furios...

UN SENATOR : Da, și ăsta ține să se știe că face moarte de om dacă nu i se dă și lui un loc în minister.

(Maiorescu și P. Carp schimbă priviri cu înțeles.)

UN FRUNTAȘ CU FAVORIȚI *(se ridică distins)* : La rîndul meu țin să declar categoric — fără discuție — că nu înțeleg să primesc nici unul dintre cele trei locuri în minister, oricare ar fi el. *(Au priceput toți.)*

LASCĂR CATARGI : Apoi iaca nu se faci... Nu se faci și paci. *(E o consternare generală, urmată de o lungă tăcere. Se trage perdeaua din dreapta.)*

CARAGIALE *(necăjit cu corectura)* : Dobitocul ăsta cu blazon înjură pe liberali — și bine le face. Dar ce ? Parcă sînt mai breji conservatorii lui ? Tot o apă. Toți la fel de lacomi și de ticăloși.

EMINESCU *(amar)* : Ai dreptate, nu e nimic de făcut cu ei. Decît să-i împarți în două cete... În smintiți și în mișei. Să dai foc apoi și la pușcărie și la casa de nebuni.

CARAGIALE : Lasă, Mihai, că-ți cunosc — în privința asta — părerea și nu-mi place. Că tu vrei să facă asta Țepeș al tău și pe urmă să ne întoarcem la... 1400... Ei bine, nu, mulțumesc... E și asta o prostie. De frica atacului fugi înapoi... Și mie mi-e frică, dar mi se pare mai înțelept să fug înainte... Ce-a fost bun cu adevărat la 1400 a rămas, nu s-a pierdut... E limba romînească.

EMINESCU : Cîntecul... Cîntecul bătrînesc... Doina, Iancule.

CARAGIALE : Da, fiinţa poporului. Tot ce a putut să facă neamul ăsta în luptă zi de zi pentru fiinţa lui, a fost să dăinuie. Şi a dăinuit. Cum a izbutit să dăinuie, numai el ştie. S-a mai altoit puţin, dar a dăinuit. Are tulpina viguroasă şi a prins bine altoiul. *(Surîde aluziv.)* Cîte-odată cu cîte un Eminovici, cu cîte un Caragiali *(apasă pe i)*. Alteori s-a nimerit mai prost. Ce rost are să ne mai întoarcem la ce a fost ? Mă, pe atunci se smulgea carnea de-a dreptul de pe ciolan cu mîinile şi cu dinţii, iar robii erau bătuţi cu biciul, şi cînd se certau vecinii, tăiau limba vitelor ca să se răzbune. Doi baci omorau pe al treilea, care din păcate era eroul *Mioriţei,* ca să-i ia oile. Nu era telegraf, nici drum de fier, nici electricitate şi nici baie. Şi eu îţi spun mă, că tot mai visez să am o dată o casă cu electricitate, cu baie, cu perdeluţe cu dantelă la fereastră. Şi dacă n-oi avea-o eu, să aibă copii mei, mă, că eu sînt hotărît să mă însor şi să am şase copii. Ăsta e rostul meu pe lume, să lupt pentru limba romînească... să aştern pe hîrtie ceea ce văd şi să am copii.

SCENA 5

(In dreapta se trage iar perdeaua. S-a sfîrşit şedinţa. Nicaki Jitianu vine spre Maiorescu.)

JITIANU : Domnule Maiorescu, se poate să mi se întîmple mie una ca asta la *Timpul* ? Mie, care

subscriu o sută douăzeci de lei lunar pentru întreţinerea gazetei ?

MAIORESCU *(cu o linişte profesorală)* : Ai bunătatea şi spune-mi de ce eşti supărat ?

JITIANU *(fierbînd)* : Judecă şi dumneata... Am vrut să scriu un articol în gazetă în chestia „BĂNCII NAŢIONALE"...

MAIORESCU *(sincer mirat)* : Cum, dumneata ?

JITIANU : Da, eu... Şi-am cerut să-mi trimită acasă un băiat din redacţie... Mi l-au trimis pe Caragiali ăla care scrie piese... Pe... pe...

MAIORESCU *(apăsat, vrînd să-i dea o lecţie)* : Pe domnul CARAGIALE. E autorul piesei *O noapte furtunoasă*. E o comedie foarte frumoasă.

JITIANU : Ei, da, pe ăsta, pe Caragiale... I-am explicat articolul... Înţelegi, pe directivele partidului... Aveam eu o poliţă de plătit lui Mitiţă Sturdza şi lui Carada, însă pe directivele partidului.

MAIORESCU *(prefirîndu-şi barbişonul)* : L-a scris cumva greşit ? Mă mir. E un iscusit mînuitor al condeiului...

JITIANU *(acru)* : De scris l-a scris destul de bine... N-am ce zice. Dar ai văzut porcărie ? Ai văzut *Timpul* de acum două zile ?

MAIORESCU *(încurcat)* : Da... Însfîrşit... Nu prea înţeleg ce vă nemulţumeşte ?

JITIANU *(sincer îndurerat)* : Cum, nici chiar dumneata n-ai observat ? Articolul a apărut cu numele meu. Cînd îţi spun că atîta obrăznicie nu mi-am închipuit !

MAIORESCU : Dar n-am văzut nimic semnat cu numele dumitale...

subscriu o sută douăzeci de lei lunar pentru întreţinerea gazetei ?

MAIORESCU *(cu o linişte profesorală)* : Ai bunătatea şi spune-mi de ce eşti supărat ?

JITIANU *(fierbînd)* : Judecă şi dumneata... Am vrut să scriu un articol în gazetă în chestia „BĂNCII NAŢIONALE"...

MAIORESCU *(sincer mirat)* : Cum, dumneata ?

JITIANU : Da, eu... Şi-am cerut să-mi trimită acasă un băiat din redacţie... Mi l-au trimis pe Caragiali ăla care scrie piese... Pe... pe...

MAIORESCU *(apăsat, vrînd să-i dea o lecţie)* : Pe domnul CARAGIALE. E autorul piesei *O noapte furtunoasă*. E o comedie foarte frumoasă.

JITIANU : Ei, da, pe ăsta, pe Caragiale... I-am explicat articolul... Înţelegi, pe directivele partidului... Aveam eu o poliţă de plătit lui Mitiţă Sturdza şi lui Carada, însă pe directivele partidului.

MAIORESCU *(prefirîndu-şi barbişonul)* : L-a scris cumva greşit ? Mă mir. E un iscusit mînuitor al condeiului...

JITIANU *(acru)* : De scris l-a scris destul de bine... N-am ce zice. Dar ai văzut porcărie ? Ai văzut *Timpul* de acum două zile ?

MAIORESCU *(încurcat)* : Da... Însfîrşit... Nu prea înţeleg ce vă nemulţumeşte ?

JITIANU *(sincer îndurerat)* : Cum, nici chiar dumneata n-ai observat ? Articolul a apărut cu numele meu. Cînd îţi spun că atîta obrăznicie nu mi-am închipuit !

MAIORESCU : Dar n-am văzut nimic semnat cu numele dumitale...

JITIANU *(uimit)*: Cum n-ai văzut articolul semnat N. J.?

MAIORESCU *(cu un surîs)*: A, numai cu inițialele dumitale? *(Cu o secretă ironie:)* N-are nici un fel de importanță... Nimeni nu va ghici...

JITIANU *(scandalizat)*: Cum să nu ghicească, *mon cher?* Cum să nu ghicească? N. J. *(Scrie cu degetele în aer.)* Oricine citește Nicaki Jitianu.

MAIORESCU *(cu o ascunsă perfidie)*: Crede-mă că nimeni nu se va gîndi la dumneata.

JITIANU *(știe el ce știe, amărît)*: Da? Așa crezi dumneata. Cine trebuia să se gîndească, s-a și gîndit... Două ceasuri după apariția gazetei am și primit un bilet de la Mitiță Sturdza, că am fost șters de pe tabloul împrumuturilor Băncii Naționale.

MAIORESCU *(surprins, dar de loc mirat)*: Erai pe tabloul Băncii Naționale?

JITIANU: Eram, fiindcă sînt de zece ani prieten cu Mitiță Sturdza... Știi... prietenia e prietenie și politica e politică.

MAIORESCU *(care știe și din propria experiență că în spatele gazetelor și a partidului, fruntașii politici se aranjează chiar în opoziție)*: Firește... vream numai să te felicit...

JITIANU *(furios)*: Ce să mă mai feliciți, dacă-ți spun că m-a șters de pe tablou? *(Îi scapără privirea.)* Două sute de mii de lei! Îmi vine să urlu.

MAIORESCU *(perfect împăciuitor)*: Ce-are a face la averea dumitale?

JITIANU *(clocotind)* : Cum ce-are a face, domnule ? *(Uimit :)* Două sute de mii de lei ?

MAIORESCU : Şi pe urmă, socot că Mitiţă Sturdza a exagerat. Ce importanţă are că nu sînteţi din acelaşi partid ?

JITIANU *(ştie el ce ştie)* : Nu atacul din *Timpul* l-a supărat, ci faptul că a fost semnat cu numele meu... Mi-a trimis un bilet foarte veninos. Că Mitiţă Sturdza îl ştii cît de veninos e, mai ales cînd îl ataci personal. „Aţi fost şters de pe lista împrumuturilor Băncii Naţionale, fiindcă ar fi imoral să beneficiaţi de pe urma unei instituţii pe care o atacaţi sub semnătură.“ M-a nenorocit bestia aia de gazetar. Şi nu e numai împrumutul, dar mi l-a făcut şi duşman pe viaţă — că îl cunosc eu pe Mitiţă Sturdza... Ministrul de Finanţe...

MAIORESCU *(rece, disprețuitor)* : Nu mi se pare totuşi atît de grav... Dar uite pe domnul Caragiale. O să ne explice dumnealui ce a fost... *(Face semn şi lui Caragiale să vie.)*

SCENA 6

Aceiaşi, Caragiale

MAIORESCU *(doctoral)* : Domnule Caragiale, dumneata ai scris articolul din *Timpul* în chestia Băncii Naţionale ?

CARAGIALE *(întărîtat, ironic, fals respectuos)* : Eu, pentru ca să zic... dar mi l-a dictat prea stimabilul domn, aci de faţă. Am onoarea, prea stimabile.

MAIORESCU *(uşor încruntat)* : Bine, bine... Dar de ce l-ai semnat cu iniţialele dumisale ?

CARAGIALE *(candid)* : Eu îi pusesem numele întreg dar, la tipografie, au lăsat numai iniţialele.

JITIANU *(îngrozit)* : Numele întreg ?

MAIORESCU *(mereu de pe catedră)* : Domnule Caragiale... Nu trebuia să iscăleşti articolul. Trebuia lăsat aşa.

CARAGIALE *(cu sclipiri afurisite în ochii traşi spre tîmple)* : Onorabilul vicepreşedinte mi-a cerut să-l iscălesc.

MAIORESCU *(uimit se întoarce spre Jitianu cu mîinile uşor ridicate)* : Dar atunci ?

JITIANU *(fierbînd de furie)* : Ţi-am spus : „îl iscăleşti". E adevărat, dar am înţeles să-l iscăleşti cu numele dumitale.

CARAGIALE *(jucînd comedia)* : Eu cu numele meu ? De ce ? Dacă era aproape dictat de dumneavoastră...

MAIORESCU *(diplomat şi perfid)* : Aci, vedeţi...

JITIANU *(revoltat)* : De ce să nu-l semnezi ? Nu eşti plătit la ziar ? De ce subscriu eu o sută douăzeci de lei pe lună la gazetă ? Dacă-l semnai dumneata nu m-ar fi bănuit pe mine...

CARAGIALE *(cu un aer de semeţie voită)* : N-avea rost să-l semnez cu numele meu.

JITIANU *(jalnic)* : Atunci să-l fi iscălit cu alte litere... *(Caută, a găsit :)* Aşa... anonim...

CARAGIALE *(cu zîmbetul ca o tăietură cu stiletul)* : Dar dumneavoastră vreaţi ca nota să fie iscălită.

JITIANU : Ce-are a face ? *(Explică foarte convins :)* Iscălită... anonim...

CARAGIALE *(uluit, scăpărător)* : Iscălită anonim ?

JITIANU *(otrăvit)* : Da, iscălită anonim.

CARAGIALE *(se miră ostentativ, apoi dezgustat, către Maiorescu)* : Vă rog să mă socotiți plecat de la *Timpul.*

SCENA 7

CARAGIALE *(venind la masa lui Eminescu, îi spune lui Slavici)* : Ei, Ioane, cred că s-a simplificat chestia lefii mele la *Timpul.* Plec.

SLAVICI *(mirat)* : Dar ce-a fost ? Jitianu cumva ?

CARAGIALE *(lui Eminescu)* : Ascultă, Mihai, e dincolo un Geanabet cu farfurizi care are pretenția să iscălească anonim. *(Uluit :)* Auzi mă, să iscălească anonim !

SLAVICI *(speriat)* : Iancule frate, nu face asta. Nu pleca. Din ce ai să trăiești ? Gîndește-te la maică-ta, la soră-ta...

CARAGIALE : De rămas nu rămîn că mi se strîmbă gîtul de silă. M-am săturat să-i văd pe ăștia aranjîndu-și afacerile, la spatele nostru.

SLAVICI *(stăruie mișcat)* : Iancule, gîndește-te la ai tăi.

CARAGIALE : De... o să fie greu vreo cîteva luni, pînă termin piesa. Trudesc acum ca un blestemat să văd piesa gata. Că pe urmă la revedere, că am scăpat de grija zilei de mîine. *O scrisoare*

pierdută o să se joace de zeci și zeci de ori! *(Strigă:)* Auzi? Am scăpat de grija zilei de mîine.

CORTINA

TABLOUL II

La Maiorescu acasă. În biroul lui Maiorescu. Masă lucrată de stejar negru, bibliotecă masivă cu colonete la fel. Împreună cu soția și fiica lui își ia cafeaua în fotoliu. Se aude o sonerie insistentă, dezordonată care le atrage ciudat luarea-aminte. După cîtva timp intră condusă de fecior doamna Slavici.)

MAIORESCU *(se ridică în picioare)*: Bună ziua, doamnă.

D-NA SLAVICI *(uitînd de bună ziua și de tot)*: Domnule Maiorescu, veniți dumneavoastră să-l luați pe Eminescu, că a înnebunit. *(Toți se privesc încremeniți.)*

MAIORESCU: Ce vreți să spuneți? Vă deranjează iar?

D-NA SLAVICI: Nu. A înnebunit de tot și nu știu ce să mai mă fac cu el... Veniți să-l luați.

D-NA MAIORESCU *(îngrozită)*: Nu... Nu... Ce vrei să spui...?

MAIORESCU *(cu aparentă liniște)*: Soțul dumneavoastră nu s-a întors de la Hale?

D-NA SLAVICI *(năucită)*: Am primit aseară o scrisoare de la el. Nu va veni înainte de o lună.

MAIORESCU *(tace îndelung, apoi către soția sa, care a rămas, ca și fiica ei, încremenită)*: Va

trebui să facem o listă de subscripție ca să-l îngrijim într-un sanatoriu.

D-NA SLAVICI: Vă rog să faceți numaidecît... E tare rău și mi-e frică să mă mai întorc iar acasă...

(Se aude soneria, toți nedumeriți așteaptă să vadă cine a venit.)

FECIORUL *(anunță)*: Domnu' Eminescu.

D-NA SLAVICI *(fuge pe o altă ușă)*: Nu vreau să mă vadă. Mi-e frică.

(D-na Maiorescu și Ligia așteaptă împietrite; lumina prea vie a dimineții a înghețat.)

CORTINA

TABLOUL III

Același loc. La ridicarea cortinei sînt în scenă Maiorescu, Clara, Ligia și Caragiale.

MAIORESCU *(cu emoție egală)*: Cînd l-ai văzut ultima dată pe Eminescu?

CARAGIALE *(oarecum încurcat, nebănuind ce veste i se va da)*: Acum cîțiva ani... De cînd cu întîmplarea aceea despre care v-am vorbit... *(Șoviie:)* El a rupt orice legătură cu mine...

MAIORESCU *(grav, nemișcat)*: Știi că a înnebunit?

CARAGIALE *(ca lovit în creștet, parcă se clatină)*: Ce vreți să spuneți?

MAIORESCU *(gest moale)*: A înnebunit... A fost acum zece minute aci, la mine... A vorbit fără

şir... Era foarte tulburat... cu privirea rătăcită. Se crede călugăr. A binecuvîntat pe servitor, pe soţia mea şi pe Ligia. Pe mine m-a îmbrăţişat.

CARAGIALE *(e alb ca varul)* : Ce noapte a început în dimineaţa asta de iunie ! S-a întunecat mintea lui Mihai ca o moarte prematură. Mai rău ca moartea. *(A rămas totuşi în picioare, împietrit, întreabă în şoaptă :)* Şi acum unde e ?

MAIORESCU : L-am trimis, tot cu trăsura în care venise, la prietenul lui Simţion pînă îi pregătim o cameră la Şuţu. Mi-a cerut cinci lei pentru trăsură...

CARAGIALE *(pînă la urmă biruit, se frînge convulsiv, caută parcă un loc de sprijin, încearcă să-şi revină... îşi umezeşte buzele, ochii, gura i se crispează şi cu toată sforţarea de a se stăpîni izbucneşte într-un hohot de plîns, murmură)* : Mihai... Frate Mihai !... *(Rămîne împietrit, cu capul în piept.)*

MAIORESCU *(după un timp)* : Încă de acum două săptămîni am observat că dă semne de alienaţie mintală. Am notat asta de două ori în însemnările mele zilnice.

TABLOUL IV

Intr-o dimineaţă, peste vreo cîteva zile, în faţa unei case cu aspect burghez prelungite spre dreapta cu un gard de zid, deasupra lui grilaj de fier, căptuşit cu tablă ca să nu se vadă în grădină, totul vopsit într-un alb murdar. O firmă pe perete : Dr. Şuţu — Casă de sănătate. Stă cum poate pe gardul de zid, Slavici, în picioare Caragiale. Tac amîndoi

prelung, copleşiţi, îngînduraţi. Vine Al. Vlahuţă, tînăr cu aspect bătrînicios. Nu se salută între ei, sînt cu gîndul numai la Eminescu.

VLAHUŢĂ : Nu se poate intra ?

SLAVICI : Nu-i slobod să intre nimeni la ora asta. Bolnavii sînt plimbaţi în curte.

VLAHUŢĂ *(încurcat, arată o pungă deschisă cu fragi)* : Mă gîndeam că fructele astea... fragii sînt răcoritori... aduc cu ei miros de fîneţe şi de pădure.

CARAGIALE : Dacă suni vine portarul şi i le duce. *(Către Slavici :)* Dumnealui este tînărul poet Vlahuţă.

VLAHUŢĂ *(cu o voce blajină, baritonată, lui Slavici)* : Am avut neasemănatul noroc să-l cunosc. De vreo două ori am fost acasă la dînsul. *(După un timp :)* Ăsta e un tei, nu ? Şi e în floare... *(Iar un răstimp de tăcere :)* Cum l-au adus aci ?

SLAVICI : L-au suit într-o trăsură cu Chibici... I-au spus că îl duc la... Simţion acasă...

CARAGIALE *(cu ochii în lacrimi)* : A fost cuminte... *(Se închircesc în ei.)*

VLAHUŢĂ *(după un timp)* : Aţi văzut ticăloşia *Literatorului* ieşit azi ?

SLAVICI : A apărut azi *Literatorul ?*

CARAGIALE *(vag curios)* : Ce ticăloşie ?

VLAHUŢĂ *(întinde revista îndoită, deschisă la epigramă)* : N-aţi văzut-o ?

CARAGIALE *(a luat-o, a citit întîi în gînd ; lasă capul în piept, se reazemă iar de gard).*

SLAVICI : Dă-mi să citesc şi eu.

CARAGIALE *(ţişnind încordat)* : Ascultă...

„Un X... pretins poet... acum
S-a dus pe cel mai jalnic drum.
L-aş plînge dacă-n balamuc
Destinul său n-ar fi mai bun.
Căci pînă ieri a fost năuc
Şi nu e azi decît nebun."

VLAHUŢĂ *(cu o clătinare din cap, stins)*:... „Şi nu e azi decît nebun."

SLAVICI *(constată, i se pare de necrezut)* : *Literatorul...* o revistă de scriitori.

CARAGIALE *(tremurînd de indignare)* : Mă, în veacul veacului să vă feriţi de literatori.

VLAHUŢĂ *(amar)* : Şi ăl care a scris epigrama asta e un poet căutător de frumuseţe.

SLAVICI : Dumnezeule, ce lucru josnic este şi invidia.

CARAGIALE : Nu e numai asta. E şi altceva. Cîinele invidiei e în orice om... Uite, îi simt colţii adesea şi în mine. Totul e să nu-i dai drumul fiarei din tine. Să n-o mai şi asmuţi pe deasupra.

VLAHUŢĂ *(amar)* : Pofta asta de glorie, e mai deşartă şi mai otrăvitoare în viesparul literaturii, decît în orice altă îndeletnicire. *(Clatină îndelung din cap, după un răstimp :)* Acum ce va fi ?

SLAVICI : Maiorescu a deschis o listă de subscripţie printre prieteni... El s-a înscris cu cinci sute de lei. Vrea să-l trimită într-un sanatoriu la Viena... Alecsandri va ţine o conferinţă la Ateneu, tot ca să adune fonduri.

CARAGIALE *(absent, repetă pentru el)*:... „Un X, pretins poet..."

CORTINA

ACTUL II

TABLOUL V

Începutul lui iulie 1885, într-o grădină de vară cu restaurant, din care se vede numai o parte, Caragiale aşteaptă singur la o masă izolată. E ora două după miezul nopţii şi restaurantul e mai mult pustiu. Se aud din cînd în cînd voci vesele venind de la o agapă...; uneori frînturi de toasturi şi aplauze. Caragiale e nervos, iritat din cauza aşteptării... Are dinainte două halbe goale.

Agapa s-a sfîrşit... Încep să treacă spre ieşire participanţii... Profesorii de liceu au sărbătorit încheierea anului şcolar... Caragiale caută să nu scape, să prindă pe un domn cu barbă mare, însă vrea să pară cît mai firesc, joacă puţin comedia surprinderii, deşi îl aştepta anume, încordat. A aflat de agapă chiar astă-seară printr-un prieten care venea la această masă şi el, că „profesorii asociaţi" vor deschide un institut particular, un liceu de băieţi la toamnă. A fost brusc cuprins de gîndul că a găsit soluţia greutăţilor materiale în care se zbate chiar şi după reprezentarea în noiembrie trecut a comediei *O scrisoare pierdută*.

SCENA I

Caragiale, directorul

CARAGIALE: A, domnule director... *(S-a sculat de la masă, îl întîmpină, luîndu-l deoparte.)* Vă salut... Ce plăcere...

DIRECTORUL : Bună seara prea stimate domnule Caragiale. *(E bine dispus, dar cu discreție.)* Am avut acum agapă de sfîrșit de an. Deh ! Noi profesorii. He-he-he, ne-am cam făcut de cap... E trecut de două... nu ?

CARAGIALE : Ei, o dată pe an... se iartă, chiar unui profesor. Li se dă notă de trecere.

DIRECTORUL : Dar dumneata, așa singur ?

CARAGIALE *(încurcat puțin)* : Tocmai îmi așteptam un prieten, Petrache Missir de la Iași. Mi-a spus că vine direct de la gară... Dar mă bucur că v-am întîlnit, căci tocmai vroiam să vă fac o rugăminte.

DIRECTORUL *(cu barba mare, întrebătoare)* : Da... ce rugăminte ?

CARAGIALE : Am aflat chiar astă-seară că de la toamnă deschideți un institut particular — un liceu pentru băieți... E-adevărat ? *(Puțin încurcat :)* Uite, aș vrea să ocup și eu acolo un post de dascăl, dacă se poate.

DIRECTORUL *(încurcat și el)* : Păi să vedeți, domnule Caragiale, pe de o parte catedra de limba romînă e ocupată și nu văd ce altă catedră v-ar conveni, iar pe de alta...

CARAGIALE *(firesc)* : Ar putea să fie atunci catedra de limba franceză.

DIRECTORUL *(uimit, bîlbîit)* : Limba franceză ? Dar... dumneavoastră... dumneavoastră n-aveți titlurile necesare. La limba romînă desigur că merge... un scriitor... dar însfîrșit... Nici nu știam că știți franțuzește.

CARAGIALE : Nu știați că eu am tradus, în versuri, *Roma învinsă* a lui Parodi care s-a jucat la Teatrul Național ? Mă pun la încercare cu oricare dintre diplomații dumneavoastră... Cu examen. Să mă angajați cu examen...

DIRECTORUL *(nedumerit)* : Și pe urmă e încă o cestiune, domnule Caragiale... Tocmai asta vreau să vă spun... Ni s-a dat prea tîrziu aprobarea de la Minister, așa că nu vom fi gata în septembrie. Am amînat totul pe anul viitor. Vom sta de vorbă bucuros, în mai sau iunie viitor.

CARAGIALE *(izbit, dintr-o dată cu respirația încurcată)* : Vedeți, un an de zile e cam mult... Vă mărturisesc că tare mi-ar fi prins bine meseria asta de dascăl. Am destul de mari greutăți familiare. În sfîrșit... dacă nu se poate...

DIRECTORUL *(mirat)* : Dumneata ai greutăți familiare ?

CARAGIALE : Da, am grija maică-mii, a unei surori. *(Cu un zîmbet :)* Am și un băiețel... Matei. *(Surîde iar, glumește gingaș.)* Așa-l cheamă, Matei.

DIRECTORUL : Nu... nu la asta mă gîndeam... E drept că nu bănuiam că ai o familie destul de grea pentru un tînăr... Dar la altceva mă gîndeam, cînd te-am întîlnit... Dumneata ai avut mare succes în toamnă cu piesa aia nouă *O scrisoare pierdută*. Colegii noștri, de la liceu, spuneau uneori că... *(rîde în barbă)* te-ai umplut de bani... că ai scăpat de orice grijă. Toată lu-

mea aşa crede. Deh, autor al Teatrului Naţional... e ceva...

CARAGIALE *(amărît)* : Vorbe... fum... Asta am sperat şi eu... dar realitatea e cu totul alta...

DIRECTORUL : Dar a avut mare succes. S-a jucat mai mult ca alte piese.

CARAGIALE : De vreo opt, nouă ori... Uite, pot să vă spun, am luat vreo mie cinci sute de lei, drepturi. Faceţi şi dumneavoastră socoteala cît vine pe lună pînă acum. Nici o sută cincizeci de lei...

DIRECTORUL *(mirat, apoi concesiv)* : Firește, cu o sută cincizeci de lei pe lună e greu să ţii o casă... *(Foarte nedumerit:)* Un suplinitor la noi are dublu. *(Ridică din umeri.)* Dar lumea crede altfel.

CARAGIALE : Lumea...

DIRECTORUL : Atunci de ce nu faci iar gazetărie? De ce nu te întorci la *Timpul?*

CARAGIALE *(scuturîndu-se cu oroare)* : Nu... nu... Să nu mai aud de gazetărie... De o sută de ori prefer să fiu dascăl, ba gîndul ăsta chiar mă atrage. *(Amărui:)* Am stat fără slujbă atîta timp. O să mai încerc... O să mai caut.

DIRECTORUL *(condescendent)* : Eu, din partea mea, îţi făgăduiesc că la anul îţi vom rezerva o catedră. Nu ştiu care, dar îţi vom rezerva una. S-auzim de bine.

CARAGIALE : Cu mulţumiri, cu 'osebită stimă... *(A rămas singur în picioare, dezamăgit, neliniştit... E ora aproape trei, grădina e pustie, întîrzierea lui la o masă fără să mai consume,*

singur, e privită cu ochi plictisiți de chelneri, care ar vrea să plece acasă și trec pe lîngă el fără să-l cunoască, fiindcă a venit aci doar îndemnat de Petre Missir, care trebuia să se mai întîlnească și cu altcineva. Se uită mereu la ceas, nervos căci e fără nici un ban în buzunar și nu are cu ce plăti consumația. În sfîrșit apare Mitică, salvatorul, pe care îl trimisese după un împrumut.)

SCENA 2

CARAGIALE *(viu, interesat)* : Ei, ce-ai păţit? De ce-ai întîrziat atît? L-ai găsit?

MITICĂ: M-a găsit el pe mine, cînd îl căutam la Iordache.

CARAGIALE *(nesigur)* : Scoate banii.

MITICĂ *(scoate o piesă de cinci lei și-o pune pe masă)* : Uite, o patacă, dar să-mi promiți că nu o iei!

CARAGIALE: Mitică, te-ai tîmpit, ce-s glumele astea neroade?

MITICĂ: Glumele astea sînt banii lui Lache.

CARAGIALE: Eşti nebun? I-ai spus că am întrerupt lucrul la piesa aia nouă, că îmi trebuie mîine doi poli?

MITICĂ: Cînd i-am văzut mutra i-am cerut numai un pol. I-am spus: „Lache, te caută Iancu desperat prin toate localurile. A lucrat două zile și o noapte la piesă. Are nevoie de un pol mîine dimineaţă.“ Zice el: „Unde e Iancu, frate? că am înnebunit căutîndu-l de-aseară. La el mi-e

singura scăpare", zice el. „Face nevastă-mea astă-noapte şi mă găseşte plodul fără un sfanţ în buzunar." Zic eu: „Lache, eşti nebun? Eu şi Iancu nu avem decît cinci lei, toată averea noastră." Zice el: „cinci lei... dă-i şi pe ăia..." „Cum o să ţi-i dau, *mon cher,* eşti nebun, n-auzi că nu avem decît cinci lei?" Zice el: „Mitică, frate-meu, n-o să mă laşi fără un ban cînd îmi face nevasta." Zic eu: „Şi noi cum să rămînem fără un ban în buzunar? N-avem cu ce plăti consumaţia. Nu se poate, *mon cher";* atunci el mi-a spus: „Uite o patacă găurită ca să aveţi şi voi un ban la voi".

CARAGIALE: Şi i-ai dat piesa? Mitică, te-ai tîmpit de tot. Aci nu ne cunoaşte nimeni. Rămînem zălog, că nu avem cu ce plăti consumaţia. Banul ăsta găurit nu circulă.

MITICĂ: Nu e nevoie să circule el... Să circulăm noi. Să ieşim de-aci. *(Îl asigură:)* Las pe mine...

CARAGIALE: Te pocnesc cu halba dacă păcăleşti chelnerul cu bani găuriţi.

MITICĂ: Ei, vezi cum eşti? P-onoarea mea! Nu-l păcălesc. Îi vînd pataca pe un leu şi optzeci de bani... Patru halbe şi un mezelic. Nu eu, el o să-l păcălească pe altul.

CARAGIALE *(speriat, se ascunde după Mitică):* Stai. Stai aşa să nu mă vadă.

MITICĂ: Cine, frate?

CARAGIALE *(pripit):* Unu Costache Titircă. *(Şi mai speriat:)* N-auzi? Stai aşa! *(În şoaptă:)* Mi-a cam fost model în Titircă Inimă Rea din *Noap-*

tea furtunoasă... Şi de cînd mi s-a jucat piesa, nu mai am curaj să dau ochi cu el... Stai aşa... Nu te mişca. *(Iar se ascunde.)*

SCENA 3

Aceiaşi, Titircă

TITIRCĂ *(intră, se opreşte la oarecare depărtare de masa lor, se uită lung)* : Nu te mai ascunde, musiu, că acum nu te mai scap. *(Vine cu bastonul spre masă.)*

CARAGIALE *(ce-o fi, o fi)* : Nu m-ascund...

TITIRCĂ *(în picioare la masă)* : Cine serveşte aci ? *(Bate cu bastonul în masă.)* Şi aşa, musiu Iancule, să nu mai dai dumneata pe la noi de atîţia ani ?... Ai, ne-ai uitat adresa carevasăzică ? Frosa *(se întoarce spre Mitică)* Frosa e consoarta mea. *(Repară greşeala :)* Musiu, am onoare să mă recomand, Costache Titircă, chiristigiu *en gros* şi *en detail.* Zic, Frosa *(către Mitică)*, nevastă-mea, deh !... e foc pe dumneata, musiu Iancule ! *(Sare la altă chestie :)* Da' cine naiba serveşte aci, frate ? Au adormit de tot... Ce-aţi luat ?...

CARAGIALE : Bere şi mezelicuri.

TITIRCĂ *(se îndreaptă spre taraba invizibilă a grădinii, bate într-o masă cu bastonul)* : Ei, aţi adormit cu toţii ?

CARAGIALE *(încîntat)* : Mitică... să ştii că n-a văzut piesa...

TITIRCĂ *(se întoarce cu un chelner care aduce trei halbe)* : Şi zi aşa, musiu Iancule...

CARAGIALE : Să vezi stimabile... Am fost teribil de ocupat... Am avut şi o daravelă pe la Piatra Neamţ... Ţi-o spun eu cînd ne-om mai întîlni... Dar *apropos,* ce face coana Frosa ? Of... tare mi-e dor şi mie de dînsa...

TITIRCĂ : Bine mersim... Şi ea... şi Zinica... *(Către Mitică :)* Zinica e cumnată-mea... s-o vezi... un boboc de fată. Şi Vică. *(Către Mitică :)* Ăsta e cumnatu-meu... Eeei, *(apăsat)* trebuie să-l cunoşti... Nu se poate. Intreabă-l pe musiu Iancu... *(Face semn de importanţa faptului, închizînd un ochi şi trimiţînd cu tîlc spre ureche, degetul mare :)* Acum e deputat...

CARAGIALE *(uluit) :* Musiu Vică Centuriano e deputat ?...

TITIRCĂ *(ca un curcan) :* Deputat... Mă rog... Nu se putea pentru ca...

CARAGIALE : Şi tînărul acela... *(caută numele)* cum se chema ?

TITIRCĂ : Aşa ! Întrebi de Chiriţă ? Vai de mine, cum se poate să-l uiţi pe Chiriţă, musiu Iancule ? *(Către Mitică :)* Chiriţă este omul meu de încredere... L-am făcut acum tovarăş la parte, ţine la onoarea mea de familist.

CARAGIALE *(parcă frecîndu-şi palmele) :* Ei stimabile, să ştii că mă bucur grozav că sînteţi toţi bine... P-onoarea mea. Hai noroc ! *(Ciocnesc.)* Dar aveţi şi un amic, un ipistat... Ciopingescu... nu ştiu cum îl chema.

TITIRCĂ *(se încruntă furios) :* A... te rog !... Să nu-mi vorbeşti de canalia aceea de Ciopingescu... L-am tratat cu palme şi i-am spus că nu mai

vorbesc cu el. Nici nu mai era de mult la despărțirea noastră... Fusese mutat în altă vopsea, la galben. *(Chelnerului:)* Băiete, ce tot stai?... Moțăi degeaba aci? Fă plata și mai adu trei halbe.

CARAGIALE *(ca și cînd ar vrea să plătească el)*: Nene Titircă... Mă rog...

TITIRCĂ *(își pocnește obrazul cu unghia, cum se încearcă un pepene)*: Eu fac cinste... Apropitar, consilier comunal carevasăzică... Nu ne-am văzut de atîta vreme... Nu poți pentru ca să mă refuzi. *(Își dă iarăși un bobîrnac la obraz.)* Da' ascultă... Numai să-ți spun întîmplarea cu Ciopingescu. Ca să vezi pînă unde poate să meargă ticăloșia individului, că nu pot pentru ca să-i spun altfel... Și cum zic, dom'le, vine într-o zi la mine și zice: „Ai văzut ce ți-a făcut musiu Iancu al dumitale?"... *(Îl împunge cu bastonul pe Caragiale.)* Adică dumneata... Ce? zic eu mirat...

CARAGIALE *(a înghețat)*: Eu?

TITIRCĂ: Da, chiar dumneata... Așa zicea el, canalia... Și încă pretindea că mi-e amic...

CARAGIALE *(neliniștit)*: Și ce zicea că ți-am făcut...

TITIRCĂ: Zice... „Frumos din partea lui musiu Iancu... ne-a pus pe toți în teatru." *(Soarbe halba.)*

CARAGIALE *(își mușcă mustața și se uită strepezit la Mitică)*: Ai!

MITICĂ *(se uită aiurit la Caragiale)*: Aă...

TITIRCĂ *(soarbe mereu halba)*: Așa! Dom'le... Vine și ăsta pe capul meu... Și dă-i și dă-i...

că nu, că să merg negreșit la teatru, ca să mă văz eu pe mine. Și pe ceilalți, și pe Frosa, și pe Zinica, pe Chiriță... Ei, ce zici de asta?

CARAGIALE *(moale, speriat)*: Și-ai fost?

TITIRCĂ: Da! Parcă am putut să scap?... Se ținea canalia de capul meu.

MITICĂ *(prins de întîmplare)*: Și-ai fost?

TITIRCĂ: Stai să vezi... N-am mai putut și am dat lui Firică bani să ne ia o lojă la Național! *(Către Mitică, pocnindu-și cu unghia obrazul:)* Înțelegi... Apropitar... Consilier comunal carevasăzică... deh, ne ținem rangul...

CARAGIALE *(își mușcă mustața într-una)*: Ei și?!

TITIRCĂ: Ți-am văzut pesia... Bună, dom' le, n-am ce zice, de ce să spun că e rea dacă e bună... *(Ridică din umeri.)* Da' nici o potrivească cu mine ori cu Frosa sau cu Chiriță... Mai întîi că ăla, boul ăla de bărbat, am văzut că se numește Dumitrache, pe cînd pe mine mă cheamă Costache: Costache Titircă, apoi tot una e? *(Concesiv:)* Da'ce să-ți spun? Am rîs de ne-am prăpădit, mai ales cînd se pupa nevastă-sa cu flăcăul ăla... cu Chiriac, parcă-i spunea? Nu?

CARAGIALE *(cu respirația tăiată)*: Da... Chiriac.

TITIRCĂ *(triumfător)*: Ei, vezi că-i țin minte... Și cum îți spun, rîdeam să mă prăpădesc. Cum se poate, dom'le, să fie atît de dobitoc un bărbat — și mai e și căpitan în garda civică — auzi, să-și lase nevasta cu amorezu noaptea singuri acasă? Mă uitam la Frosa, ea mai ținea la început

privirile în pământ... *(Către Caragiale:)* O știi cum e?

CARAGIALE *(îl ia gura pe dinainte)*: Ruşinoasă... Mie-mi spui?

TITIRCĂ: Aşa că vezi — se prefăcea că nu-i vede pe ăia cînd se pupau. Da' cînd a văzut că eu rîdeam cu poftă... unde mi s-a pornit şi dumneaei pe un rîs... şi rîzi frate şi dă-i rîs... Bravos, musiu Iancule... Chiriţă, rîzi şi el. *(Soarbe din halbă.)* A doua zi cine văd că-mi intră în prăvălie? *(Parcă ar pune mîinile în şold.)* Ei nu, spune?

MITICĂ *(prins)*: Cine?

TITIRCĂ: Ciopingescu... frate, amicu'... deh! Zice: „E, ai fost nene Costache?"... Fost, zic eu. „Ei, ce zici?" — Nimic... ce să zic... „Păi toată daravela cu individul de la gazetă care vine de pe maidan... şi Chiriac ăla... din gardă... cu ranga?" Eu: nu pricep... Ce vrei să spui? „Jurnalistul deh, care intră greşit noaptea...? Nu-ţi mai aduci aminte ce l-am gonit eu, dumneata şi Chiriţă pe musiu Vică prin toată casa şi prin pod... care devine că greşise numărul".

CARAGIALE *(îşi muşcă mustaţa)*: Numărul...

TITIRCĂ: Nu văd nici o legătură — zic eu... Acolo în pesie este vorba de o casă cu numărul 9... Iar la noi e numărul 17... *(Ridică din umeri nedumerit.)* Unde-i 9, unde-i 17?

MITICĂ *(grăbit)*: Aşa-i, nene Costache... Iartă-mă că-ţi zic aşa, dar nu pot pentru ca...

TITIRCĂ *(bonom)*: Mă rog, mă rog... Atunci, ce să vezi, dom'le...? Vine spre mine băţos... că

avea şi ambiţu' să fie aşa cum zice el. Se uită în ochii mei şi-mi spune: „Da' chestia cu legătura ?...“ *(Se imită pe el însuşi:)* Care legătură, zic eu? *(Indîrjit:)* „Legătura de la urmă, a lui Chiriac ăla... de o găseşte în pesie jupîn Dumitrache ăla în pat la coana Veta aia ??“

CARAGIALE *(şi-a muşcat violent mustaţa)*: Hait...

TITIRCĂ *(amical, către Caragiale)*: Da ce-i? Ai ceva la măsea?

CARAGIALE *(fericit de explicaţie)*: De-aseară... mă-nnebuneşte...

TITIRICĂ: Nu-i nimic. Ud-o cu bere... Şi pe mine mă înţeapă uneori... Şi cum spuneam adineaori aduce vorba de legătură. *(Deodată se înfurie:)* Ei... acum am priceput eu unde bătea dumnealui... *(Împunge cu degetul mare în lături.)* Cum devenea... *(Explică.)* Găsisem şi eu într-o zi — şi-i spusesem şi lui — o legătură pe perna nevesti-mii... *(Se încruntă.)* Înţelegi unde vrea să ajungă canalia? *(Freacă degetele arătătoare.)* Că adică Frosa şi Chiriţă... Deh! *(Se umflă de mînie.)* Ei, asta m-a scos din sărite... *(creşte)* m-a scos din sărite... *(Se întinde peste masă.)* Unde vrei să ajungi, stimabile, *(urlînd)* amicule? Onorabile? Unde? Şi jart... jart... I-am ars două palme şi i-am spus: „Te rog să nu-mi mai îmi faci onoarea să mă vizitezi“. A ieşit ţinîndu-se de falcă.

CARAGIALE *(uluit)*: L-ai pălmuit?

TITIRCĂ: Păi vezi bine, dom'le. Ce? Se potrivea?... Legătura pe care o găsise boul ăla de bărbat era roşie... Pe cînd legătura pe care am găsit-o

eu, era pembe cu picăţele... *(Exprimă şi din umeri asburditatea presupunerii.)*

CARAGIALE *(teatral încîntat)* : Nene Costache, zi, l-ai pălmuit ? Vino să te pup, ai fost grozav.

TITIRCĂ *(scurt)* : Pardon... Sînt supărat şi pe dumneata... Se poate să nu vii dumneata de atîţia ani la noi ?

CARAGIALE *(grăbit)* : Vin... vin negreşit, să nu mă mai pardonaţi niciodată, dacă nu vin chiar mîine...

TITIRCĂ *(legînd în minte)* : Vino... vino că am o idee.

CARAGIALE *(îşi parodiază eroii cu încîntare)* : Mă supăr dacă dumneata crezi că sînt în stare să fiu capabil ca să nu viu.

TITIRCĂ : Şi acum hai cu mine... că se lasă cu foame... Cît e ceasul ?... Hai la Iordache, că e deschis pînă la ziuă. *(Bate cu bastonul.)* Plata, băiete... repede, că sîntem grăbiţi.

CARAGIALE *(încercînd, ce o fi, o fi)* : Nene Costache... Se poate ? Lasă-mă pe mine...

TITIRCĂ : A... *(Arată obrazul, gestul cu unghia.)* Apropitar... Negustor. Se poate ? *(A venit chelnerul.)* Ce-aţi avut ?

MITICĂ : Patru halbe şi mezelic.

TITIRCĂ : Şi cu şase, zece... *(Pune o hîrtie pe masă, scoasă dintr-un portofel cu închizătoare.)* Hai să mergem... La Iordache. Sînteţi oamenii mei... Îl întîlnim acolo şi pe Vică.

CARAGIALE : Acum, noaptea ?

TITIRCĂ *(rîzînd şiret)* : Am să ţi-o spun, că e bună... Vică aranjase un chef cu nişte amice...

Noi doi şi cu Chiriţă trei, trei şi ele, nişte boboci de fetişoare... Am spus acasă că mergem la o întrunire politică... Ceva... în sfîrşit... A spus Frosa că ea nu rămîne singură acasă, s-o tai, că-i e frică. De noi doi, a spus că putem să ne ducem. Dar de Chiriţă nici n-a vrut să audă... A spus că el să rămîie cu ea, că i-e urît... singură... Ce să facă bietul Chiriţă? A rămas... *(S-a ridicat.)* Hai la Iordache repede... că tare sînt curios să văd ce a făcut Vică... Poate că vă înţelegeţi şi pentru ziar.

CARAGIALE *(surprins, mirat)* : Cum să ne înţelegem pentru ziar?

TITIRCĂ *(face cu ochiul şiret)* : Am eu o idee... a mea. Vreau să scrii la *Vocea Patriotului Naţionale*. Acum e director Vică. *(Caragiale a rămas încremenit.)* Nu plăteşte cine ştie ce... că mai trebuie bani şi pentru hîrtie şi pentru tipograf... Ştii *Vocea Patriotului Naţionale* costă mult şi partidul nu dă cine ştie ce. Al care scria a plecat, era un pîrlit de scîrţai, scîrţai pe hîrtie... un coate goale, un maţe fripte...

CARAGIALE *(simte că Institutul de băieţi e departe, că nu are de ales; parodiindu-şi eroii cu o amară ironie)* : Nene Costache, mă ştii de la Ploeşti, nu? Nu sînt eu „naţionale"? Nu sînt eu scîrţai, scîrţai pe hîrtie? Nu sînt eu coate goale? Acum că sînt şi fără slujbă... nu văd de ce n-aş scrie la *Vocea Patriotului Naţionale*... a incomparabilului Vică Centuriano?

CORTINA

TABLOUL VI

Acasă la Maiorescu în 1888, în biroul lui ştiut. E acum ministrul Instrucţiei publice şi al cultelor. Tocmai concediază pe Drăgugescu devenit de-o săptămînă directorul „materialelor şi construcţiilor". E un sfîrşit de audienţă acasă.

SCENA I

MAIORESCU *(cu o precizie profesională)* : Cere inginerilor devizele şi planurile amănunţite... Şi apoi vino din nou la mine. *(Sună apoi către un servitor care a intrat.)* Poftește-l aci pe domnul Caragiale.

DRĂGUGESCU *(cu o servietă, încărcată doldora)* : Nu vom întîrzia prea mult începerea contractelor, domnule ministru ?

MAIORESCU *(rece)* : Trebuie respectate cu cea mai mare strictețe toate formele legale, domnule director.

(Intră Caragiale, oarecum intimidat.)

DRĂGUGESCU *(se vrea abil)* : Domnule ministru... aş vrea să vă fac o mare rugăminte... Uitaţi, eu am un băiat care este substitut de procuror la Tribunalul Tîrgu-Jiu. V-aş ruga să fiţi drăguţ să puneţi o vorbă bună pe lîngă Conu Theodor Rosetti... *(Simte că nu merge.)* Ziceam că...

MAIORESCU *(îi retează scurt fraza, apoi glacial)* : Domnule director al „materialelor şi construcţiilor", nu stă în deprinderile mele să intervin la colegii mei din minister.

DRĂGUGESCU *(foarte calm)* : Nu-i nimic. Scuzați-mă... Voi încerca altfel.

MAIORESCU *(și-a adus aminte)* : Stai că mai am un referat în odaia cealaltă. *(Iese.)*

CARAGIALE *(uimit)* : Director al „materialelor și construcțiilor" ? De cînd ?

DRĂGUGESCU *(îi sclipesc ochii, apoi cu aluzie la convorbirea veche, îl arată cu coada ochiului și cu degetul mare întors pe Maiorescu care l-a numit director și face admirativ semnul celor „trei degete")* : Are semnătură frumoasă... *(„Dat dracului", îi imită aerian semnătura.)* Pentru flăcău am să mă duc direct la Todiriță Rosetti... *(Iar „al dracului".)* Are și el o semnătură frumoasă... *(Imită și semnătura lui Rosetti.)*

CARAGIALE *(uimit, cu o mimică teatrală)* : Ce să spun ? Știu, v-ați descurcat. Vezi că asta te poate face om. *(Și iar face semnul.)*

DRĂGUGESCU *(rîde, face iar afurisit semnul celor trei degete care semnează).*

MAIORESCU *(dă dosarul)* : Poftim. *(Precizează :)* După ședința Consiliului de Miniștri lucrez la minister. *(Destul de ceremonios :)* Iartă-mă domnule Caragiale, că te-am făcut să aștepți.

CARAGIALE *(respectuos)* : Știu cît sînteți de ocupat, domnule Maiorescu.

MAIORESCU : Am primit amîndouă scrisorile dumitale și am căutat să fac totul cu putință ca să te primesc măcar cîteva minute... Așa că fii bun și spune-mi exact despre ce e vorba.

CARAGIALE *(interzis în fața acestei atitudini, calculate, reci)* : Domnule ministru... Dar am spe-

rat că v-a adus la cunoştinţă încă de acum o lună Jaques Negruzzi...

MAIORESCU *(arată că ştia totuşi, dar nu-i convenea cererea, puţin încurcat)* : Aşadar, tot mai insistaţi ca să fiţi numit director al teatrelor ?

CARAGIALE *(îşi muşcă buza)* : Da, şi vreau să ştiu răspunsul dumneavoastră.

MAIORESCU *(încurcat, evaziv)* : Vedeţi, domnule Caragiale, eu ce să vă spun ? *(Se gîndeşte, caută, nu se simte bine.)* Credeţi cu adevărat că sînteţi omul potrivit pentru acest post ?

CARAGIALE *(simplu)* : Sînt născut pentru postul de director de teatru.

MAIORESCU *(gestul evaziv, cunoscut, al ambelor mîini ridicate, moale ca şi cînd ar invoca o divinitate)* : Doamne... domnule Caragiale. *(Profesor înnăscut, şi ca fizic, dar aristocrat făcut, Titu Maiorescu, fiul inspectorului şcoalelor Ion Maiorescu, devenit un iscusit reprezentant diplomatic al guvernului revoluţionar de la 1848, va ajunge pe ambele dimensiuni la un soi de perfecţiune noţională, care va face din el în acelaşi timp şi într-aceeaşi persoană, mentorul învăţămîntului romîn şi al partidului conservator, iar la un moment dat şeful diplomatic al ţării şi preşedinte al Consiliului de Miniştri. Caracteristicile personalităţii sale şi le-a cules şi adoptat pe drum, pînă la o înflorire formală, în care orice* „Schönheitsfehler“ *cum obişnuia să spună, îi provoca o indispoziţie fizică. Elev al institutului academic* Theresianum, *din Viena — unde ca să-i fie primit băiatul, Ion Maiorescu se pre-*

valase desigur de titlul său de fost reprezentant diplomatic pe lîngă Dieta imperială de la Frankfurt, — Titu fusese coleg cu reprezentanții etichetei de curte cea mai strictă și rafinată din Europa, eticheta habsburgică, formulată în Spania cu cîteva sute de ani mai înainte, și în același timp coleg cu nepoții direcți ai acelui arhiduce, acelui prinț, acelor conți și baroni care practicaseră, așa cum era obiceiul aristocrației vieneze atît de muzicale, un soi de mecenat pe spinarea lui Beethoven, constituiți anume într-o asociație. Titu Maiorescu va cînta la flaut și va avea el însuși veleități de protector și Mecena. În viața lui interioară va fi un fel de refulat prin severitatea educației iar în cea exterioară, un personaj cu gesturi armonioase, studiate, devenite cu timpul a doua natură. Conștiința lui va fi o conștiință formalistă iar gustul său un model de gust, care va face din el criticul Junimii și al unui veac de literatură românească. Acum are aerul dezolat, cu eleganță.) Iertați-mă, dar eu... cred că greșiți cerînd acest post. Conștiința mea nu îmi îngăduie să...

CARAGIALE *(mirat)* : Cine ar putea fi mai indicat decît mine, domnule Maiorescu ? Vă rog stăruitor să mă numiți. E un pas mare, hotărîtor în viața mea. Mă cunoașteți de doisprezece ani. Ați arătat multă bunăvoință scrisului meu...

MAIORESCU *(pare mereu absent)* : Desigur... Dar vezi dumneata, postul de director al Teatrului

Național — căci la asta revine Direcția generală a teatrelor — este un post care... *(gest cu degetele, care caută)* cere o mare greutate socială...

CARAGIALE *(tresare)* : Greutate socială ? Ce vreți să înțelegeți prin asta ?

MAIORESCU : Vedeți dumneavoastră, în decurs de unsprezece ani de la înființarea teatrului, liberalii au numit acolo directori numai din rangul boierimii princiare... Ion Ghica, Grigore Cantacuzino... a fost...

CARAGIALE *(precis)* : A fost și Stăncescu...

MAIORESCU : A fost numai un fel de director intermediar, găsit în consiliul de administrație. Repet, Ion Ghica, Cornescu, Grigore Cantacuzino, tot nume mari...

CARAGIALE *(uimit de această atitudine a lui Maiorescu, dar stăpînindu-se)* : Nici Caragiale nu e un nume de dispreţuit. E, dacă îmi dați voie să vă amintesc, autorul unei comedii, *O scrisoare pierdută,* ca să lăsăm la o parte *O noapte furtunoasă.*

MAIORESCU *(surîzînd concesiv)* : Desigur, e un nume, dar nu e decît un nume literar... Dacă liberalii s-au simțit obligați să onoreze Teatrul Național cu altfel de nume, cu atît mai mult avem noi această obligație.

CARAGIALE *(mai țanțoș, mai sec, căci i se confirmă temerile)* : Așadar aveți de gînd într-adevăr să numiți pe Zizin Cantacuzino, director al Teatrului Național ? Ce legături are domnia sa cu Teatrul Național ?

MAIORESCU *(prins asupra faptului, dar fără să se trădeze)* : Poate Zizin Cantacuzino — poate altul — în orice caz un om cu greutate socială, ca să poată impune lumii din teatru, care e plină de temperament. Trebuie neapărat să se impună lumii din teatru.

CARAGIALE *(îi caută privirea, scoţîndu-şi ochelarii)* : N-aş fi crezut niciodată că privilegiile boiereşti mai pot fi invocate şi azi — în 1888.

MAIORESCU *(profesoral)* : Sînt „privilegii", aşa cum ziceţi dumneavoastră, care sînt impuse de realitatea socială însăşi.

CARAGIALE *(adînc dezamăgit)* : Cel puţin acum o spuneţi sincer... Se spunea, nu vă supăraţi... în sfîrşit... *(Renunţă să continue.)* E interesant pentru mine ca scriitor, să văd cum, atunci cînd sînt interese în joc, vorbele mari şi aparenţele se dau la o parte, ca să facă loc asprei şi neomenoasei realităţi a relaţiilor de castă... Sîntem departe de Constituţie...

MAIORESCU *(cu o vagă dezolare)* : Credeţi-mă, nu văd un scriitor director al Teatrului Naţional. Cel puţin conştiinţa mea nu-mi îngăduie să fac această numire.

CARAGIALE *(precis)* : Şi dacă Alecsandri v-ar cere acest post ? L-aţi refuza ?

MAIORESCU *(rămîne o clipă surprins)* : Desigur că ar fi numit. Alecsandri e un om cu greutate socială. Un fost ministru... A reprezentat ţara la Paris. De altfel, ar fi de prisos ; de cîte ori i s-a oferit acest post la Teatrul Naţional, el l-a refuzat.

CARAGIALE *(uimit)*: Pentru el, „boier", Teatrul Național era prea puțin... căci „boierului" i s-a oferit, nu poetului, nu? *(Sarcastic:)* Pentru mine, descendentul unui bucătar, e prea mult, asta vreți să spuneți... Da?

MAIORESCU *(tace un timp, apoi diplomat, totuși iritat)*: Și pe urmă, cum vii dumneata și ceri o răsplată, un post politic, de la un partid pe care l-ai părăsit? Nu uita că ai refuzat ce ți se cerea la gazeta conservatoare *Timpul* pentru ca să treci la gazeta liberală, adversă, *Voința națională*... Deh... Cum vine asta? Ai fugit cînd a fost greu, acum vii la răsplată. Nu e ceva — cum să spun? *(își pipăie degetele)* nepotrivit — în felul dumitale de a privi lucrurile?

CARAGIALE *(sigur de el, mai puțin iritat, mai adînc în judecată)*: E așa de simplu, încît mă uimește că dumneavoastră cu însușirile dumneavoastră strălucite nu pricepeți.

MAIORESCU *(stăpînindu-se)*: Ei, iată că nu...

CARAGIALE *(cu amărăciune)*: Domnule ministru, este uimitor pentru mine să vă văd în fotoliul acesta, în această încăpere unde de atîtea ori s-a discutat — așa cum s-a discutat, asta-i altceva — atît despre artă, spunîndu-se că postul de director al Teatrului Național este un post politic. *(Îl privește lung, cu superioritate.)*

MAIORESCU *(destul de încurcat, dar doctoral)*: Ce să-ți fac? Dumneata știi bine că așa este la noi.

CARAGIALE *(dur)*: Foarte bine... Dar aș vrea să-mi spuneți lucrul acesta cu alt ton.

MAIORESCU *(mirat, nu pricepe)* : Cu alt ton ?

CARAGIALE *(ţintuindu-l mereu, dar fără violenţă)* : Da, mai stingherit, mai ruşinat, dezolat chiar, scuzîndu-vă ; în orice caz, nu bazînd pe el un reproş fără sens. Dumneavoastră nu puteţi să fiţi în aşa măsură cu două feţe... Să aprobaţi cu entuziasm ridiculizarea pe care o fac eu politicianismului în *O scrisoare pierdută*, să zicem, şi pe urmă să vă întoarceţi pe dos ca o mănuşă şi să consideraţi justificată politicianizarea Teatrului Naţional... Dumneavoastră ar trebui să fiţi ultimul om în ţara romînească care să-mi servească fără să-şi dea seama, drept model pentru un viitor personagiu în comediile mele.

MAIORESCU *(iritat, lovit)* : Domnule Caragiale, depăşeşti măsura !

CARAGIALE : Depăşeşte măsura cel ce acuză şi atacă... nu cel ce răspunde şi se apără. În ce priveşte inconsecvenţa mea politică faţă de partid, într-adevăr sînt uimit cum nu sesizaţi falsitatea acuzaţiei dumneavoastră. Cum mi se poate cere mie să mă supun unor decizii asupra cărora n-am fost consultat în nici un fel ? Să lupt în scris pentru păreri care s-ar putea să nu fi fost ale mele ?

MAIORESCU : Conducerea partidului nu poate consulta pe toată lumea.

CARAGIALE : Toată lumea ?... Dar nu toată lumea scrie la gazeta partidului... Eram trei, patru...

MAIORESCU *(ocoleşte)* : Rămîne că ai scris la *Voinţa naţională*. Nu înţelegi că membrii care au fost fideli partidului ar putea să protesteze ?

CARAGIALE *(tace un timp, apoi începe cu o voce scăzută, puțin amară, dar liniștit, știind bine ce spune)* : S-ar putea ca vreun cercetător nerod să-și aplece ochii în timpurile ce vor veni asupra acestei blestemate vieți de scriitor pe care o duc eu azi. S-ar putea ca el să fie surprins de aceste zigzaguri și să le dea o semnificație morală — văzînd de atîtea ori că scrisul meu din ziare susține azi pe dos de cît cele ce a spus ieri. Ar putea deci să mă judece... să mă judece cu miopie... Pe un asemenea om n-am cum să-l lămuresc, căci voi fi în mormînt. Dar dumitale ți-o spun în față — acest scris nu mă reprezintă în nici un caz ca gîndire, cel mult ca stil și grijă gramaticală... Și încă... Sînt fără voia mea un meseriaș al scrisului, într-o țară unde această meserie nu se caută... Încerc să fac cît mai cinstit, în limitele celor ce v-am spus, această tristă și odioasă meserie. Am încercat să scot publicații personale ca să nu fiu slugă nimănui — dar n-am izbutit. Nu știu dacă numai eu sînt de vină. Am cerut să fac lucru din nou, dar nu mi se dă decît să pun pingele și petice la ghete făcute de alții. *(Dintr-o dată ridică umerii, privirea îi e foarte caldă.)*... Ei bine, de aceea sînt azi aci la dumneavoastră. *(E stînjenit că e pus în situația să ceară.)* Puteți să faceți să înceteze această trudă. Puteți să însemnați în viața mea o răscruce. *(Ridică ușor o carte de pe birou, dezolat.)* Și tocmai acum vă aduceți aminte că sînteți un om politic și deveniți conștiința partidului dumneavoastră.

MAIORESCU *(cam derutat puțin, scos din apele lui)*: Ei bine, domnule Caragiale, pentru că dumneata ai în această convorbire un ton care mă surprinde cu totul, față de un ministru...

CARAGIALE : V-am cerut audiența foarte respectuos, *(cu tîlc)* dar v-am cerut-o anume acasă.

MAIORESCU :... în sfîrșit, un ton surprinzător chiar față de relațiile noastre personale de pînă acum. *(Își frămîntă vag degetele.)* Nu mi s-a mai vorbit așa...

CARAGIALE : O împrejurare de atîta importanță nu a fost pînă acum între noi. E o împrejurare care ar putea decide viața mea. Și trebuie să vă spun că astfel de împrejurări sînt piatra de încercare a unei prietenii, nu amabilitățile cotidiene, quasi-gratuite, nu laudele cu mănuși.

MAIORESCU *(stăruie acru)* : Îți repet : un ton cu care nu prea am fost obișnuit să mi se vorbească în viața mea.

CARAGIALE *(cu pieptul înainte, privindu-l de sus)*: Nici eu nu sînt cel de toate zilele... Trebuie să vină o dată un asemenea moment de încercare, cînd să ne spunem deschis ceea ce avem de spus. *(Îi caută larg privirea.)*

MAIORESCU *(ca de oțel, a luat brusc o hotărîre dar vorbește stăpînit)* : Fie — atunci dă-mi voie să-ți vorbesc și eu cu toată sinceritatea, rugîndu-te să nu ți se pară prea brutală această sinceritate a mea.

CARAGIALE *(cu o mișcare din umeri primește jocul)* : Doresc din toată inima să știu și eu sincer motivele pentru care „conștiința" dumnea-

voastră nu vă îngăduie să admiteți numirea mea ca director al Teatrului Național.

MAIORESCU *(face o lungă pauză, își ia scame imaginare de pe haina neagră, apoi atacă hotărît)* : Uite, domnule Caragiale. Eu socot că acel care nu-și poate administra propriul său buget, nu-l poate administra nici pe acela al unei instituții. *(Așteaptă, conștient de lovitura pe care a dat-o.)* Cînd mi se cere o numire...

CARAGIALE *(neclintit, hotărît să răspundă tăios)* : Nu înțeleg ce vreți să spuneți. Sînteți bun să precizați ?

MAIORESCU *(lamă subțire, privire de procuror)* : Desigur. *(Iar își joacă degetele.)* Uite, mi se pare că într-un fel sau altul v-au trecut sume serioase de bani prin mînă, și totuși sînteți necontenit în dificultăți materiale. Faceți datorii, prea multe datorii !

CARAGIALE : Domnule Maiorescu, am treizeci și șase de ani... Ce sume credeți dumneavoastră că mi-au trecut prin mînă pînă la acest an al vieții mele ? *(Așteaptă răspunsul... pe urmă enumeră el)* : Leafa mea nenorocită o știți... Drepturi de autor am încasat în decurs de unsprezece ani cam cinci mii de lei. Cu ultima rată din acestea, premiul de două mii de lei mi-am permis o călătorie în străinătate...

MAIORESCU *(perfid)* : Prelungită pînă la Monte-Carlo...

CARAGIALE *(înțelege unde bate)* : Cum puteți să credeți legenda idioată că am pierdut acolo o sută de mii de lei, cînd eu aveam o sumă atît

de redusă ? Am o curiozitate de scriitor. Nici un aspect al vieții nu-mi este străin. Am petrecut două seri observînd lumea din sala de joc... încercînd eu însumi emoțiile jocului cu cîte o fisă de cîte un franc... Ce-a putut deveni această întîmplare ajunsă pînă la urechile dumneavoastră... e uimitor.

MAIORESCU *(își prefirează barbișonul)*: Iertați-mă că insist. Este vorba și de o moștenire fabuloasă, ca să zic așa, rămasă de pe urma doamnei Momolo, vara mamei dumneavoastră... Nu se simte de loc, cel puțin asta e impresia mea, că ați moștenit aproape un milion de lei.

CARAGIALE *(cu privirea arzătoare)*: Domnule Maiorescu, știți anecdota cu oala împrumutată. Întîi că nu a fost nici o oală, apoi că oala era spartă etc. E cam același lucru cu această moștenire.... Mai întîi că pentru moment nu este, ca să zic așa, fiindcă s-au iscat cîteva procese. Pe urmă, în cel mai bun caz, partea familiei mele va fi a șasea parte dintr-un total aproximativ de trei milioane. Cînd ? Nu putem ști. Peste un an, peste doi, poate peste zece... Procesele de moștenire sînt — după cum știți ca avocat — prelungite intenționat ca să se ajungă la tranzacții. Deocamdată am fost puși în posesie cu ceea ce s-a găsit în numerar și obiectele prețioase. Partea familiei mele a fost cam de vreo șaizeci de mii lei. Cea mai mare parte din ei au slujit la susținerea proceselor. Mama și sora mea și-au îngăduit după douăzeci și cinci de ani de viață grea să păstreze unele bijuterii...

În ceea ce mă privește, eu și ai mei am putut dispune în ultimul an de un venit aproximativ de cinci sute de lei lunar, care mi-a îngăduit să nu mai primesc slujbe umilitoare de ziarist angajat cu toptanul.

MAIORESCU *(impresionat, mirat)*: Dar restul moștenirii?

CARAGIALE: E constituit dintr-o mare moșie pe care am vrea s-o vindem, dar nu putem face asta pînă nu se va sfîrși procesul... Deocamdată primim arenda. Partea mea personală de aci-n-colo este cam de vreo două sute de lei pe lună. Sperăm că în anii ce vor urma suma se va dubla... Este mai puțin decît o leafă de sublocotenent la nouăsprezece ani, sublocotenent care nu are însă dreptul să se însoare fără o dotă reglementară... Eu am treizeci și șase de ani, am de asigurat întreținerea fiului meu Matei și mai ales am de gînd să mă însor și să am copii. Am nevoie să scriu liniștit ceea ce vreau eu, nu ceea ce îmi cer alții... Nu articole de gazetă, ci piese de teatru, nuvele, povestiri.

MAIORESCU *(îndepărtat, străin)*: Și de ce venit socoți dumneata că ai avea nevoie ca să-ți ții casa, și să scrii liniștit?

CARAGIALE *(înfuriat, îi scînteiază ochii prin ochelari)*: Întrebarea dumneavoastră mi se pare, nu vă supărați, jignitoare. *(Își frămîntă gura, i se crispează umerii.)* Mă costă umilința de a mă înfățișa la judecata altora care — ei — nu se prezintă la judecata mea... Am venit să cer un post în care pot fi de folos ca scriitor și ca om

de teatru, post care cred că mi se cuvine... Dar, fiindcă mă întrebaţi, vă răspund. *(Priveşte biroul, „apreciază", apoi răspunsul cade precis :)* Cam a zecea parte din venitul dumneavostră.

MAIORESCU *(acuză lovitura, îi tremură uşor barbişonul, îşi curăţă ca să se stăpînească nişte scame imaginare de pe redingotă)* : Şi pe urmă, crezi că leafa de la Teatrul Naţional va soluţiona dificultăţile dumitale?... *(Insinuant :)* De aceea spui că această numire este un pas mare, un pas important în viaţa dumitale?

CARAGIALE: Nu este vorba numai de suma propriu-zisă, care mi se va cuveni, căci e foarte mică, patru sute de lei pe lună, ci de condiţiile cu totul noi în care voi cîştiga această sumă... Va fi o potrivire... o coincidenţă între cîştigarea traiului şi o îndeletnicire care socot eu că este rostul vieţii mele... Nu voi mai duce existenţa asta silnică de gazetar, la gazete străine gîndirii şi năzuinţelor mele, ori de funcţionar la Regia monopolurilor statului. Nu voi mai duce viaţa de gazetar, încolţit mereu, fugind într-una ca să nu fiu prins şi dat în tarbacă. *(Reia după acest ocol :)* M-am născut — ca să zic aşa — în teatru. Am trăit o bună parte din viaţa mea în teatru. Din acea vreme cînd stăteam şase ore pe zi în cuşca de sufler şi vedeam, fără putinţă de a interveni, prostiile care se jucau, ca şi prostiile care se comiteau în organizarea spectacolelor, îmi doream să fiu eu într-o zi autor şi director... Ca să încerc să fac eu mai bine ceea ce ei făceau atît de prost. *(Are curajul de a fi el însuşi :)* Mă

pricep ca nimeni în ţara asta, daţi-mi voie s-o spun asta, ministrului.

MAIORESCU *(socotind avocăţeşte)* : N-o să poţi rămîne director de teatru toată viaţa... Guvernul acesta va cădea o dată. Iar cei care vor veni vor aduce un om al lor de partid.

CARAGIALE *(sigur de el)* : De ce să nu rămîn ? Voi dovedi că sînt necesar... Voi trăi, în sfîrşit, aşa cum am năzuit totdeauna, numai în atmosfera de teatru... Voi schimba repertoriul... Voi îmbunătăţi jocul actorilor şi voi forma cadre noi. Voi spori numărul spectatorilor ca să mărim veniturile teatrului, ale autorilor, ale actorilor... Chiar cei ce vor veni la guvern vor fi nevoiţi, în interesul instituţiei şi al literaturii dramatice, să mă lase acolo.

MAIORESCU *(sincer nedumerit)* : Nu văd totuşi cum ai putea trăi, aşa cum speri dumneata, toată viaţa, din teatru...

CARAGIALE : Shakespeare, Molière... Gozzi şi alţii au trăit numai din teatru.

MAIORESCU : Dar vezi că ei erau şi actori.

CARAGIALE *(surîzînd)* : Cît era Shakespeare actor... sînt şi eu... în orice caz numai din drepturile de autor nu se poate trăi, dar de vreme ce există un Teatru Naţional, acolo e locul meu.

MAIORESCU *(evaziv, parcă mai puţin hotărît)* : Eu nu cred totuşi că vei putea realiza ceea ce pretinzi dumneata că este visul dumitale de om de teatru...

CARAGIALE *(ştiind ce spune)* : Nu în cîteva luni... desigur. Poate într-un an, doi şi mai mult... Asta

nu se improvizează... Voi avea nevoie în orice caz să fiu sincer sprijinit împotriva unor năravuri învechite.

MAIORESCU: Şi cine o să te sprijine?

CARAGIALE *(cu umerii sus, îl priveşte în faţă)*: Ministrul meu direct... Dumneavoastră.

MAIORESCU *(om politic)*: Şi dacă vei avea împotriva dumitale opinia publică?... Ce voi putea face eu, ca ministru constituţional, ca să te pot ajuta?

CARAGIALE *(ironic)*: Ministru constituţional nu e rău zis.

MAIORESCU: Domnule Caragiale, ca să încheiem, trebuie să-ţi spun cinstit — şi-ţi repet: conştiinţa mea nu-mi îngăduie să te numesc director al teatrelor... Ştii cît preţuiesc pe scriitorul Caragiale... Dar... Omul Caragiale nu poate fi numit într-un asemenea post, care — încă o dată îţi spun — cere o anume greutate socială. *(Gestul ştiut.)*

CARAGIALE: Această despărţire între om şi scriitor mă uimeşte şi mă înfioară... Dumneata nu ştii pesemne că scriitorul îşi hrăneşte opera cu propria lui viaţă?... Că scrie cu propriul lui sînge? *(Clătină din cap cu oarecare silă.)* Ce conştiinţă? Ce concepţie?...

MAIORESCU *(cu o degajare ironică, doctoral)*: Nu e numai a mea... Platon, cînd a organizat Republica lui, a orînduit rostul tuturor categoriilor de cetăţeni... Despre poeţi a spus anume... că nu trebuie să li se încredinţeze nici un post de răspundere, că trebuie să li se încingă fruntea cu

lauri, să fie unşi cu mir, dar să fie daţi afară din cetate. *(Îi sclipesc ochii, maliţioşi.)*

CARAGIALE *(nespus de uimit)*: A spus aceasta Platon?

MAIORESCU *(mereu maliţios)*: A spus-o Platon — părintele tuturor filozofilor idealişti... *(Aşteaptă cu barbişonul victorios.)*

CARAGIALE *(încurcat)*: Ei bine, dacă Platon a spus acest lucru, apoi în clipa în care l-a spus, a fost un mare dobitoc... Şi dacă e adevărat ce spuneţi... m-am despărţit pentru toată viaţa de „filozofia idealistă".

MAIORESCU *(privindu-l de sus, ironic, liniştit)*: Cu toate dezgustările dumitale, voi căuta să rămîn mai departe în tovărăşia lui Platon, şi să cred că un scriitor nu este potrivit într-un post de răspundere, cu administraţie şi contabilitate... *(Cu o dezolare diplomatică:)* A ,domnule Caragiale... Am crezut întotdeauna că un scriitor trebuie să se ţină deasupra acestor lucruri urîte ale vieţii cotidiene, deasupra băltoacei comune... Ah... Dacă n-am cunoaşte niciodată omul dintr-un scriitor — ce minunat lucru ar fi...

CARAGIALE *(tăios)*: Ne învăţăm unul pe altul în această privinţă... Înainte de a-l cunoaşte şi eu pe filozoful idealist, credeam că se hrăneşte cu extracte pure, cu esenţe pithagoriene... Că se mişcă numai pe valuri de armonie astrală... De cînd vă cunosc ştiu însă că preferă fripturile în sînge, că se poartă în trăsuri plătite cu anul, că îşi plimbă femeile pe care le iubeşte cu vagonlits în străinătate.

MAIORESCU *(ars pînă în adîncul fiinţei tui, cu oroare)* : Orice aţi spune, nimic nu mă va face să văd în domnul Caragiale un director posibil al Teatrului Naţional.

CARAGIALE *(îndurerat însă reţinut)* : Domnule Maiorescu, acum cinci ani m-aţi luat cu familia dumneavoastră la Viena... Să cunosc străinătatea... pe cheltuiala dumneavoastră. V-am fost nesfîrşit recunoscător în adîncul fiinţei mele. Dar astăzi înţeleg că am primit un dar periculos... Un *(surîde)* dar grecesc. Acum cînd ştiu de unde a izvorît acest dar, regret că am primit să fac parte din aparatul domestic al călătoriei dumitale. Am văzut în clipele de atunci o dovadă de prietenie, de „camaraderie", ca să spun aşa. *(Amar de tot:)* Acum văd că am semnat un act de indemnitate pentru toată viaţa mea, acceptînd pomana făcută de dumneata cu atîta socoteală... Am acceptat un contract de protecţie strict limitată... de domesticitate pentru tot restul zilelor mele.

MAIORESCU *(ministrul iritat)* : Domnule Caragiale, cred că ne-am spus tot ce aveam să ne spunem... *(Se ridică în picioare.)*

CARAGIALE *(se ridică şi el cu o încleştare violentă)*: Domnule Maiorescu, eu plec, dar vă previn că nu vă veţi ajunge scopul şi cu mine... Eu nu voi înnebuni ca Eminescu, ca să vă dau satisfacţia unei liste de subscripţie, în fruntea căreia să figuraţi îndurerat şi generos cu cinci sute de lei...

MAIORESCU *(egal cu el însuşi)* : O asemenea insultă nu face decît să confirme şi ea ceea ce spuneam adineauri... că scriitorul este una, iar omul alta... *(După o pauză, tăios :)* Omul din scriitor nu mă interesează şi deci nu mă poate insulta...

CARAGIALE *(ar vrea să răspundă ceva... i se pare de prisos şi pleacă fără să salute).*

SCENA 2

Maiorescu, Carp

MAIORESCU *(priveşte lung uşa pe care a ieşit Caragiale, apoi spune dezolat)* : Doamne... Doamne...Ciudaţi mai sînt scriitorii.

CARP *(intră pe uşă grăbit, aferat)* : Titule, şi-i asta bre? Trec pe la tine... şi văd trăsura la poartă. Mă uit bre la şas... Măi, Titu care ştie că avem o şedinţă a Consiliului de Miniştri este încă acasă. Undi-i faimoasa lui punctualitate? Hai să videm şe e... Întreb, fişorul îmi spune că stai de vorbă cu domnul Caragiali... Ei, asta-i bună.

MAIORESCU *(el, mereu el însuşi)* : Dragă Petrachi. Nu trebuie să te surprindă acest lucru... Caragiale este un scriitor de talent şi pentru mine o convorbire cu un scriitor trece înaintea unei şedinţe a Consiliului de Miniştri.

CARP : Se pari bre că el nu apreşiază atît o asemine onoare... L-am văzut plecînd furios... Parcă nişi nu m-a văzut...

MAIORESCU : Doamne, dragă prietene, știi de ce e furios domnul Caragiale ? *(Anunțînd ca o enormitate :)* Că nu-l pot numi director al teatrelor.

CARP *(mirat și el)* : Vrea să fie director al teatrelor ? Bre... Vanitatea scriitorișească este uneori ridicolă.

MAIORESCU : Dragă Doamne... *(uimit)* Caragiale solicitînd un post pentru care la venirea partidului la putere se dă un adevărat asalt de către oameni cu greutate socială... Crede că dacă e scriitor poate să treacă înaintea unui membru devotat al partidului.

CARP : I-ai explicat, bre, că a fi scriitor nu e o stare civilă ? Dacă-l insultă șineva ca director al teatrelor și apoi refuză să-i dea satisfacție bre, declarînd că nu se poate bate cu un scriitor ?

MAIORESCU : Așa sînt scriitorii...

CARP *(răzgîndindu-se totuși)* : Ascultă bre, Titule... La urma urmelor ș-ar fi dacă ai face una boacănă și l-ai numi, bre ?

MAIORESCU *(uimit)* : Să-l numesc director ? Cine știe ce bucluc face pe acolo ?... Administrație, conturi...

CARP : Tocmai deașeia, bre... Aiasta o să limpezească lucrurile... O să scapi de el în două săptămîni... N-ai nici o grijă, în toamnă deschizi cu un alt director.

MAIORESCU *(pe jumătate convins)* : Dar ca director va avea de citit piese, și el nici la lectura unei piese nu se poate stăpîni... Știi ce-a făcut

la lectura unei piese a lui Pantazi? La actul întîi a căscat tot timpul ostentativ. La actul al doilea s-a vîrît sub masă, cu o mutră de adormit... La actul al treilea, cu o mutră de exasperat s-a aşezat grecește pe birou...

CARP *(încîntat)*: Apoi tocmai deaşeia să-l numeşti, bre omule. I-ai hîrtia la şedinţa Consiliului, să-l numim.

CORTINA

TABLOUL VII

În decembrie 1888. Micul salonaş de lîngă loja direcţiei, din vechea clădire a Teatrului Naţional.

SCENA 1

CARAGIALE *(în frac, care-i vine foarte bine, cu o cafea înainte, fumează îngîndurat, aşteptînd ora spectacolului)*.

GUSTI *(bine legat, cap pătrat, mustaţa castanie, plină şi moale, fire blîndă, intră cu acea gravitate familiară care îl caracterizează, dar şi cu formalismul lui exagerat de funcţionar)*: Vă salut, domnule director... *(Trebuie să se cunoască totuşi că sînt prieteni.)*

CARAGIALE: Ei, ai toată lumea?

GUSTI: Toată lumea, afară de Frosa.

CARAGIALE *(speriat)* : Nu e încă în cabină la opt fără un sfert ? Cînd spectacolul începe la opt şi jumătate ?... O amendez cu leafa pe trei zile... Şi dacă va continua...

GUSTI : Păi tocmai asta-i, domnule director... Nu mai vrea să vie la teatru... Îşi dă ea demisia... Pretinde că aţi amendat-o pe nedrept cu leafa pe o zi fiindcă a întîrziat la repetiţie...

CARAGIALE *(cam speriat)* : Cum, pe nedrept ?

GUSTI : Zice că pe nedrept... Că sfertul ăla de ceas a fost ca să vă facă dumneavoastră cafea după masă.. Urlă ca o nebună : „Mitocanul... *(ridică surîzînd din umeri)* l-am poftit la masă... Cum era să-l las fără cafeluţă ? Din cauza asta am întîrziat... ca să-i prepar lui o cafeluţă. Şi el a şi alergat la teatru ca să mă amendeze... Cu cafeaua-n guşă..."

CARAGIALE *(cam plictisit)* : Am alergat ca să nu întîrziez şi eu. Dacă venea cu mine, venea şi ea la timp... *(Îngrijorat :)* Şi acum ?

GUSTI *(diplomat)* : I-am trimis o scrisoare, cu o trăsură, rugînd-o... din partea mea... să vie imediat la teatru că am să-i comunic ceva foarte important... O să vie... *(Cu oarecare căldură :)* Iertaţi-o, domnule director... N-avem azi alta mai bună ca ea...

CARAGIALE *(neînduplecat)* : Nu pot.

FROSA *(intră, stă o clipă locului, apoi exagerat de ceremonioasă)* : Vă salut, domnule director... Vă rog să mă scuzaţi... Domnul Gusti m-a chemat printr-o scrisoare. *(Scuzîndu-se :)* Mi s-a spus că este aci...

CARAGIALE *(se duce la ea, îi ia cu un soi de prietenie mîna)* : Frosico dragă, se poate să-mi faci tu mie una ca asta ? Să nu vii tu la spectacol ?

FROSA : Dar dumneavoastră nu mi-aţi făcut-o mie ?... De rîd toate nespălatele de mine...

CARAGIALE : Dragă, este o măsură de ordine generală... Nu se poate teatru fără punctualitate.

FROSA : Ce ordine ? *(Dispreţuitoare :)* Ce punctualitate ? E bătaie de joc, nu ordine... Să viu eu la repetiţie înaintea figurantelor...

CARAGIALE : Nu înaintea figurantelor... O dată cu toată lumea... O dată cu mine... Vino cîteva minute mai devreme, mai bine...

FROSA : Daa ? Şi Dăneasca se aranjează să intre totdeauna după mine... aşa, *(jucîndu-şi rochiile)* „Bonjour... Bonjour la... toată lumea"... Eu sînt „toată lumea"... fiindcă am venit mai devreme. Auzi ?

CARAGIALE : Bine dragă, dar Anicuţa... e o societară... nu e figurantă.

FROSA : Societară, păcatele ei... Că a făcut-o prinţul... aşa... pe sprînceană... Eu nu pot îndura asta... Eu am muncit în teatrul ăsta cincisprezece ani... *(Începe să plîngă.)* Să mă amendezi pe mine ? Pe mine ?

CARAGIALE : Ca să respect regula... Nu e decît leafa pe o zi, Frosica, plătesc eu amenda pentru tine...

FROSA : Nu e vorba de amendă... *Merci*... N-am nevoie de banii dumitale... Da' nu vreau eu să fiu afişată... Să-mi ştergi amenda.

CARAGIALE *(rece)* : Nu se poate...

GUSTI *(face semn din spate s-o ierte).*

FROSA *(plîngînd)* : Dacă nu-mi ştergi amenda, eu nu mai calc la teatru...

CARAGIALE *(încăpăţînat)* : Nu pot.

GUSTI *(aşa cum ni-l aducem aminte)* : Domnule director, i-am scris Frosei să vie fiindcă mi-aţi spus că poimîine începem repetiţiile cu *Căsătoria silită,* cu ea în rolul principal... Vă rog să semnaţi distribuţia.

CARAGIALE *(a priceput)* : Foarte bine ai făcut... Afişează prima repetiţie poimîine. *(Semnează foaia întinsă.)*

FROSA *(nebună de bucurie)* : Joc rolul principal din *Căsătoria silită? (Se repede la Gusti, îl sărută.) Merci,* dragă Paul, *merci... (Apoi sfioasă lui Caragiale:)* Îmi daţi voie, domnule director, să vă îmbrăţişez ?...

CARAGIALE *(surîzînd îi întinde obrazul)* : Cine-mi eşti !...

FROSA : Mă duc repede să mă îmbrac. *(A ieşit în fugă.)*

GUSTI : Mă duc şi eu să văd dacă e gata decorul. *(Iese.)*

SCENA 2

Caragiale, Gazetarul

GAZETARUL *(profitînd că uşierul a venit să ia ceaşca de cafea, ca să intre neanunţat, bagă mai întîi capul pe uşă)* : Te deranjez ?

CARAGIALE *(acum ce să facă?)* : De loc.

GAZETARUL *(a intrat, lipeşte palmele în dreptul pieptului ca şi cînd printr-o rugăciune ar respinge de la el orice vină)* : N-am venit să-ţi cer nimic... Absolut nimic... Am venit să te felicitez...

CARAGIALE *(protestînd autoparodiindu-se)* : *Mon cher*... mă superi... Să ştii că mă superi.

GAZETARUL : Mi-am zis... Se poate asta ? ! Fratele Iancu e de două luni director la teatru şi eu, cel mai bun prieten al lui, să nu-l felicitez ? *(Îl ia cu patos în braţe.)* Frate Iancule, să trăieşti... Şi... la mai mare.

CARAGIALE : La mai mare, ce ?

GAZETARUL *(cu o mimică excesivă)* : Ministru... Şi de ce nu ? De ce să nu fie şi-un gazetar de-ai noştri ministru ?

CARAGIALE : Eu m-aş mulţumi să fiu lăsat să lucrez liniştit aici.

GAZETARUL : Aşa şi trebuie să faci.

CARAGIALE : Dar uite că am toată presa împotriva mea... In fiecare zi găsesc într-un ziar sau într-altul note şi articole pline de fiere împotriva mea...

GAZETARUL : Nu te sinchisi Iancule... Aştia nu sînt oameni. Eu le-am spus-o de la obraz, că eram cu toţii la masă la Enache... Bine mă, aşa vă purtaţi voi cu Iancu. Nu te superi, nu-i aşa ? Tu eşti pentru mine fratele Iancu.

CARAGIALE : Ei bravos, dă-i înainte.

GAZETARUL : Zic... cu Iancu... gazetar de-ai noştri... Mă, omu' nostru... Zice cutra aia de Racovitză... „Daa ? Gazetar de-ai noştri ? De ce ne-a tăiat

traducerile ? De nu mai vedem nici unul un ban de la teatru ?"

CARAGIALE : *Mon cher,* lasă-mă să-ţi explic.

GAZETARUL : Ei bravos... dă-i înainte... Se poate ? — Amîndoi-în gazetărie din '76.

CARAGIALE : Din '77...

GAZETARUL : Din '77... Se poate ?

CARAGIALE : Ei bine, *mon cher,* era un adevărat scandal... Vechii directori, prinţii ăia, plăteau zeci şi zeci de traduceri care nu se făceau niciodată... Am găsit un fond de douăzeci şi cinci de mii de lei risipiţi... pe astfel de traduceri...

GAZETARUL : Nu mai spune ? N-aş fi crezut niciodată.

CARAGIALE : Cînd tot bugetul teatrului este de nouăzeci şi opt de mii de lei anual... Înţelegi... Aşa nu mai putea continua... Atunci am suprimat complet traducerile plătite înainte.

GAZETARUL *(entuziasmat) :* Ai suprimat complet traducerile plătite înainte ?... Bravos, Iancule... *(Explozie :)* Vino să te sărut... *(Îl sărută.)*

CARAGIALE : A trebuit să tai în carne vie... Era un scandal ce-am găsit aci.. aşa-zise actriţe care figurau numai în state, şi făceau slujba la prinţi acasă. Veneau numai la leafă, o dată pe lună.

GAZETARUL : Bravos... Iancule... Bravos... D-aia urlă cîinii ăia.

CARAGIALE : Nu se mai cheltuieşte o centimă, aşa, pe bacşişuri directoriale... cum făceau prinţii ăia cu banii societarilor. *(Sună.)*

GAZETARUL : Ei, Iancule, am să-ţi spun o vorbă... Ştii că Ventura s-a dus la minister să reclame că i-ai scos pe nevastă-sa... şi-a spus că teatru' merge de rîpă... Atunci secretarul general... i-a spus... „Am aci rezultatul oficial... — oficial, bagă de seamă — al unei inspecţii... Este cea mai desăvîrşită ordine în contabilitate... S-au realizat mari economii... Este cea mai bună administraţie pe care a avut-o teatrul pînă azi... Să vedem acum rezultatele artistice"...

CARAGIALE *(uimit)* : I-a spus secretarul general asta ?

GAZETARUL : Iţi spun ce-a spus într-o audienţă colectivă ziariştilor teatrali, secretarul general...

CARAGIALE *(mirat)* : Audienţă colectivă ? Ce-a fost asta ?

GAZETARUL : Păi nu ţi-am spus, frate, că a fost o audienţă colectivă a gazetarilor care fac teatru, aranjată... de Papa Ventura... ca să ceară să înceteze scandalul de la Teatrul Naţional ? Să ceară înlocuirea ta ? Credeam că ştii...

CARAGIALE : Nu ştiu nimic... Cînd a fost asta ?

GAZETARUL : Ieri.

CARAGIALE : Ai fost şi tu ?

GAZETARUL : Nu-ţi spun ? Toată lumea... Şi Racoviţă şi Marian şi Teleor şi Grigoriu şi alţii. Ne-a primit secretarul general.

CARAGIALE : Şi ce mai spuneau ? *(A sunat.)*

GAZETARUL : Iţi spun tot... Că eu d-aia am venit azi la tine... Mi-am zis : Iancu mi-e ca un frate.

CARAGIALE *(către uşierul care a intrat)* : Să vie două cafele.

GAZETARUL : Una cu rom mult... *(Se așază.)* Știi că mie îmi place cu rom mult.

CARAGIALE : Să vie și un rom separat. Spune, Iorgule...

GAZETARUL : Păi, Papa Ventura o ținea una și bună că ai dat afară din teatru pe toți actorii mari. Pe Grigore Manolescu, pe Aristizza Romanescu... Pe Nottara... pe nevastă-sa...

CARAGIALE : E nebun... Auzi ! Eu i-am dat afară... Manolescu și Aristizza au fost prinși în flagrant delict de adulter de nevasta lui Manolescu, și a trebuit să fugă amîndoi la Iași. Sînt condamnați la cîte o lună închisoare... Pe doamna Vermont... n-am dat-o afară... Și-a dat ea demisia deoarece am dublat-o. Nottara ? — a plecat fără nici o explicație din teatru.

GAZETARUL : Lasă, frate Iancule, că bine le-ai făcut. Să se termine o dată domnule, cu astfel de apucături... că li s-a suit mărimea la cap... Nu mai vin la repetiție și nu mai joacă decît ce vor : mă, am să trîntesc în gazetă o serie de foiletoane pe chestia asta... să urle...

(Ușierul aduce două cafele.)

CARAGIALE : Ei... ia spune ce-au mai zis ?

GAZETARUL : Stai frate, că-ți spun tot... că d-aia am venit. Zicea Racovițză... Sfinx, deh ! Scîrnăvia aia de ți-a montat cabala la *D-ale carnavalului* — „Că ăsta nu-i repertoriu, că se joacă vodeviluri demne de Dacia."

CARAGIALE : Ce vrei, măi ? Am încercat Shake-

speare. Am jucat *Regele Lear* cu Iancu Petrescu. Recunosc şi eu, a fost o catastrofă... Voi juca şi Molière... Dar trebuie făcută mai întîi educaţia publicului şi a actorilor... Ce puteam să fac în două luni de directorat ?

GAZETARUL : Frate Iancule. Parcă eu nu le spuneam ?

CARAGIALE : Mai iei o cafea ? *(Îi împinge cafeaua lui.)* Ia mai spune... Sînt curios...

GAZETARUL : Da. *(Soarbe cafeaua.)* D-aia am şi venit... Să vadă fratele Iancu cum îl lucrează confraţii... Nu ştiu dacă ştii că Maiorescu a dat ordin să ţi se facă un dosar la minister.

CARAGIALE *(întunecat)* : Ştiu. Mai zi-i.

GAZETARUL : Unii spuneau că ai luat măsuri stupide : să înceapă spectacolele la oră fixă... începi cu sala goală în loc să aştepţi să vie toată lumea... că a ajuns să vie omul cu mîncarea în gît la teatru... Rîdeau de pendula aia mare pe care ai pus-o în hol. Papa Ventura era furios că de ce se sting luminile cînd începe spectacolul. Că e o reformă stupidă... Că nu vor mai veni la teatru cucoanele care vor să-şi etaleze toaletele...

CARAGIALE : Nici asta nu le-a plăcut ? Se juca *Hamlet* pe scenă şi în sală era lumină ca la berărie... Se tratau cucoanele cu bomboane şi îşi făceau vizite în loje... Ei, s-a sfîrşit cu astfel de năravuri... Oricine va veni după mine va trebui să păstreze această reformă... că e o reformă, Iorgule... să ştii asta... Ia mai spune...

GAZETARUL : Prostii, dragă... Că de ce vii în frac la teatru în fiecare seară ?

CARAGIALE : Pentru că respect teatrul, mă...

GAZETARUL : Că de ce ai suprimat cu totul biletele de favoare... Le-am zis : bine a făcut.

CARAGIALE : Ei, aici mi se pare că am cam greşit... Am să mă mai gîndesc, am să mai văd... *(Se uită la ceas :)* Dar uite... e opt şi jumătate... Trebuie să înceapă spectacolul... Să nu pierzi începutul... Să ştii că mi-a făcut o mare plăcere vizita ta... Să mai vii. Mai bem cîte o cafea... Mai stăm de vorbă...

GAZETARUL : Viu, *mon cher,* cu cea mai mare plăcere... *(Puţin încurcat :)* Da... frate Iancule... ce facem cu traducerile, ale mele ?

CARAGIALE *(perplex) :* Mă, ţi s-a dat să faci traduceri ?

GAZETARUL : Păi de... Mai scoteam şi eu cîte un ban, doi acolo... cu traducerile de la Naţional...

CARAGIALE *(perplex) :* Mă, tu ai primit de făcut traduceri ?

GAZETARUL *(sigur de el) :* Totdeauna. Se poate să mă refuze vreun director pe mine ? Se poate ? Că mă mulţumesc cu puţin... De Crăciun o traducere... În decembrie ca acum... m-am şi înfiinţat... Am luat cinci sute de lei, am salutat, am plecat. Prin aprilie, înainte de Paşti m-am înfiinţat iar... Cinci sute de lei... De zece ani nu e stagiune să nu...

CARAGIALE : Cum, măi Iorgule... dar se plăteşte de regulă cincizeci de lei de act...

GAZETARUL : Aşa se plăteşte de obicei... Trei acte fac o sută cincizeci de lei... Dar mie ? Se poate ? Fără cinci sute...

CARAGIALE *(cu ochii lungi ca migdalele, de ironie)*: Se vede că traducerile tale sînt excepţionale... *(Mai trage din ţigară.)* Din ce limbă ai tradus ?

GAZETARUL *(firesc)* : Din toate...

CARAGIALE : Te întreb fiindcă mi se pare că nu ştii nici o limbă străină...

GAZETARUL : Ce-are a face ?

CARAGIALE : Hm... Hm... Care e cea mai nouă traducere a ta ?

GAZETARUL : Cum, cea mai nouă ?

CARAGIALE : Vreau să spun, care dintre piesele jucate mai de curînd a fost tradusă de tine ?

GAZETARUL : Nici una.

CARAGIALE : Cum nici una ? N-ai tradus nici o piesă ?... Spune una, oricare...

GAZETARUL *(mirat)* : Eu să traduc ?

CARAGIALE : Vrei să spui că de şapte ani-n-ai predat nici o traducere ?

GAZETARUL : Te cred.

CARAGIALE : Bine... dar atunci ?

GAZETARUL : Cum, mă Iancule, se poate să-mi faci tu mie afrontul ăsta ?... Să-mi pretinzi traducerea ?

CARAGIALE *(a rămas mult pe gînduri)* : Uite, Iorgule, eu îţi dau şi cinci sute de lei pe o traducere... Dar trebuie mai întîi să mi-o aduci. Vii mîine la mine la direcţie... Îţi dau o sută de lei

acont... şi restul la predarea traducerii. Asta-i tot ce pot să fac.

GAZETARUL: Mă Iancule, îmi faci tu mie asta?... Ce nu mi-a făcut prinţul Ghica?... Ori prinţul Cantacuzino? Şi nici măcar Stăncescu?

CARAGIALE: Nu pot altfel.

GAZETARUL: Mă Iancule, nu face pe nebunu cu mine... Tu ştii că noi gazetarii teatrali nu avem leafă la gazetă.

CARAGIALE *(rece)*: Ştiu dar nu pot.

GAZETARUL *(amărît)*: Mă, bine spun cei care spun că tu nu eşti confrate... Eşti... cîine...

CARAGIALE: Nu pot...

GAZETARUL *(ameninţător)*: Iţi spun eu... cu sistemele astea duci teatru' de rîpă...

CARAGIALE *(sec)*: Nu pot.

GAZETARUL: Joci un repertoriu de la Dacia.

CARAGIALE: Am plecat. *(Iese şi-l lasă în salonaş.)*

GAZETARUL *(pleacă şi el furios.)*

CORTINA

TABLOUL VIII

Caragiale, domnişoara Burelli

Zece minute în salonaşul Louis XV, *de lîngă loja direcţiei. In pauza spectacolului, Caragiale deschide uşa alburie împodobită cu tulpine stilizate de crini şi acolade aurite, lăsînd să treacă o fată de aproape douăzeci de ani, zveltă într-o rochie de satin mătăsos de culoarea caisei. E brună şi*

are umerii tineri mîngîiați de decolteul rotund al rochiei strînse pe talie, arcuite pe șolduri și apoi învoaltă și lungă. În loc de turnura cam ridicolă a modei de atunci, are pe poale o ghirlandă arcuită de trandafiri de mătase roză. Ar fi o frumusețe eleană dacă trăsăturile feței n-ar fi ușor accentuate: ochi mari negri, obraji fragezi cu pomeții unduiți, nasul acvilin destul de mare, gura mare desăvîrșit desenată, fruntea trimisă înapoi, cu bucle mari negre care se întorc peste ureche. El este în frac, ca de obicei seara la teatru. Are treizeci și șase de ani, e tot slab și cu trăsături tari, pare ceva mai înalt, tot frumos, dar cu fața crispată, chinuită de grimase. E acum prăpădit de emoție. De o săptămînă de cînd a cunoscut-o pe această domnișoară Burelli, e agitat și cu gîndurile în flăcări. Trebuie să-i vorbească și încă fără întîrziere, căci nu mai poate îndura, dar asta e o problemă parcă fără soluție pentru el. Are oroare de orice soi de literatură proastă, vorbită sau scrisă, de vorbe mari. Tot ce aduce a poză, orice-i de pompă și convențional îl scoate din sărite și trezește în el pofta de zeflemisire și parodie. În viață, în legăturile lui cu oamenii, în scrisori, în descrierile în care se creionează ca narator, se autoparodiază chiar pe el însuși, fiindcă are pudoarea sentimentelor adînci și a frumuseții, care trebuie să rămîie lăuntrice. Uneori din cauza asta, ca să nu greșească, afectează grosolănia. Și acum va trebui să vorbească și încă repede și hotărîtor, cu o față despre care știe sigur, și adînc tulburat, că s-ar putea să fie femeia vieții lui. E bolnav la gîndul unei „declarații". Ca să nu-i tremure bărbia, are acea grimasă a gurii, tendința de a-și mușca buzele.)

CARAGIALE: Vă rog să poftiți în salonașul acesta zece minute, cît durează pauza...

DIDINA *(glumind, într-un joc intens)* : Şi mai mult... *(Toată întîmplarea e pentru ea un joc căptuşit cu emoţie şi fin, pe o coardă întinsă.)*

CARAGIALE *(surprins)* : Mai mult? *(Scoate încet, mirat ochelarii, apoi grav :)* Ai vrea toată viaţa? *(Aşteaptă cu întreaga lui fiinţă.)*

DIDINA *(tulburată, dar ocolind uşor, şiret)* : Să mă mai gîndesc...

CARAGIALE *(surîde emoţionat)* : Te-am speriat?

DIDINA *(sincer)* : Nu. Dar nu ne-am văzut decît de două ori în viaţă. Data trecută am schimbat mi se pare numai trei propoziţiuni. Iar azi sîntem tot la a treia ori a patra.

CARAGIALE *(explicîndu-i, prăpădit de emoţie, dar glumeţ, graba)* : Da, dar pauza este numai de zece minute...

DIDINA *(cu ochii strălucitori, prietenoşi)* : Ştiu, am auzit că sînteţi un director foarte punctual. Aţi introdus o mulţime de măsuri severe. *(Cu un zîmbet :)* Dar de data asta aţi putea lungi cu cîteva minute pauza, ca să vă pot da răspunsul fără să mă pripesc.

CARAGIALE *(director absolut)* : Nu. Nu pot. *(Apoi surîzînd :)* Dar mai avem o pauză...

DIDINA *(tot atît de lucidă în emoţie ca şi el)* : Atunci am să mă gîndesc în timpul spectacolului la ce mi-ai spus... *(Surîde.)* Mai am deci răgaz pînă la pauza următoare.

CARAGIALE *(acceptă, e mai puţin încordat)* : S-ar putea să se supere doamna Burelli, că o lăsăm singură?

DIDINA: Mai întîi că nu e singură în lojă, e cu prietena ei, şi pe urmă, mama ţi-e atît de recunoscătoare că ai ajutat-o săptămîna trecută să-şi vadă idolul, pe Sarah Bernhardt, că... nu se poate supăra pe dumneata.

CARAGIALE *(scuzîndu-se)*: Da... dar nu v-am găsit locuri decît la galerie... *(Toată săptămîna a regretat asta.)*

DIDINA *(tînără de tot)*: A fost minunat... De altfel plasatorii cînd au văzut că sîntem conduse chiar de domnul director pînă acolo sus n-au mai ştiut ce să facă pentru ca să ne simţim bine.

CARAGIALE *(amărît)*: Mi-a părut rău că n-am putut găsi alte locuri. În pauză v-aţi simţit totuşi prost? Lumea dumneavoastră era jos.

DIDINA: De ce? Tocmai în pauză a fost foarte amuzant... Eram într-un grup de studenţi entuziaşti şi gălăgioşi, care au fost de o veselie nebunească. Pauzele mai ales ne-au amuzat nespus.

CARAGIALE *(surîzînd cu afecţiune)*: Aşa sînteţi dumneavoastră... *(cu aluzie)* pauzele vă amuză... *(Uşor crispat, ştie ce spune:)* Dar mie mi-e frică de ele... *(Îşi muşcă buza.)* Le aştept încordat.

DIDINA *(schimbînd tonul, aproape serioasă)*: Lasă-mă totuşi să mă gîndesc.

CARAGIALE *(grăbit)*: Nu te mai gîndi, că zici nu... *(Cu tristeţe şi amărăciune:)* Ah! Ar fi un noroc prea mare pentru mine, iar eu totdeauna am fost fără noroc...

DIDINA *(tulburată)*: Iartă-mă... vreau să ştiu anume, de ce m-ai cerut de nevastă?

CARAGIALE : Nu știu. *(Apoi grăbit :)* E un fel de nebunie care m-a cuprins de acum o săptămînă... de cînd v-am văzut întîia dată... Nu mă mai pot gîndi la altceva... V-am făcut invitația de azi totuși fără nici o nădejde.

DIDINA *(sinceră și sprintenă)* : De ce ? Mamei i s-a părut foarte firească această invitație... Și, drept să-ți spun, mie mi s-a părut, așa cum ai făcut-o, foarte spirituală. *(Citează din memorie :)* „Directorul Teatrului Național, care nu v-a putut oferi săptămîna trecută decît două locuri la galerie, rușinat, vă invită pe mîine seară în loja direcției la *Vicleniile lui Scapin.*"

CARAGIALE *(clatină din cap, surîde)* : Așteptînd răspunsul, nici n-am mai putut mînca azi.

DIDINA *(îl privește cu toată tinerețea ei în ochi, surîde glumeț)* : E întîia dată cînd vi se întîmplă asta ?

CARAGIALE *(simplu, gîndit)* : Chiar în felul acesta, întîia dată...

DIDINA *(ca în vîrful picioarelor, o balerină)* : Dar altfel ?

CARAGIALE *(lasă capul în jos, ca să nu mintă)* : Aș vrea să mă înțelegeți.

DIDINA *(limpede)* : Am și înțeles. *(Privindu-l întrebător, lung, în ochi :)* O actriță ?

CARAGIALE *(grav)* : O funcționară la regie... unde am fost și eu funcționar.

DIDINA : O fată simplă... Dar e cu atît mai mare meritul ei că a iubit un scriitor ca dumneata.

CARAGIALE : Asta n-aş putea să-ţi spun, totuşi ar fi bine să ştii cîteva lucruri asupra cărora te-aş ruga să meditezi pînă în pauza viitoare...

DIDINA : De pildă ?

CARAGIALE : Am de la această prietenă... un băieţaş de trei ani şi jumătate, de care nu m-aş putea despărţi.

DIDINA *(uşor îngîndurată)* : De ce n-ai luat-o atunci de nevastă ?...

CARAGIALE : Să-ţi spun drept... şi vreau să meditezi şi la asta... sînt cam gelos... Pare-se insuportabil de gelos...

DIDINA *(surîde)* : Da, am luat notă...

CARAGIALE : Ştii... cum să zic ? *(Îşi autoparodiază emoţionat şi glumeţ eroul :)* Ţin la onoarea mea de familist...

DIDINA *(dă din cap, luînd notă şi de aluzia literară)*: A, da.

CARAGIALE : Apoi trebuie să ştii că sînt sărac... Aci la teatru n-o să rămîn multă vreme... Am, e drept, un fel de moştenire care ar putea să ne uşureze greutăţile... dar...

DIDINA : Trebuie să vă spun că şi eu sînt foarte săracă...

CARAGIALE : Ştiu.

DIDINA *(cu ochii întrebători)* : Asta-i tot ?

CARAGIALE : Mai e ceva... Vreau să-mi promiteţi că dacă, Doamne fereşte, vom avea douăzeci şi patru de copii, zic Doamne fereşte, căci eu m-aş mulţumi cu şase, pe nici unul dintre ei să nu-l facem scriitor romîn...

DIDINA *(surîzînd intens, emoţionată)* : Cu asta ai încheiat ?

CARAGIALE *(evaziv)* : Cred că da.

DIDINA *(cu oarecare tandreţe)* : Cum îl cheamă pe fiul dumitale ?

CARAGIALE : Matei.

DIDINA *(căci ei i se pare asta firesc)* : Va locui la noi, nu ?

CARAGIALE : Pînă la şase ani nu cred... căci nu-l lasă mama lui. După asta, probabil că da.

DIDINA : Aşadar „Matei" !... „sărac"... „şase copii şi nici unul scriitor romîn".

CARAGIALE : Exact. *(Se uită la ceas, apoi îi caută privirea.)* Aşa dar în pauza următoare ?... *(Aşteaptă neliniştit răspunsul.)*

DIDINA *(uşor, scurt)* : Nu.

CARAGIALE *(speriat)* : Aşa dar, răspunsul e „nu" ?

DIDINA *(îl priveşte în ochi hotărîtă)* : Nu în pauza următoare. Acum. *(Cu ochii umezi:)* Şi îţi promit ca dacă ai să ceri mamei mîna mea... n-ai să regreţi niciodată.

CARAGIALE *(repetă zguduit)* : N-am să regret niciodată ?

DIDINA *(zice „nu" cu privirea, clatină din cap, apoi adaugă surîzînd)* : Şi pe urmă... în ce priveşte onoarea dumitale de familist... *(El surîde învins şi biruitor, îşi apropie cu duioşie obrazul de al ei şi apoi îi sărută mîna tremurîndă.)*

CORTINA

TABLOUL IX

O incintă a Academiei, la 14 aprilie 1891, dar poate să fie şi o sală mai mică, de secţie. Prezidează I. Sion. Douăzeci şi trei de membri prezenţi.

DIMITRIE STURZA : Repet. Raportorul are dreptate. Nu putem acorda premiul Năsturel de patru mii de lei domnului Caragiale pentru farsele lui lipsite de fundament moral.

IACOB NEGRUZZI *(vrea să-l întrerupă)* : Domnule Dimitrie Sturza... *(Dar nu e lăsat să continue.)*

SION : Vă rog nu-l întrerupeţi pe colegul nostru. Dealtminteri cred că însuşi colegul Titu Maiorescu nu a prea ţinut să premieze pe acest autor de comedioare. Altfel nu ar fi lipsit chiar de la această şedinţă, domnia-sa care e mai întotdeauna prezent la şedinţele noastre.

DIMITRIE STURZA : Avem mulţi inimici noi, romînii, şi aceşti inimici s-au strîns în timpul modern cînd Romînia şi-a luat un avînt, pentru a denigra tot ce este romînesc şi pentru a face să se creadă peste tot locul că ceea ce este romînesc e depravat, înrăutăţit şi stricat... Domnul Caragiale să înveţe a respecta naţiunea sa, iar nu să-şi bată joc de ea.

ACADEMICIANUL A. : Ce te poţi aştepta, stimate coleg, de la un scriitor fără prinţipii ?...

ACADEMICIANUL T. : Bine zice fiul meu, procurorul... Vezi, tînăr, tînăr, da' copt. Zice : „Tătiţă, un individ ori o societate fără prinţipuri, va să zică că nu le are". *(Negruzzi vrea să întrerupă.)* Ai puţintică răbdare... Mă întreb unde a văzut

domnul Caragiale în sînul naţiunii romîne, că toţi sîntem carevasăzică romîni, asemenea tipuri, ca alea din comediile dumisale ? Unde ?

ACADEMICIANUL A. : Sper că n-o să ne facem de rîs acordîndu-i premiul de patru mii de lei acestui autor de farse. Auzi : *O scrisoare pierdută ! O noapte furtunoasă !* cînd la acelaşi premiu candidează onorabilul profesor Meitani cu o lucrare de drept penal care onorează scrisul romînesc.

ACADEMICIANUL C. : Evident... Evident.

SION : Atunci pun chestiunea la vot : colegul Dimitrie Sturza.

STURZA *(hotărît)* : „Contra".

SION *(arată pe rînd alţi academicieni, pe Academicianul A)* : „Contra" *(Şi aşa mai departe. Douăzeci din ei strigă :* contra ! *Sînt şi trei „pentru", între care Negruzzi.)*

PREŞEDINTELE *(proclamă)* : Cu douăzeci de voturi „contra" şi trei „pentru" Academia Romînă respinge de la premiul Năsturel de patru mii de lei lucrările domnului I. L. Caragiale.

CORTINA

TABLOUL X

Hol-tindă acasă la Caragiale. Are un birou, dulapuri de cărţi. Serveşte şi ca odaie de lucru. E tîrziu, după miezul nopţii. Caragiale îmbrăcat, cu paltonul pe umeri, lucrează la birou. Are un teanc de foi în faţa lui. Foarte multe alte foi mototolite şi aruncate pe jos. E nervos, nedormit, cu ochi vizibil obosiţi. După un timp trage cu urechea spre una din camere,

a cărei uşă e deschisă, cu multă îngrijorare, aproape cu spaimă. Apoi, nemulţumit, se aşază într-un fotoliu şi parcă vorbeşte singur, gesticulează. Notează. A tuşit un copil. El aleargă la camera cu uşa deschisă. Reapare. Se duce la birou. Peste puţin vine Didina, cu o haină lungă de casă pe ea.

CARAGIALE *(extrem de obosit, pare ameţit)* : Tu de ce nu dormi ?... De ce nu eşti înţelegătoare ?

DIDINA *(slăbită)* : Aţipisem, dar am auzit copilul tuşind.

CARAGIALE : De data asta a fost mai uşor.

DIDINA : Cît e ceasul ?

CARAGIALE : E aproape trei...

DIDINA : Atunci nu mă mai culc, am dormit destul patru ore...

CARAGIALE : N-ai dormit patru ore, că ai tot tresărit şi venit aci. Aşa, n-ai să poţi rezista. Pînă mîine e mult, cînd vine sora ta să te schimbe.

DIDINA : E mai bine să te odihneşti tu puţin. Ai putut lucra ceva ? Ai terminat actul început ieri ?

CARAGIALE *(brusc îngîndurat)* : Nu... *(Stînjenit îi arată pe jos.)* Am rupt totul... Nu merge.

DIDINA : Nu trebuie să fii necăjit... Nu poţi lucra aşa, atent în fiece clipă la respiraţia copiilor.

CARAGIALE *(adînc neliniştit)* : Didino, tu crezi că tusea asta convulsivă poate ucide un copil în cîteva clipe ?

DIDINA *(tace, arătînd că şi ea s-a gîndit mult la asta)*.

CARAGIALE : Am vorbit ieri şi cu doctorul. Zice că pericolul, la copiii mai mici de doi ani, este că se pot sufoca, tuşind.

DIDINA : Știu. De asta mi-e groază și mie. Din pricina asta tresar chiar cînd dorm, dacă le aud tușind... bietele fetițe...

CARAGIALE : Pe la unu jumătate s-a trezit cea mai mare — într-o tuse care-i sfîșia pieptul ; de spaimă îi ieșeau ochii din orbite, se învineți se ca plumbul toată, îi era gura plină de sînge. Am umblat cu ea în brațe jumătate de oră prin casă. Nu puteam face nimic ca să-i potolesc aceste accese de tuse. *(Se frînge.)* Simți că s-ar putea să-ți moară în brațe... Dacă ai vedea un copil al tău cuprins de foc, ai sări în flăcări să-l scapi... Ai sări în apă, și fără să știi să înoți, hotărît să-l scoți. Dar așa, îl vezi frîngîndu-se înjunghiat de durere și de spaimă, în gheara morții și tu nu poți să faci nimic. *(Se frînge de durere.)*

DIDINA *(îl privește lung)* : Du-te și te odihnește puțin. De vreo săptămînă nu-mi plac ochii tăi... Sînt foarte obosiți.

CARAGIALE : Mă cam ustură puțin din cauza lucrului noaptea la lampă. Cred că o să renunț iar la piesă... Nu merge. Am să încep vreo nuvelă.

DIDINA : Odihnește-te mîine toată dimineața... Tot e viscol afară.

CARAGIALE : Cum o să stau în casă ? Avem procesul cu proprietarul, care ne evacuează pentru neplata chiriei. *(Didina face un gest :* „totuși"!) Didina, știi că noi nu mai avem în casă decît treizeci de bani ? Spui că nu mai ai lemne, pe o vreme ca asta. Că nu ai nimic în bucătărie.

DIDINA: O să încălzim doar două camere pentru fetiţe. Nu le putem culca în aceeaşi cameră, căci tuşind se scoală una pe alta, abia aţipite.

CARAGIALE *(neliniştit)*: Oh! Să nu facă vreo pleurezie? *(Tresar amîndoi. Ea aleargă spre odaia din care vine plînsetul şi tusea grea a copilului. Caragiale aşteaptă, apoi se aşază năuc parcă, la masa de scris.)*

CORTINA

TABLOUL XI

Acelaşi hol-tindă, a doua zi dimineaţa.

SCENA 1

CARAGIALE *(intră cu faţa muşcată de viscol, cu ochii înroşiţi de conjunctivită catarală, vădit îngrijorat de ceea ce va găsi acasă. A lăsat paltonul şi căciula în vestibul. Se opreşte puţin şi ascultă cu teamă. Vine spre el cu faţa ca de ceară, Didina)*: Ei, ce fac fetiţele? *(Aşteaptă cu teamă răspunsul.)*

DIDINA *(extenuată, fără nădejde)*: Tot cum le ştii... Cu mama şi cu sora ta. A venit şi doctorul... Poţi să-i plăteşti măcar cîteva vizite?

CARAGIALE *(istovit)*: Mă întorc tot cu cele treizeci de centime cu care am plecat... Pe Missir nu l-am găsit la hotel... A trebuit să stau prea mult la judecătorie.

DIDINA *(tresărind)*: Ei, ce ai făcut?... *(Zăpăcită, speriată:)* Ne scot din casă?... Unde să ne mutăm pe vremea asta?

CARAGIALE *(posomorît)*: Am obținut foarte greu o amînare... *(S-a așezat în fotoliu, continuă istovit:)* Un judecător tîmpit întreba dacă eu sînt Caragiale ăla care scrie scene imorale de la mahala... Nu-ți închipui cît rău mi-a făcut respingerea de la premiu și bruftuluiala de la Academie... Socec, de atunci îmi vorbește numai din vîrful buzelor. Am încercat să scot de la el o sumă cît de mică azi, dar a fost cu neputință să obțin ceva... Presa mi-a creat și ea o atmosferă imposibilă. Sînt privit cu milă și dispreț, ca un nenorocit de ratat. Chiar dacă voi termina piesa asta la care lucrez, nu sînt sigur că voi putea s-o reprezint. Cît timp vor trăi Ventura și Racovițză, teatrul e închis pentru mine. Iar în spatele lor sînt alții. Nimeni nu va mai avea curajul să-mi joace o piesă nouă... Rar cîte o reluare cam pe furiș, cu teamă...

DOCTORUL *(vine din stînga, autoritar, către Didina)*: Ce-i asta, madam? Eu te-am trimis să te culci, nu să faci conversație... Cum vrei să fii trează noaptea toată dacă nu dormi ziua? Nu vezi în ce hal ai ajuns? Și dumneata, domnule, la fel... Trebuie să dormiți ziua... Cum vreți să îngrijiți copiii ăștia mai mici de doi ani?

CARAGIALE *(deznădăjduit)*: Cine ar fi crezut că o „tuse măgărească" poate fi atît de gravă!

DOCTORUL *(cam surprins și el)*: Cele mai multe cazuri sînt oarecum ușoare... Dar sînt unele cazuri mai grele chiar decît pneumonia...

CARAGIALE: Doctore, și nu se poate face nimic?... Nimic?... Mă cuprinde un fel de nebunie cînd văd copilul tușind cu ochii ieșiți din cap, cu gura plină de sînge, cu fața plumburie... frîngîndu-se, parcă înjunghiat.

DOCTORUL *(cu o îndurerată prietenie)*: Simptomele astea n-au în sine vreo gravitate... Pericolul este că acești copii mai mici de doi ani nu pot expectora și mor sufocați. De aceea trebuie supravegheați și ajutați cu cea mai mare grijă. Din păcate crizele sînt prea dese... La fiecare sfert de oră... Ați încercat și noua rețetă pe care v-am prescris-o?

CARAGIALE *(încurcat, căci n-a avut bani)*: Încă nu... Nu era gata...

DOCTORUL *(plecînd)*: Încercați și rețeta asta și mai ales odihniți-vă ziua. *(Se uită mai atent la Caragiale.)* Dar dumneata ce ai la ochi?

CARAGIALE *(stînjenit)*: Mi-s roșii și mă ustură pleoapele...

DOCTORUL: Vino mai la lumină. *(Îl examinează sumar.)* Cred că ai o conjunctivită cataralâ... Du-te la un specialist... Lucrezi cumva noaptea?

CARAGIALE: Veghind așa lîngă copii, încerc să scriu la o nouă piesă.

DOCTORUL: *Titircă... Sotirescu et-comp.*, despre care mi-ați vorbit?

CARAGIALE : Da... V-am mai vorbit de ea. *(Conducîndu-l încurcat :)* Doctore — pentru vizitele dumitale... o să aranjăm la urmă...

DOCTORUL : Nu-ţi bate capul cu asta... Sărut mîinile, madam... La revedere...

DIDINA *(ascultă speriată o nouă chintă de tuse în camera vecină).*

(Doctorul s-a oprit în loc, ascultă şi el îngrijorat, tusea. Iese, apoi, condus de Caragiale.)

CARAGIALE *(vine şi o vede abătută, se prăbuşeşte în fotoliu, la masa de scris) :* Cum ai putut face nebunia să te măriţi cu un scriitor romîn ?

DIDINA : Trebuie să se îndrepte lucrurile... Poate că se încheie tranzacţia... Şi putem obţine moştenirea...

CARAGIALE : Am vorbit cu Disescu... Şi el este pentru o tranzacţie... Procesul durează de şase ani şi mai poate dura încă zece. Pînă atunci nu văd cum o să rezistăm... Nici de la Iaşi văd că nu primesc nimic. Credeam că vine azi la Bucureşti unul dintre fraţii Şaraga, să-mi aducă contractul iscălit, şi cei trei sute de lei pentru volumul de teatru.

DIDINA : Numai trei sute de lei pentru şase mii de exemplare ? Parcă şase sute spuneai c-o să-ţi dea...

CARAGIALE : E tot ce-am putut scoate de la ei. Am cedat cu condiţia să-mi dea toată suma o dată. Poate mi-o vor trimite prin poştă... Am uitat să-ţi spun că m-am întîlnit iar cu Toni Bacalbaşa care spune că a găsit pe unul care ne dă bani să scoatem o revistă umoristică.

DIDINA : Nu, nu, să nu faci asta. Îţi va răpi mult timp şi vei fi iar la stăpîn.

CARAGIALE : A... Nu... Pornim numai dacă nu se amestecă nimeni la conducere... Să fie o revistă cît o palmă... Să apară de două ori pe lună. Să fie şi umoristică. Dar să fiu stăpîn, nu să joc cum îmi cîntă altul. Şi-acolo se poate spune ce gîndeşti dacă eşti stăpîn.

SCENA 2

Aceiaşi, agentul, portărelul

SERVITOAREA : Au venit doi domni.

CARAGIALE *(nedumerit)* : Cine sînt ? Ce vor ? *(Cu o tresărire către nevastă-sa :)* Or fi de la Şaraga de la Iaşi ?... Să intre. *(Intră apoi agentul şi portărelul.)* Dumneavoastră cine sînteţi ?

AGENTUL *(ca de patruzeci de ani, uscăţiv, cu o cută între sprîncene, cam spîn)* : Sînt agentul Ştefan Marinescu de la Percepţia 21... Conform articolului 87 din Legea din 18 ianuarie 1883, am venit să vă punem sechestru pentru datorie la fisc de lei patru sute cincizeci şi şase.

CARAGIALE *(stupefiat, se uită la nevastă-sa, apoi se închină, pe urmă către agent)* : Pune sechestru... Pune cît vrei...

DIDINA : Bine, domnule... tocmai pe o vreme ca asta v-aţi găsit să executaţi oamenii ?

AGENTUL *(încruntat, ca o lecţie învăţată)* : Doamnă... datoria... Este ordin. Dacă este ordin, înseamnă că trebuie să vă executăm... E vorba de o datorie amînată timp de doi ani... Statul are nevoie de bani. *(Aspru :)* Mă rog... este ordin...

DIDINA *(îndurerată)* : Şi vrea să-i ia de la scriitori ?...

AGENTUL *(sec)* : De la toată lumea... Scrie în registru că e datorie ?... Atunci ? *(Arată biroul.)*

PORTĂRELUL *(mărunt, adus de umeri, cu capul mare, ca la cincizeci de ani. S-a dus la birou, vrea să lipească sigiliul).*

DIDINA *(speriată)* : Vreţi să vindeţi biroul la care a scris Caragiale *O scrisoare pierdută ?*

AGENTUL *(scurt, către portărel)* : Nu se sigilează.

PORTĂRELUL *(se miră. Pune nedumerit sigiliul pe un fotoliu de la birou).*

DIDINA *(rugătoare)* : Domnule agent... Nu se poate... Ăsta-i scaunul de la biroul lui Caragiale... Vă rog...

(Cei din scenă aud tuşind un copil.)

AGENTUL *(surprins întreabă cu privirea).*

DIDINA : E un copilaş bolnav...

AGENTUL *(scurt, către portărel)* : Nu se sigilează... *(Rupe el sigiliul.)*

PORTĂRELUL *(se îndreaptă spre o bibliotecă şi aplică un sigiliu).*

DIDINA *(speriată)* : Biblioteca lui Caragiale... Domnule agent, cum o să sechestrezi biblioteca lui Caragiale ? Te rog, nu se poate...

AGENTUL *(simplu, sec, către portărel)* : Rupe sigiliul...

PORTĂRELUL *(fierbînd, rupe sigilul, apoi revoltat)*: Ascultă, musiu... De ce m-ai scos din casă pe o vreme ca asta, dacă nu punem nici un sigiliu ?...

Înseamnă că-ți bați joc de mine... Care mă rog, pe un viscol ca ăsta... auzi, să mă scoți din bîrlog, cu guturaiul ăsta al meu...

AGENTUL *(care l-a ascultat fierbînd, izbucnește dintr-o dată)* : Cum, domnule, dumneata vrei să vinzi cu toba biroul și patul scriitorului Caragiale ? Acolo am ajuns ? Mi-e scîrbă de țara asta care e cu unii mumă și cu alții ciumă...

(Caragiale și Didina se privesc uimiți.)

PORTĂRELUL *(uimit, încruntat)* : Musiu, trebuia să te gîndești la asta azi-de-dimineață... Nu după ce m-ai scos din cănțălarie.

AGENTUL : Dar ce, de mine depandă asta ? Am primit ordin de ieri ?... Am primit... Hei... Auzi, domnule ! Parcă depandă de mine... Dacă era după mine... mă duceam să izicut pe Oprea Dumitrescu, ăla cu băcănia pe trei străzi, care are să dea fiscului optzeci și șapte de mii de lei. Pe opt ani în urmă... Și nu e impus nici la a zecea parte din cît s-ar cuveni... Da uite că nu-i dă nici pe ăia... De opt ani n-a dat un ban... Și Rofescu, fostul primar, cu cinci imobile și cu trei moșii este impus cu trei sute de lei pe an, la fel cu taică-meu care are o tinichigerie cu doi ucenici... Cît e de fost primar, n-a dat niciodată un singur leu la fisc... Înțelegi dumneata ?... În raionul meu nici un grangur n-a plătit un ban de doi-trei ani, de cînd sînt eu funcționar... Și dumneata vrei să impui pe Caragiale. Știi dumneata cine e Caragiale ?

CARAGIALE *(îl privește uimit, nedumerit)* : Ascultă, vreau...

AGENTUL *(de unde intrase parcă liniştit şi acru, acum fierbe)* : Cucoană, nu vă supăraţi, nu aveţi cumva vreun dulap dărăpănat, cu uşile strîmbe, vreo maşină de bucătărie cu cuptorul plesnit, niscai scaune deşelate, să punem sigiliul pe ele, ca să le trec în procesul ăsta verbal ?

DIDINA *(obosită)* : Avem aici într-o cămăruţă, la capătul coridorului...

AGENTUL *(portărelului)* : Haideţi acolo...

(Iese pe o uşă în stînga Didina, apoi agentul şi portărelul.)

CARAGIALE *(a rămas singur, în birou, se crucişte descoperind cu uimire că în ţara asta mai sînt oameni de inimă).*

AGENTUL *(reintră cu Didina şi portărelul)* : Faceţi ceva, domnule Caragiale, ca să anulaţi datoria asta... Sau daţi din cînd în cînd vreo rată acolo.. Vă salutez, doamnă...

CARAGIALE *(vine la el)* : Drăguţă... Nu ştiu cum să-ţi mulţumesc... aş vrea bucuros să vă ofer pentru o sanie ca să vă întoarceţi la birou... N-am în toată casa decît treizeci de centime... *(Arată portmoneul.)*

AGENTUL *(îl priveşte lung)* : N-am nevoie de nici o răsplată. M-aţi răsplătit de mult... *(Surîde în gînd.)* Acum doi ani am văzut cu nevastă-mea, tocmai de sus de la galerie, piesa dumneavoastră *O scrisoare pierdută*... Am rîs cu lacrimi... *(Îi strălucesc ochii.)* M-am simţit răcorit... Ah, am rîs şi eu o dată de boierii ăştia ticăloşi...

Nu eram decît un amărît de funcţionar, cocoţat la galerie. *(Arată cu dispreţ prin jocul mîinii drepte, deosebirea.)*... Dar vezi, în ceasul ăla eram eu sus şi ei erau jos... O seară ca aia, o ţin minte toată viaţa.

CARAGIALE *(l-a ascultat tot timpul, surprins, mişcat, privind din cînd în cînd pe Didina, surprinsă şi ea. Apoi se duce la raftul bibliotecii, ia un exemplar din* Teatru) : Mă bucură că scrisul meu a fost şi el de folos într-o seară şi, uite, vreau să te rog să primeşti cartea asta. E Teatru meu, cu vreo două rînduri scrise de mine pe ea. Rogu-te, spune-mi cum te cheamă ?

AGENTUL : Vă rog... E prea mult pentru mine. *(Şoväie :)* Ştefan Marinescu... Agent la Percepţia 21... Că m-o fi blestemat biata mamă... supărată, cît eram de împieliţat,să ajung agent de percepţie, ca să mă chinuiesc cît mă chinuiesc şi să văd cîte văd... Că mi-e silă de nu pot să vă spun.

CARAGIALE *(a scris, a luat încă un volum) :* Uite şi altă carte... Un volum de schiţe. *(Vrea să scrie iar.)*

AGENTUL *(citeşte, se uită fericit la volum) :* Aţi scris numele aici... *(Bate cu degetul în carte, uimit, fericit :)* Caragiale... Marinescu. Asta o las moştenire copiilor mei... ca s-o lase şi ei moştenire la nepoţi... *(A citit preţul :)* Doi lei şi douăzeci şi cinci de santime. *(Scoate dintr-un portofel-punguţă bani şi vrea să-i pună pe colţul mesei.)*

CARAGIALE *(încremenit)* : Domnule Marinescu... Nu se poate... *(Jignit :)* Nici vorbă ! *(Cu emoție, revoltat :)* Te rog ia înapoi acești bani.

AGENTUL *(tăios)* : Nu se poate fără plată... *(Arată cartea brută.)* Asta-i lucru muncit, tipografie, hîrtie, carton. Nu se poate... Nu vă supărați. Nici nu pot să le iau altfel... *(Portărelul se caută încruntat în buzunar.)* Darul adevărat e semnătura dumneavoastră lîngă numele nostru... *(silabisește fericit)* Caragiale-Marinescu. *(Jubilează :)* Nimic. *(A împins banii într-un colț al biroului.)*

CARAGIALE *(simte înciudat că s-ar putea să-i dea lacrimile, își pune nervos ochelarii ca să nu se vadă. Ia volumul* Note și schițe) : Uite ce, aș vrea atunci să scriu aci numele copilului dumitale mai mare... E băiat ori fată ? Dar asta să fie de la mine pentru un copil.

AGENTUL *(fericit)* : Băiat... Costică... Costandin Marinescu... E într-a șaptea. *(In timp ce Caragiale scrie :)* A fost și el cu noi la teatru, la galerie... Cînd i-oi duce-o la prînz acasă...

PORTĂRELUL *(pripit, caraghios)* : Nu vă supărați, domnule Caragiale, vreau și eu cărțile astea două. *(A întins sfios și caraghios banii în colțul biroului ; își suflă nasul zgomotos.)*

CARAGIALE *(zăpăcit, parcă)* : Numele dumitale ?

PORTĂRELUL : Costică Marinescu.

(Toți se privesc nedumeriți, crezînd că omul a spus din greșeală.)

CARAGIALE : Cum, Costică Marinescu ?

PORTĂRELUL : Costică Marinescu... Așa mă cheamă. Portărel clasa a treia, la Secția a doua.

(Caragiale scrie)

AGENTUL *(în timp ce-și ia portărelul cărțile se îndreaptă spre ușă, salutînd)* : Vă salut, domnule Caragiale.

PORTĂRELUL *(salutînd și el, caraghios)* : Vă salut !

CARAGIALE : Vă salut și eu... Pe dumneavoastră, adevărații mei cititori. Am să păstrez ca amintire de preț acești bani pe care mi i-ați lăsat pe masă. *(Îi conduce, cînd se întoarce o găsește pe Didina uitîndu-se lung la bani.)*

DIDINA *(după ce a privit banii, spune îndurerată)* : Nu-i putem păstra ca amintire, Iancule... Patru lei și cincizeci. Ne descurcăm pînă mîine... Du-te repede jos la farmacie să iei doctoria copiilor. Ia și un kilogram de zahăr... și ceva pentru masa de deseară...

CARAGIALE *(ia banii)* : Va trebui să le duc cîte o cutie de bomboane pentru copii, cum oi pune mîna pe cei dintîi bani. Îl voiu căuta la percepție. *(Iese.)*

DIDINA *(a auzit parcă un strigăt, aleargă pe o ușă... O servitoare traversează repede biroul, pare-se sunată din dormitor... E o lungă pauză... Caragiale se întoarce de jos cu niște pachețele)*.

CARAGIALE *(a pus pachețelele pe birou... Ascultă înnebunit, vrea să se ducă spre odaia copiilor)*.

DIDINA *(intră parcă ametită... cu fața descompusă, caută să-l privească... E sprijinită de usciorul*

uşii; face o sforţare să-l poată privi... Apoi se prăbuşeşte... leşinată).

CARAGIALE *(a înţeles, aleargă deznădăjduit spre camera copiilor: au murit în cele două camere, numaidecît una după cealaltă, cele două fetiţe).*

CORTINA

ACTUL III

TABLOUL XII

Sălită întunecoasă de corectură a unei tipografii mici, despărțită printr-un perete de geam de restul atelierului. O impresie de sordid, de mizerie în exploatarea omului.

SCENA I

Patronul tipografiei, Editorul revistei „Moftul Romîn", Ionescu paginatorul, lucrători. Mai tîrziu Caragiale.

EDITORUL *(înalt, gros, cu lanțul de aur al ceasornicului de la vestă petrecut peste burtă)*: Și ce vreți dumneavoastră? Vreți să omorîți revista... *(Către patron:)* În orice caz, eu nu plătesc acest număr din revistă dacă apare articolul acesta „1 Mai" în *Moftul Romîn.*

PATRONUL *(cu bărbuță, mic, osos)*: Cum să nu apară? Și cum să nu plătiți? Ce, aci ne jucăm? *(Îi arată pe lucrători.)* Ce, dumnealor sînt stăpîni aci? Asta-i acum... Golanii ăștia vor să dicteze aci în tipografia mea ce să se publice și ce nu... În loc să fie mulțumiți că în fiecare sîmbătă își iau salariul numărat la santimă, acum vor să facă și pe stăpînii? Ce? Ei plă-

tesc ? Ei ştiu doar să cearã... Bani... bani... Dar ei nu se întreabă de unde bani, dacă refuzăm să lucrăm. Auzi ! În loc să fie fericiţi că mănîncă o pîine aci la mine...

IONESCU *(amar)* : Vai de pîinea pe care o mîncăm în această magherniţă puturoasă care ne-a otrăvit plămînii... Ai spus că o să aducă apă curgătoare... Să ne putem spăla şi noi după lucru. Să curăţăm closetele... Tot din butoiul ăsta împuţit luăm, şi să bem şi să ne spălăm... Din zorii zilei, pînă noaptea tîrziu lucrăm ca nişte robi... Vai de pîinea pe care o mîncăm la dumneata...

PATRONUL *(iritat)* : Cui nu-i place pîinea asta, nu are decît să plece... E liber.

IONESCU *(îi scapără ochii)* : O să-ţi iasă prin piele libertatea asta... Tocmai de aceea sărbătorim, noi muncitorimea, 1 Mai... Ca să ne eliberăm din lanţurile libertăţii dumitale... Află că mai bine plecăm toţi, dar nu publicăm caricaturile acestea scîrboase, în care e batjocorită muncitorimea, de 1 Mai.

EDITORUL *(s-a uitat peste pagină)* : Nu e batjocorit cine munceşte cuminte şi cu tragere de inimă... Adevăratul muncitor... Sînt batjocoriţi înstrăinaţii, cei fără ţară şi fără Dumnezeu... „internaţionaliştii". Lasă că vine acum domnul Caragiale, directorul *Moftului Romîn,* şi să hotărască el... Am trimis să-l cheme numaidecît. Am să văd dacă nu are să-mi dea dreptate mie care am fost alături de el anul trecut cînd i-au murit cele două fetiţe...

PATRONUL : Tocmai asta... De atunci e cam greu să te înțelegi cu el. Și voi, haideți pînă atunci la lucru... Nu mai pierdeți timpul.

IONESCU :Nu lucrăm nimic... Să vie domnul Caragiale...

EDITORUL : Ei ! O să vie... *(Caragiale intră.)* Uite-l, a și venit.

CARAGIALE *(foarte surprins)* : Ce-i asta ? Ce se întîmplă aici ? *(Către editor :)* De ce m-ai chemat, domnule ?...

EDITORUL *(încălzit)* : Ascultă ce pretenții nemaipomenite au... Vor să scoată din revistă o pagină de caricaturi ale lui Cloroform despre „1 Mai muncitoresc" de poimîine, din Cișmigiu. Și au adus în loc, un articol al lui Toni Bacalbașa... *(Revoltat :)* Vor să omoare revista...

CARAGIALE : Unde sînt caricaturile ?

PAGINATORUL *(îi aduce două corecturi de pagină)*.

CARAGIALE *(le citește. Stă mut pe gînduri)* : Ce pagini sînt astea ? Șapte și opt ?

EDITORUL *(mînios se plimbă prin odăiță)* : Mie asta mi se pare obrăznicie curată... Să-mi dicteze dumnealor ce să se scrie în revista pe care o plătesc cu banii mei.

CARAGIALE *(încruntat)* : Și articolul lui Toni ?

PAGINATORUL : Uite articolul tovarășului Bacalbașa... *(Aduce corectura în șpalt.)*

CARAGIALE *(se uită peste articol)* : Unde l-ați găsit pe Toni ?

PAGINATORUL : Acasă la un frate al domniei sale... Este bolnav.

CARAGIALE *(citește atent articolul)*.

EDITORUL *(fierbînd)* : Cînd toată presa înjură adunătura muncitorească din Cişmigiu... şi-şi bate joc de bîlciul pe care dumnealor vor să-l facă la 1 Mai... iată ce vor să publice în revistă ! *(Citeşte peste umărul lui Caragiale :)* „Sînt acte în faţa cărora *Moftul Romîn* se pleacă cu admiraţie"... Care acte? Intrunirea muncitorilor de poimîine, 1 Mai, în Cişmigiu. Auzi ! Cu admiraţie ! Şi pe urmă să vezi mai jos. „In Cişmigiu se adună muncitorii ca să serbeze o zi a lor, Ziua muncii şi a revendicărilor de clasă. Presa face zilnic mii de glume pe socoteala acestor mii de oameni." *(Intrerupe cititul.)* Da, întreaga presă îşi bate joc şi numai noi îi salutăm. Auzi, „îi salutăm". Citeşte finalul, să vezi. *(Citeşte iar :)* „Salutăm pe muncitorii întruniţi în Cişmigiu cu toată dragostea." *(Scandalizat :)* Auzi, îi salutăm.

PATRONUL :Frumoase zile am ajuns... Nu mai sînt stăpîn în casa mea.

IONESCU *(nu răspunde, aşteptînd, cu toţi lucrătorii, încordat, răspunsul lui Caragiale)*.

CARAGIALE *(după un timp, rece, hotărît)* : Nu intră caricaturile... se pune articolul lui Toni în fruntea revistei...

LUCRĂTORII *(izbucnesc bucuroşi)* : Să trăieşti, coane Iancule... Să trăieşti.

IONESCU : Uite cine e prietenul nostru...

EDITORUL *(perplex, apoi scăzut şi totuşi hotărît)* : Asta ai hotărît dumneata, domnule Caragiale... Hm... hm... Eu cred că ar trebui să mă întrebi şi pe mine... Că eu sînt dobitocul care dă banii...

Că din ianuarie pînă acum pierd cîte patru sute de lei de fiecare număr din *Moftul Romîn.*

CARAGIALE *(stingherit)* : Aşa sînt toate publicaţiile de soiul ăsta... Trebuie să-şi facă vad mai întîi... trebuie să treacă cîtva timp pînă să fie cunoscute şi apreciate de cititori...

EDITORUL *(batjocoritor)* : Apoi, cu articole ca „1 Mai" ăsta, mai curînd gonim cititorii decît îi atragem... Cînd toată presa îşi bate joc de bîlciul pe care vor să-l facă dumnealor poimîine în Cişmigiu, noi singuri îi „salutăm"... Iţi spun eu. Dacă publici „1 Mai" ăsta în fruntea revistei... o să creadă lumea că şi noi sîntem socialişti şi o să pierdem şi bruma de cititori pe care îi avem.

CARAGIALE *(gînditor)* : O să vedem ce o să se întîmple...

EDITORUL *(de-a dreptul hotărît)* : Aşadar, o să publici articolul ăsta ?

CARAGIALE *(simplu)* : Da...

EDITORUL : Ei, aflaţi, domnule Caragiale că eu nu sînt guguştiucul dumneavoastră. Numărul ăsta nu-l mai plătesc eu... *(Către patron :)* Numărul ăsta ţi-l plăteşte domnul Caragiale... Bagă de seamă...

PATRONUL *(speriat)* : Domnul Caragiale...

CARAGIALE : Fii liniştit, musiu, ţi-l plătesc eu...

EDITORUL *(furios)* : Atunci eu nu mai am ce căuta aici... Alivoar...

CARAGIALE : Alivoa.

SCENA 2

Caragiale, paginatorul un lucrător, alți lucrători

IONESCU *(din inimă)* : Maestre, ați fost minunat, ați fost așa cum vă dorim noi, toată muncitorimea. Ne-ar fi plesnit obrazul de rușine, poimîine în Cișmigiu, față de camarazii noștri... Ne-ar fi agățat revista de gît. Nu știu cum să vă mulțumim...

CARAGIALE *(scurt)* : Să vă spun eu cum...

PAGINATORUL : Da... *(Așteaptă toți încordați.)*

CARAGIALE : Să nu mai mîrîiți cînd refac vreo frază în textul cules.

PAGINATORUL *(izbucnește vesel)* : S-a făcut... Maestre, refaceți cît vreți... nu e așa, tovarăși ?

LUCRĂTORII *(în cor)* : S-a făcut !

IONESCU *(mai încet)* : Dar dumneavoastră nu vă supărați, maestre, eu tot nu pricep de ce țineți dumneavoastră atît de mult la cîte un nimic... uneori opriți mașina pentru cîte o virgulă.

UN LUCRĂTOR : Numărul trecut a ieșit cu o zi întîrziere, pentru ca să puneți „ca să" în două cuvinte în loc de un cuvînt „casă" cum apăruse...

CARAGIALE : Pentru că eu am răspundere, mă daco-romanilor...

UN LUCRĂTOR *(mirat)* : Ce răspundere ?

CARAGIALE : Față de limba romînească... Nu se poate altfel... Mă, eu am să las vorbă că : așa cum la alții li se pun bani în coșciug... mie să-mi puie lîngă mîinile lipite pe piept... vreo carte de a mea, ca să-mi fie somnul lin, vorba poetului... Dar să știți mă, că dacă după șapte ani mi-or

găsi oasele întoarse în mormînt... este din pricină că am descoperit în carte vreo greşeală de tipar... vreun „casă" în loc de „ca să".

IONESCU : Ca să arate cît vă iubesc, muncitorii din grafică vă vor da toate textele fără greşeli de tipar...

CARAGIALE *(se codeşte)* : Ei, nu, asta nu e destul... Cînd mi se prosteşte condeiul ca un cal care ţăcăne în trap pe drum, şi lasă în text vreo greşeală de limbă sau vreo întorsătură de frază, mă, eu vreau ca nici atunci cînd e din vina mea să nu vă înfoiaţi supărăcioşi, ba să mă ajutaţi să îndrept crima împotriva limbii romîneşti.

IONESCU *(rîzînd)* : S-a făcut... *(Apoi, după ce s-a consultat cu tovarăşii săi :)* Maestre... vreau să vă fac o rugăminte în numele tovarăşilor de aci, şi sînt sigur că dacă aţi primi, aţi umple de bucurie toată muncitorimea romînă...

CARAGIALE : Zi-i...

IONESCU : Veniţi într-una din serile viitoare să ţineţi o conferinţă la Clubul din Piaţa Amzei.

CARAGIALE *(surprins)* : La Clubul socialist ?

IONESCU : La Clubul socialist... vorbiţi despre ce credeţi dumneavoastră... despre artă...

CARAGIALE *(bănuitor, prefăcîndu-se speriat)* : Mă... voi vreţi să mă faceţi socialist ?

IONESCU *(inimos)* : Nu, maestre... vorbiţi ca oaspe... va fi o bucurie fără margini pentru muncitori să asculte şi să poată să stea de vorbă cu autorul *Scrisorii pierdute*... Veţi vedea cît vă cunosc şi cît vă iubesc muncitorii...

UN LUCRĂTOR *(îngîndurat)* : Şi de ce nu v-aţi face socialist, maestre? *(Către ceilalţi:)* Închipuiţi-vă, maestrul Caragiale în partidul socialist!

CARAGIALE *(serios)* : Nu se poate. Că voi vreţi să mă faceţi să pui bombe... Viu la Club săptămîna viitoare, dar socialist nu mă fac. *(Parcurge o revizie.)* Aoleu... M-aţi nenorocit... Mă, cum a rămas aci „ea însuşi" ? Îndreptaţi pe loc.

UN LUCRĂTOR *(rîzînd pune mîna pe sul)* : S-a făcut... *(apăsat)* tovarăşe Caragiale... *(Caragiale ridică scandalizat mîinile în tavan.)*

CORTINA

TABLOUL XIII

Într-o berărie, un fel de lojă cu spătar de catifea roşie. Într-o parte ca fiind fund ferestrele... Se mai văd alte mese. La masa din lojă X, Y, Z, stau de vorbă, cu ţapii de bere dinainte. Vine W.

SCENA I

W *(de departe încîntat)* : Sal'tare... Aţi citit *Revista literară?*

Z : Sal'tare... N-am citit *Revista literară.*

W : Ei, nici n-o s-o mai găsiţi la chioşc... S-a vîndut în cîteva ceasuri toată, ca pîinea caldă.

Z : Hai, domnule, spune o dată ce e, şi termină.

W *(fericit)* : Caragiale pe două coloane... Plagiator, domn'le, plagiator, înţelegi?

Z : Fugi de aici... că nu te cred.

X : Să mor dacă te cred.

W *(jubilînd)* : Ce să crezi sau să nu crezi ? E cu „documente", nu glumă... Revista publică o pagină, după o piesă *Nenorocul,* apărută la Braşov, în traducere romînească... cu litere chirilice.

Z *(uimit)* : După cine ?

W : Stai să vezi, dacă-ţi spun... După un autor dramatic ungur Kemeny — domn'le. A furat — înţelegi dumneata ? — a furat cuvînt cu cuvînt.

X : De care lucrare a lui vorbeşti ?

W *(agitat)* : De *Năpasta,* domn'le... *Năpasta,* cînd îţi spun.

Z : A... *Năpasta ?* Cît e de proastă putea nici să n-o mai fure.

W : Mă rog, nu-i vorba numai de *Năpasta...* E vorba că l-a prins cu mîna în sacul altuia... De unde ştim noi că n-a furat şi *Scrisoarea pierdută* şi *Noaptea furtunoasă ?*

Y *(bănuitor)* : Să ştii că a furat tot...

W *(scoate foaia)* : Citeşte aici : uite textul lui Kemeny... Uite şi *Năpasta. (Justiţiar :)* Fiind vorba de o traducere cu litere chirilice, de acum patruzeci de ani, apărută la Braşov, o socotea uitată, credea că nimeni nu va mai da de ea.

X *(vede că unul de la altă masă, citind, a ridicat foaia)* : Uite, şi ăla citeşte tot *Revista literară.* Are succes.

W *(uimit)* : Ăsta era deci amicul Caragiale... ? Nimeni nu se dădea la toată lumea, ca el... Şi-acum uite-l luat de guler... ca un marţafoi. *(Rîde acru.)*

Şi avea pretenţia să fie premiat de Academie, dom'le...

X *(iritat)* : Da, amice... la timp a venit chestia... Că prea se umflase în ultima vreme... Auzi, domnul Caragiale, mare scriitor ?

(Intră T.)

T : Sal'tare... sal'tare... *(Vrea să treacă la masa vecină.)*

X : Nu stai jos ?

T : Nu... Am de vorbit cu R. *(Pe care-l arată.)*

W : Ai văzut *Revista literară ?*

T *(o scoate rîzînd din buzunar)* : Uite-o !

W *(în zeflemea)* : Ei, ce zici de „marele scriitor"... Auzi, mare scriitor ?

T : Ce să zic ? Nu mi-aş fi închipuit niciodată. L-am întîlnit pe Stoenescu... Spune că ce va urma... va fi senzaţional... A pus să se mai tragă încă o mie de exemplare.

W : Dar stai jos, dom'le.

T : Nu pot, dom'le, am de vorbit cu R...

W : Cine l-a descoperit ?

T : Un tînăr Caion... C. R. Ionescu-Caion... Zice că are material pentru zece numere. *(Trece alături.)*

SCENA 2

Aceiaşi, Caragiale

CARAGIALE : Sal'tare, amicilor ! *(Se vede că nu ştie de* Revista literară... *care e îndoită pe masă*

şi pe care el parcă n-o vede. E în tot ceva stînjenitor.)

W *(fericit şi canalie)* : Ai citit *Revista literară?*

CARAGIALE : Nu o citesc decît seara acasă cu foarfecele în mînă, ca să scot „documente" pentru *Moftul Romîn.*

W : Citeşte numărul ăsta *(i-l întinde)* o să ai „documente", nu glumă.

CARAGIALE *(citeşte, apoi nedumerit)* : Nu pricep nimic.

W şi Z *(păstrează o tăcere de oameni stînjeniţi).*

CARAGIALE : Ce-ar putea să fie?

W *(cu tîlc. Se scoală de la masă)* : Poţi s-o păstrezi.

Z *(cu tîlc)* : Unde te duci? Merg şi eu cu tine.

X : Hai că merg şi eu cu voi.

(Caragiale a rămas singur, abătut.)

VLAHUŢĂ *(vine foarte tulburat)* : Iancule, ai văzut ticăloşia?

CARAGIALE : În *Revista literară?* Da.

VLAHUŢĂ : Vor să-i facă ecou... Mi-a spus un ziarist că într-o gazetă politică, după-masă, va apare o caricatură cu „legendă" : „Zdrelea şi Mărunţelu şi-au primit pedeapsa... Pe cînd, pentru acelaşi fel de fapte, domnul Caragiale este sărbătorit."

CARAGIALE : Îl dau în judecată.

VLAHUŢĂ : Negreşit... Hai la Barbu... Aici e mîna altor ticăloşi care manevrează din umbră.

PROFESORUL S. *(care a urmărit discuţia de la o masă alăturată)* : Vrei să-l dai în judecată? Fugi

domn'le de aci... Unde am ajunge dacă am da în judecată pe toți cei care ne înjură la gazetă ?

VLAHUȚĂ : E prea mare ticăloșie.

PROFESORUL S. : Pe mine nu m-a acuzat de plagiat, domn'le ? De zece ori pînă acum. Unde aș fi ajuns dacă i-aș fi dat în judecată ?... Dacă aș fi ținut să răspund măcar unuia din ei ?

CARAGIALE : Trebuie dat în judecată.

PROFESORUL S. : Și dacă la judecată, jurații îl achită, ce te faci ? Mai bine fă ca mine. *(Ridică din umeri și pleacă după ce a salutat vag.)*

VLAHUȚĂ *(amar)* : Cum era să răspunză ăsta ? Cum era să meargă la judecată cînd el și-a furat cu adevărat „cursul" ? În starea de ticăloșie în care am ajuns, nimeni nu se mai simte obligat să se justifice... să dea socoteală opiniei publice.

CORTINA

TABLOUL XIV

În același loc, peste trei săptămîni. La masa lor, X, Y, Z, și încă alții jubilează, căci și astăzi a apărut o notă într-o gazetă despre acuzația de plagiat adusă lui Caragiale. Y o citește cu accente justițiare, iar ceilalți se delectează.

Y *(citește într-o gazetă format mare)* : „Sîntem în a treia săptămînă de cînd unuia dintre scriitorii noștri de care se face mult caz i s-a adus o gravă acuzație de plagiat și pînă astăzi învinuitul n-a dat cea mai mică lămurire în privința unui fapt

care poate dezonora nu numai pe scriitorul în chestie, dar şi pe pretinşii săi admiratori, care vor să ne convingă cu orice preţ că acest domn I. L. Caragiale este un mare scriitor, pur şi simplu."

Z *(încîntat)* : Bună !... bună !...

X *(revoltat)* : Domnule, în fiece zi apare cîte o notă de astea şi domnul ăsta mai are obrazul să vie la cafenea. De trei săptămîni numai despre asta se vorbeşte. Am auzit că şi la Iaşi acuzaţia a stîrnit senzaţie... Toată lumea aşteaptă „urmarea" promisă de *Revista literară*...

Y *(otrăvit)* : Ce ziceţi ?... I-o punem şi pe asta pe masă ? O să-i facă o plăcere...

Z *(la fel)* : Pune-i-o, să-i studiem mutra cînd o veni. Grăbeşte-te... *(Arată spre fereastră.)* Uite-l că vine cu Vlahuţă.

Y *(se duce repede şi pune pe masa la care stă de obicei Caragiale şi unde nu e nimeni acum, desfăcută şi îndoită unde trebuie, gazeta. De la o altă masă, alţi tipi jubilează cînd văd că i se pune lui Caragiale gazeta pe masă. Cînd apar cei doi sînt spionaţi cu coada ochiului).*

CARAGIALE *(aşezîndu-se la masă)* : Unde l-ai lăsat pe Barbu ?

VLAHUŢĂ : Avea treabă la tribunal o jumătate de oră şi mi-a spus că ia o trăsură şi vine cum scapă de acolo. *(Dă cu ochii de gazetă, o ia şi citeşte.)* Încă o porcărie şi pe ziua de azi.

CARAGIALE *(îşi muşcă mustaţa)* : Ce vrei ? Mulţi se îndoiesc. Am întîlnit oameni de bună-credinţă care mă întrebau, grav şi naiv, dacă e adevărat

ce afirmă Caion... Trebuie să începem cît mai curînd procesul.

VLAHUȚĂ *(face semn chelnerului, arătîndu-i cafele la o masă străină)* : Secretarul lui Barbu i-a telegrafiat de la Budapesta că a obținut certificatul Bibliotecii Naționale, precum că n-a existat nici un scriitor cu numele de Istvan Kemeny. Mîine îl legalizează la Ministerul de Externe... Ca să-i taie posibilitatea de a scăpa ocolit, Barbu i-a telegrafiat să traducă și o piesă, care are un subiect asemănător. A aflat că avocatul lui, șiret, l-a învățat să încerce o diversiune. Toate astea din păcate cer timp.

CARAGIALE *(mușcîndu-și mustața)* : Și bani. Am cheltuit pînă acum vreo cîteva mii de lei. Canalia aia a aruncat o piatră-n gîrlă și noi trebuie s-o scoatem...

VLAHUȚĂ : Uite-l pe Barbu.

CARAGIALE *(tresare)* : Unde e ?

VLAHUȚĂ : Era în trăsură ; a trecut pe la fereastră... Trebuie să apară pe ușă...

DELAVRANCEA *(așteptat, face un semn de biruitor)* : Comandați o halbă și pentru mine... Cafele înainte de masă ? Procesul e ca și cîștigat.

CARAGIALE *(neliniștit)* : Ce vrei să spui ?

DELAVRANCEA : Am avut chiar acum o întîlnire cu Stoenescu, directorul *Revistei literare*. El mi-a telefonat să ne vedem. Mi-a spus că va cere la tribunal să fie scos din cauză... fiindcă a fost indus în eroare de Caion... A aflat cum au fost falsificate cele două foi : Caion cu un amic a fabricat două foi de hîrtie îngălbenită, pe care pre-

tinde că le-a rupt dintr-o carte, el însuşi tipărindu-le cu litere chirilice şi înnegrindu-le la lumînare. Stoenescu îşi va cere scuze în instanţă... Ei, ce ziceţi ?... Ce zici, Iancule ?

VLAHUŢĂ *(uluit)* : Nemaipomenită perversitate ! *(Parcă nu poate pricepe :)* A tipărit două foi cu litere chirilice şi le-a înnegrit la lumînare...

CARAGIALE *(şi-a luat capul în mîini, sprijinit cu coatele pe masă)* : Blestemată speţă literatorii ăştia.

DELAVRANCEA : Curat Caion şi Abel.

VLAHUŢĂ *(nedumerit)* : Atunci dacă Stoenescu retracteează de ce mai faci proces, Barbule ?

DELAVRANCEA : Nu se poate altfel... Ne trebuie o sentinţă judecătorească. Şi va fi foarte greu... Vor recurge la tot felul de amînări şi tertipuri ca să lunece printre degete... De cîştigat vom cîştiga sigur, dar numai cu timpul şi nu va fi deloc uşor. Ai avut dreptate, Iancule. O canalie aruncă o piatră în gîrlă şi zece oameni cinstiţi luptă s-o scoată... Pe asta contează şi canalia.

CARAGIALE *(pe gînduri, nu poate pricepe nici el)* : A tipărit foi cu litere chirilice şi le-a înnegrit la lumînare !...

CORTINA

TABLOUL XV

Prin 1905. Un salonaş ori chiar un fel de bibliotecă-salon la prinţesa Mavroruzzi. Lux, fast de un gust aproximativ. Mondenitate, femei la modă 1900. Trec lachei cu tăvi de argint pe

care se servesc răcoritoare, cafele, altele cu şampanie. Caragiale, mai ales de cînd publică în *Universul* acele atît de citite *Momente*, a devenit foarte cunoscut, popular.

SCENA 1

Caragiale, Mme. Parigoride, un roi de fete, apoi Gandovici şi Mme. Gandovici

Mme. PARIGORIDE *(între două vîrste, foarte mondenă)* : Nene Iancule, ai fost divin... ce să mai spun? Pe parola mea dacă n-ai fost divin... A fost o conferinţă sublimă.

CARAGIALE *(autoparodiindu-şi eroinele cu deliciu)*: Ah, graţioasa mea prietenă... Ah, *madame* Parigoride... sînt nespus de onorat că „Societatea pentru protecţia muzelor daco-romane" a mai binevoit ca să mă exprim aşa, să se adreseze şi anul acesta subscrisului pentru ca să repet conferinţa mea „Ce e arta".

Mme. PARIGORIDE *(semioficial)* : Nene Iancule, prezidenta noastră a ţinut să-ţi mulţumească şi să vă felicite personal pentru conferinţă, care nu e acum pentru moment *chez elle*, înţelegi, dar te-a rugat s-o aştepti...

CARAGIALE *(s-a rotunjit la faţă, mustaţa mătăsoasă e mai plină, uşor răsucită; face o gravă şi inocentă gafă)* : Voi fi fericit să depun omagiile mele pe mînuşiţa onorabilei doamne Trahanache... care anul trecut n-am putut că era la Paris...

Mme. PARIGORIDE *(distins supărată)* : Aşi... nene Iancule, lasă-mă, soro... cu madam Trahanache...

Persoana a fost, înțelegi, prezidenta muzelor daco-romane, dar am scăpat de ea... O intrigantă care-și mînca de sub unghie... *mon cher*. Am ales acum prezidentă pe o aristocrată, pe cineva foarte bine... știi *très bien*... pe prințesa Mavroruzzi care e foarte *chic*. Ne-a și comandat mobilă Luichenz pentru noul sediu... La anul te invităm în căminul cel nou al muzelor daco-romane.

CARAGIALE : Ah, și eu care socoteam că am și fost, cum să zic, în sînul muzelor daco-romane, care — cu aripile lor grațioase... etc., etc. *(Numai el știe să-l spuie pe acest încîntător* etc., etc.)

Mme. PARIGORIDE : Nu, aici ești în sînul comitetului...

CARAGIALE *(leagă cu o suavă zeflemea)* : ...Societății pentru protecția muzelor. Ah ! numai comitetul !... *(A ridicat mîinile excedat de admirație.)* ...Și acel tînăr roi de solicitatoare de autografe... ?

Mme. PARIGORIDE *(cu demnitate oficială și convinsă)* : Sînt copilele muzelor...

CARAGIALE *(și mai cu deliciu, teatral)* : Ah ! Incomparabile odrasle ale grațioaselor lor mame... Ah ! Madam Parigoride... Ah ! *Psihi-mu*... Simt că voi începe să scriu iar versuri.

Mme. PARIGORIDE *(protectoare)* : Hai să te prezint celorlalte colege din comitet.

UN GRUP DE TINERE : Maestre... Maestre, vă rog... Și eu, maestre...

(Într-un colț Mme. Gandovici și soțul ei care au urmărit în mod evident pe Caragiale.)

GANDOVICI : Ei dragă, acum e acum, vorbeşte-i... spune-i ceva despre piesa lui... Ce mai aştepţi ?

Mme. GANDOVICI : Nu-l slăbeşte o clipă baba asta de madam Parigoride... şi nu vreau să ştie ea de planurile mele. *(Îndoindu-se totuşi :)* Dar eşti sigur că e prieten cu ministrul ?

GANDOVICI *(convins) :* I-am văzut pe amîndoi în automobilul ministerului cînd a venit într-o zi ministrul Delavrancea care s-a dat jos, iar Caragiale ăsta a mers mai departe... Invită-l la masă... îţi spun eu... Prin el obţin sigur o furnitură de traverse de cale ferată. Să ştii că şi madam Parigoride l-a invitat să ţie conferinţa tot fiindcă e prieten cu ministrul. Vor să ceară permise libere de tren pentru societatea muzelor daco-romane.

Mme. GANDOVICI *(îndoindu-se mereu) :* Poate că nu sînt chiar prieteni.

GANDOVICI : Fugi dragă de aci... Sînt per tu...

Mme. GANDOVICI : Ar fi ceva...

GANDOVICI : Iţi spun precis... Cînd s-a dat jos din automobil... Caragiale ăsta i-a spus ministrului... „Ai să vezi că am avut dreptate, mă dobitocule", iar ministrul i-a răspuns : „N-ai avut nici o dreptate, mă boule"... Dacă-ţi spun că sînt per tu...

Mme. GANDOVICI *(aşa, da. Acum nu mai încape îndoială) :* A... atunci... trebuie să-l invităm negreşit la masă...

Mme. PARIGORIDE *(lui Caragiale) :* Maestre, mai bine aşteaptă cîteva minute aici... că dincolo e prea multă lume.

CARAGIALE: Robit de aceste viitoare grațioase muze daco-romane etc... etc... *(Evident numai el știe să spuie pe acest etc... etc...)*

(Madame Parigoride iese, se apropie Gandovici cu nevastă-sa.)

Mme. GANDOVICI *(cu guriță și mai mică)*: Ah! Maestre! Ați fost divin. A fost o conferință sublimă... I-am spus chiar bărbatului meu.

GANDOVICI *(ceremonios)*: Permiteți... G. Gandovici, consilier comunal.

CARAGIALE *(în serie)*: Încîntat, stimabile... dacă îmi permiteți, doamna e cumva o muză din comitet?

Mme. GANDOVICI *(modestă)*: Da... Nu vă închipuiți cît vă admirăm, eu și soțul meu...

CARAGIALE *(puțin nervos, căci e destul de plictisit de admirația acestor saloane)*: Ah, scumpă doamnă, nu pot pentru ca să spun ce măgulit ca să zic așa, sînt...

GANDOVICI: De mult țineam să vă cunosc personal... *(O ușoară tăcere.)* Ce ne mai dați nou, maestre?

CARAGIALE *(își mușcă mustața nervos)*: ??!... Nou? Nu e destul *O scrisoare pierdută?*

GANDOVICI *(cu competența de om de lume)*: Nu asta... Ceva nou... Așteptăm de la dumneavoastră altceva... ceva... demn de dumneavoastră.

CARAGIALE*(îi scapără ochii, iritat)*: Dar *Hamlet?* Nu v-a plăcut *Hamlet?* Cred că ați văzut-o?

(Își pune iar ochelarii și așteaptă cu umerii sus, răspunsul.)

GANDOVICI : Cum să nu? Dacă vă spun că am văzut toate piesele dumneavoastră? Că încă îi spuneam nevesti-mii... Numai conu Caragiale ar putea să scrie așa ceva... Dar acum vrem ceva mai bun... că încă soția mea spunea... Să-l invităm pe autorul acesta la noi, la masă.

Mme. GANDOVICI *(femeie de lume)* : Ne-ați onora foarte mult, maestre.

CARAGIALE *(iritat, fierbînd, cu o politeță teatrală)*: Doamnă, autorul lui *Hamlet* va primi cu recunoștință grațioasa dumneavoastră invitație, dar vedeți, nu e niciodată liber înainte de miezul nopții... *(Ridică moale mîinile.)* Așa e el... Nu e liber înainte de miezul nopții...

Mme. GANDOVICI *(convinsă)* : Nu e nimic... Spuneți numai ziua și vă așteptăm oricînd, cu cea mai mare plăcere... fie și la miezul nopții... Sîmbătă seara v-ar conveni?

CARAGIALE *(interzis)* : Îmi permiteți să aduc și pe colegul meu Sophocles?

Mme. GANDOVICI *(grațioasă)* : Cu mare plăcere... Știți, *les amis de nos amis... sont nos amis!*

CARAGIALE *(cu o lucire în ochi)* : Doamnă, atunci sîmbătă noaptea venim negreșit și dacă izbutesc să scriu pînă atunci ceva mai bun decît *Hamlet*... voi avea fericirea să vi-l dedic. *(Surîzînd grațios:)*... Mă înnebunesc după admiratori ca dumneavoastră.

SCENA 2

Intră, înconjurată de o adevărată suită **prințesa Mavroruzzi**

PRINȚESA *(către Caragiale)* : Ah... *Quel plaisir... mon vieux!*

CARAGIALE *(o privește surprins, năuc)* : Prin... țesă! *(Îi ia mîna pe care grațioasă i-a întins-o, o sărută aiurit.)*

PRINȚESA : *Quelle tête tu me fais, mon vieux! (Către cei din jur, vorbește stricat romînește :)* Sînt douăzeși de anii, de la *Timpul,* de cînd nu am văzut cu așest bun prieten... *Je vous félicite mon cher, je vous félicite...*

CARAGIALE *(aiurit)* : Prințesă, sînt ca și atunci admiratorul, ca să zic așa, precum mă știți, nu? Oh, *Timpul,* florile, viața...

(Lina, florăreasa magnific înflorită, îmbrăcată după moda potopului de mătase de pe la 1900-1905, la marile croitorese pariziene. E bine împlinită la trup. Culoarea savantă a rochiei, a pălăriei, îi scoate în relief obrajii oacheși, de o gingășie voită de creolă, sub o pudră scumpă ocre. *Știe să aibă acum și mai mult farmec arătîndu-și potcovioara dinților albi, cînd surîde cu ochii verzi pe jumătate închiși.)*

PRINȚESA : Ah! Ce reu îmi pare că am cam uitat să vorbesc romîneșt... Douăzeși de ani am lipsit din țară... Dar secretarul de la mine are se ve spune ceva foarte interesant... *(Grande dame :) Au revoir mon cher, mon vieux...*

CARAGIALE *(o privește aiurit și amuzat, ea i-a*

întins iar mîna, mică, grațioasă ca o bijuterie) : Ah... salut în persoana dumneavoastră quintesența mondenității pentru ca să mă exprim așa, o reprezentantă a aristocrației care nu vrea să moară și strigă : „Înainte ! Tot înainte !“ *Oh, au revoir princesse !*

PRINȚESA *(amabilă, cordială)* : Mă iertați, sînt foarte grăbit... Caracudopol, ocupă-te de prietenul nostru. Spune-i ce-am pus la cale. *Au revoir, mes chers amis... (Iese și după ea, ies toți, afară de Caracudopol.)*

SCENA 3

Caragiale, Caracudopol

CARAGIALE *(dansînd parcă, stupefiat)* : Caracudopol... ilustrule... memorabile Caracudopol... De unde ai reapărut... ? Ce se întîmplă ?

CARACUDOPOL *(stilat)* : Dragă Iancule, prințesa s-a întors de cîteva zile în țară și ar dori...

CARAGIALE *(nu poate coborî din nori)* : Ascultă, incomparabile Caracudopol, lasă-mă o secundă să mă dezmeticesc... Ah, am știut totdeauna că pămîntul se învîrtește, că totul se învîrtește... da' nu în așa hal. Spune-mi, ce s-a întîmplat cu sublima noastră Lină ?

CARACUDOPOL *(acum, după douăzeci de ani e într-adevăr un distins secretar monden)* : *Mon cher,* într-o zi așteptînd la clubul ăla conservator, acum douăzeci de ani, am avut o idee. *(Și el uimit :)*... Așa, mi-a fulgerat o ideie.

CARAGIALE *(cu un interes teatral)*: Spune-mi-o mai repede, *mon cher,* că înnebunesc...

CARACUDOPOL *(gest: ce mai încoace şi încolo)*: În două săptămîni m-am prezentat la primăria din Jijia de sus cu prinţul Demetru Mavroruzzi luat de la uşa clubului, care declara că vrea să ia de soţie pe domnişoara Lina Dobrescu.

CARAGIALE: Care Mavroruzzi? Nebunul cu decoraţii de la uşa clubului?

CARACUDOPOL: Chiar el... l-am înţolit.. a urmat o masă bună... chiar în sat... Prinţul a şi fost instalat la un notar gospodar de pe acolo... I s-a asigurat şi doza lui de opium. Eu cu prinţesa Hélène Mavroruzzi am descins la un hotel de lux, la Nissa, eu fiind secretarul ei. Bineînţeles am împrumutat şi am învestit în această afacere aproape o mie de lei. Ce vrei, să mor de foame, făcînd reportaj neplătit cu lunile la *Timpul? (A luat un pahar de şampanie.)* Prezenţa ei în hotel la Nissa a stîrnit senzaţie. Un bătrîn englez... întîi, mai tîrziu „regele conservelor" de la Chicago. De aci vreo cîteva imobile la Paris, rente etc... In ultimii ani, prinţesa a fost în cei mai buni termeni, cum se zice, cu Beizadea Soutzo, care i-a făcut cadou acest palat şi o moşie în Moldova... Cealaltă moşie, un vast domeniu al Mavroruzzilor, a fost răscumpărată direct de prinţesa noastră. *(Gest firesc.)* Şi iată...

CARAGIALE *(ameţit)*: Caracudopol, pămîntul se învîrteşte încă prea repede. *(Îşi ţine respiraţia.)*

Şi „prinţul" ce-a devenit în toată întîmplarea asta ?

CARACUDOPOL *(cu gravitate)* : Tocmai despre asta vream să-ţi vorbim, eu şi prinţesa. Pînă acum prinţul a stat oarecum liniştit, chiar cuminte, la moşie... Bine îmbrăcat, bine hrănit, primind musafiri... Acum, după douăzeci de ani, i s-a năzărit să fie senator... Ei, asta e asta ! Prinţesa nu vrea să divorţeze, nu vrea să renunţe la titlul ei. Ar vrea deci să scoată o gazetă... o gazetă ultra-conservatoare, firește... *(Cu căldură :)* Şi ne-am gîndit la tine, dragă Iancule... O gazetă serioasă, nu ca *Timpul*...

CARAGIALE *(brusc răcit)* : Vezi tu, scumpe Caracudopol... pămîntul nu se învîrteşte chiar aşa de repede ca eu să pot accepta ceea ce-mi propui tu.

(Vine cu un stol de fete după ea, madame *Parigoride.)*

Mme. PARIGORIDE *(mereu mondenă)* : Ei, ţi-a plăcut prezidenta noastră, nene Iancule ?

CARAGIALE : Ah, sublimă, pot pentru ca să zic... Ah... ce şarmantă primadonă...

Mme. PARIGORIDE *(mirată)* : Dar prinţesa nu cîntă, nene Iancule.

CARAGIALE : Nu cîntă, dar are impresar... un impresar *di primo cartelo. (Face cu ochiul spre Caracudopol.)* Nu-i aşa, monşerule ?

CORTINA

TABLOUL XVI

Interiorul cunoscut al lui Vlahuță, în „Palatul funcționarilor publici". Un salonaș cu pereții încărcați de tablouri mari și mici, înrămate aurit, mai ales „Grigorești", scoarțe românești, de pare o pinacotecă. O măsuță, întîi cu o farfurie cu gustări, trei pahare. Va fi apoi pentru Delavrancea și Caragiale întregită cum se cuvine și aduse încă două sticle de vin și bere. Berea, anume pentru autorul *Momentelor.*

SCENA I

Vlahuță, Poetul timid, Poetul înalt

VLAHUȚĂ *(scund, adus din umeri, cu fața îmbătrînită dar părul și mustața „pe oală" negre. Patriarhal de bun și de răbdător. Către poetul înalt)* : Nu mă deranjezi... Mai citește ceva...

POETUL ÎNALT *(măgulit)* : Vă plac versurile mele, maestre ?

VLAHUȚĂ *(evitînd răspunsul)* : Mai citește... mai citește... *(Către cel timid :)* Dumneata nu te supăra, ai să citești pe urmă...

POETUL ÎNALT *(citește)* : „Și deodată nourii pedalează pe cer. Dispare luna..."

(Intră Caragiale și Delavrancea.)

SCENA 2

Aceiași, Caragiale, Delavrancea

CARAGIALE *(surprins)* : Alecule, te deranjăm ? *(Se vede că îl contrariază cei doi tineri. A venit de la Berlin pentru lucruri serioase.)*

DELAVRANCEA *(cam la fel, privindu-i cu o familiaritate puțin bruscă pe cei doi poeți)* : Recoltă nouă, ha ! Recoltă nouă.

VLAHUȚĂ *(cu un surplus de duioșie)* : Am ascultat toată dimineața versurile acestor visători... Mă emoționează totdeauna acest tineret care pornește la cucerirea piscurilor stîncoase ale artei.

POETUL ÎNALT *(ca un gîscan către Caragiale, după ce s-a așezat comod în jilț)* : Maestre, sînt fericit că ați picat chiar acum, dumneavoastră și maestrul Delavrancea. De mult vream să vă cunosc.

CARAGIALE *(cu o gingașă perfidie)* : Și eu la fel... *(Îl privește de sus prin ochelarii, pe care îi ține cu mîna, de ramă)* : Nici nu știi cît de adevărat grăiești... Chiar azi-de-dimineață am picat de la Berlin și iată, încă n-am apucat să-mi sfîrșesc treburile pentru care am făcut o zi și două nopți cu trenul... și înțelegi, am surprinderea... încîntarea... fericirea... acesta-i cuvîntul... nu-i așa ?... să te cunosc pe dumneata.

POETUL ÎNALT *(impermeabil la ironie, care e prea subtilă)* : Încîntarea e reciprocă, maestre... Vă rog să mă credeți că sînt încîntat...

CARAGIALE *(îl cîntărește cu ochii scînteietori)* : Eu te cred... Tu, Barbule, îl crezi ?

DELAVRANCEA *(cu impetuozitatea lui care trece în chica involtă și căruntă, în bărbuța sfidătoare)* : Alecule... tu îl crezi ?

POETUL TIMID *(încurcat, către Vlahuță)* : Mă scuzați, maestre... Dar nu aș vrea să... să...

(De altfel nici nu se mai așezase.) Îmi permiteți să vin altă dată.

VLAHUȚĂ *(părintesc, blînd)* : Cum, vrei să pleci?

POETUL TIMID *(pierdut de emoție)* : Nu-i nici o grabă, viu, dacă-mi permiteți, joia viitoare. Vă salut. *(A și ajuns la ușă.)*

CARAGIALE *(către poetul timid, cu o vădită simpatie)* : Mă, stai... *(Îl măsoară o clipă pe celălalt)* ...că tu pare să ai nu numai cei șapte ani de acasă... ci și *(își pipăie degetele)* ceva înapoia ochelarilor. Dă-mi mie caietul ăla să-l iau la Berlin... Nu ți-l pierd. Cînd viu data viitoare am să trag tot la Vlahuță și trimitem noi să te cheme.

POETUL TIMID *(înflorit, zăpăcit)* : Maestre... Da... da... da... cînd vin... vă chem de la Berlin... *(Aproape o zbughește fericit spre ușă.)*

CARAGIALE *(îl măsoară emoționat, apoi îi spune aproape răstit)* : Mă... stai... *(Îi dă agenda.)* Scrie-ți adresa aici.

POETUL TIMID *(încearcă să scrie tremurînd)* : Nu... nu... pot... Dumneavoastră.

DELAVRANCEA *(cu simpatie)*: Spune-o, că scriu eu.

POETUL TIMID : Plantelor 8. Vă salut. *(Se ghicește că mai mult aleargă, scoborînd scările.)*

SCENA 3

Aceiași, *fără Poetul Timid*

VLAHUȚĂ *(către poetul înalt)* : Atunci lasă-mi și dumneata adresa dumitale ca să te chem eu... *(ca să nu-l supere...)* sau vino joi.

POETUL ÎNALT *(altfel elegant, floare la butonieră)*: Nu vă supărați, maestre... O ocazie ca asta nesperată... Maestrul Caragiale, maestrul Delavrancea. *(Gest de nerăbdare la aceștia.)* Aș vrea să citesc măcar cîteva bucăți. *(Tăcere penibilă, pe care el n-o înțelege, apoi către Caragiale:)* Maestre, nu vreau decît un singur lucru. Nu vă deranjez mai mult. Uite, aș vrea să...

DELAVRANCEA *(scurt, temător)*: Ce vrei?

POETUL ÎNALT *(foarte convins)*: Să-mi spuneți numai un lucru: dacă am sau nu talent. Numai atît...

CARAGIALE *(mirîndu-se subțire)*: Numai atît? *(Către cei doi:)* Auzi, numai atît.

POETUL ÎNALT *(surîzînd amabil)*: Numai atît... Dacă am sau nu talent. Ca să știu ce să fac.

DELAVRANCEA *(cu o zeflemisire patetică)*: Ei, dacă vrea numai atît, eu zic să ascultăm. Vrea omul să știe acum... pe loc... o dată pentru totdeauna, dacă are sau nu talent... Ca să plece acasă liniștit și asigurat pe viață.

CARAGIALE *(ca să lămurim mai curînd)*: Ascultă tinere, caută și citește poezia pe care o crezi dumneata cea mai bună din tot caietul acela gros.

POETUL ÎNALT *(înfumurat și condescendent)*: Da... de ce nu? *(Caragiale și Delavrancea se privesc tot timpul cu tîlc. Poetul înalt citește:)*

„Și atunci priviră falnic spre slava de lumină
Întregile cohorte de viermi proptiți în tină."

CARAGIALE *(surprins oarecum)* : Viermi proptiți în tină ?

POETUL ÎNALT *(convins)* : Da...

CARAGIALE *(jucînd degetele)* : Parcă nu prea merge „viermi proptiți în tină".

POETUL ÎNALT *(altfel amabil)* : Asta e părerea dumneavoastră...

CARAGIALE *(fulgerîndu-l cu privirea)* : Dar a cui vrei să fie ?

POETUL ÎNALT *(nedumerit)* : Versurile astea au plăcut la toată lumea. Macedonski le-a găsit geniale.

CARAGIALE : Sînt geniale, negreșit Dar „viermi proptiți în tină" nu merge... Schimbă.

POETUL ÎNALT *(sigur de el, hotărît)* : Nu pot.

DELAVRANCEA *(plictisit)* : Și eu cred că trebuie să schimbi.

POETUL ÎNALT : Eu cred că este foarte frumos spus.

CARAGIALE *(teatral)* : Nu schimbi, nici dacă te rog mult ?

POETUL ÎNALT *(cu ifos)* : Nu pot. Sînt foarte frumoase.

DELAVRANCEA *(și el teatral)* : Nici dacă te rog și eu să schimbi ?

CARAGIALE *(sare de pe scaun cu mîinile împreunate a rugăciune)* : Te rog... Te implor... schimbă.

DELAVRANCEA *(sare și el de pe scaun, teatral)* : Pentru numele lui Dumnezeu, schimbă...

POETUL ÎNALT *(în sfîrșit, simte bătaia de joc și crispat, privindu-l pe Vlahuță, își strînge caietul și afectat se scoală să plece)* : Maestre...

CARAGIALE *(mai teatral)* : Cum ? Vrei să pleci ?...

DELAVRANCEA *(prins în joc)* : Să pleci ?... E cu neputinţă.

CARAGIALE *(crescînd)* : Abia ne-ai făcut să întrevedem splendorile talentului dumitale şi vrei să ne laşi aşa ? Nu se poate, tinere. Trebuie să mai citeşti... Abia mi-ai deschis pofta.

POETUL ÎNALT *(totuşi prostit)* : Atunci am să vă citesc altă bucată.

CARAGIALE : Alta, dacă vrei.

DELAVRANCEA : Să fie tot una dintre cele mai bune.

POETUL ÎNALT *(caută convins)* : „Zebra şi leul".

DELAVRANCEA : A, bun... „Zebra şi leul". *(Dă din cap cu înţelegere.)*

POETUL ÎNALT *(citeşte)* :

„Un leu văzu o dată venind spre el o zebră
Şi numărîndu-i trupul vertebră cu vertebră
Gîndi plin de uimire..."

CARAGIALE *(parcă surprins)* : Ce vrei să spui ? Ce fel : „gîndi plin de uimire" ?

POETUL ÎNALT *(sigur de el)* : Ştiţi că zebra are dungile acelea...

CARAGIALE *(teatral, uimit)* : Nu, domnule, eu te întreb : ce fel de leu este ăsta, care văzînd o zebră, se apucă tîmp să facă o astfel de algebră ? Ce fel de leu e ăsta care stă şi se gîndeşte cînd vede o zebră ?

DELAVRANCEA : Cum ? Mai poate număra atunci cînd vede o zebră ?... În loc să sară asupra ei cuprins de febră ?

CARAGIALE : S-o sfărîme crîncen vertebră cu vertebră ?

POETUL INALT : Să vedeţi...

CARAGIALE *(furios, teatral)* : Ce să vedem, domnule ? Ce să vedem ?

DELAVRANCEA *(fierbînd)* : Leul dumitale nu e leu, e o javră.

CARAGIALE *(mînios, îndrăcit, s-a ridicat de pe scaun)* : Ştii dumneata, domnule, ce face un leu cînd vede o zebră ? Sare urlînd asupra ei... Uite aşa ! *(Urlă, îl înşfacă pe poet de guler.)* Uite aşa ! *(Îl zgîlţîie, urlă :)* Uite aşa !

DELAVRANCEA *(sare şi el, îl ia pe poet de cravată)* : Uite aşa... *(Urlă şi el :)* Aşaaaa...

POETUL INALT *(năucit, cu gulerul descheiat, cu părul vîlvoi, îşi ia în fugă manuscrisul şi fuge ca scăpat din praştie).*

CARAGIALE *(uitîndu-se lung după el face gestul cunoscut al palmelor, că : s-a isprăvit)* : Un impostor mai puţin în Parnas.

DELAVRANCEA *(bănuitor)* : Crezi că o să se lase ?

VLAHUŢĂ *(surîzînd părinteşte)* : Mă, răi sînteţi, cîini sînteţi... nu vă gîndiţi la iluziile nimicite ale acestui biet tînăr.

CARAGIALE *(sec)* : Arta nu se face cu iluzii. Nici nu ştii tu ce serviciu i-am făcut. Are să se apuce acum de o meserie mai serioasă. E bun de avocat.

DELAVRANCEA *(care e şi fruntaş al baroului)* : N-am scăpat, o să-l întîlnesc la bară...

VLAHUȚĂ : Mă, sînteți răi... răi de tot. Pe tine, Iancule, nu te-am văzut atît de afurisit din seara aia cînd ai făcut pariul cu Pătrașcu, despre gramatica franceză.

DELAVRANCEA : Alecule, ce pariu ? Spune-mi că înnebunesc, mă...

(Intră o servitoare cu gustări, vin, bere.)

SERVITOAREA *(Se întoarce)* : A venit un domn. Întreabă de domnul Delavrancea... *(Încă mirată :)* E cu o trăsură fără cai, jos...

DELAVRANCEA *(știe despre ce e vorba)* : Unul cu barbă ?

SERVITOAREA : Da... cu o barbă mare... albă.

DELAVRANCEA *(către cei doi)* : E chiar Jitianu...

VLAHUȚĂ : Ăla cu douăsprezece moșii, din Vîlcea.

DELAVRANCEA : Și douăzeci de mii de hectare de pădure... E unul din cei mai bogați oameni din țara romînească...

CARAGIALE *(presupunînd)* : E fiul lui Nicaki Jitianu, fost președinte al Senatului, nu ? L-am cunoscut bine pe tatăl său. Purta... farfurizi. Pe moșiile ăstuia vechilul e pus să măsoare cu un inel de sîrmă ouăle pe care le aduc țăranii la curte... Ouăle mai mici sînt date înapoi, ca să fie înlocuite.

DELAVRANCEA *(cam speriat)* : Fraților, nu fiți nebuni, ăsta e cel mai mare elector al partidului nostru. Mi-am pus în el nădejdea, Iancule, să te aleg deputat în toamna asta... De aceea am chibzuit să-l fac să treacă pe aici... anume ca să-i fac cunoștință cu tine, aici la Vlahuță, știți,

e mai intim... la un pahar cu vin... Mă, alegerea unui deputat nu depinde numai de centru... Greutatea e să găseşti un judeţ care să te primească. Vrea judeţul, vrea şi centrul.

CARAGIALE: Dacă e vorba să mă aleg deputat nu mai încape discuţie... Adu-l sus. Beau şi *Bruderschaft* cu el, dacă va fi nevoie.

DELAVRANCEA: Aşa te vreau, Iancule... bravo!

CARAGIALE: Adu-l sus... Mi-e de pe acum simpatic... Ai ceva de spus, Alecule?

VLAHUŢĂ: Vai de mine... dacă e vorba să facem un serviciu fratelui Iancu... Dar te pomeneşti că nu vrea să urce.

DELAVRANCEA: Vine, că se cam ţine de mine... Are un proces greu la Casaţie, cu pădurile alea ale lui. *(Iese.)*

VLAHUŢĂ *(nedumerit)*: Măi, frate Iancule, tu care ai fost respins de la Academie, ai acuma ambiţia să fii deputat?

CARAGIALE: Mă, ce vrei... E o slăbiciune... am să-ţi explic altă dată, ai să înţelegi, poate...

SCENA 4

Caragiale, Vlahuţă, Delavrancea, Jitianu

JITIANU *(Edgar, bărbat în puterea vîrstei, tot atît de bine legat şi de înalt ca şi tată-său Nicaki Jitianu, cu o eleganţă de sportiv de cameră, care datoreşte mult maseurului său. Deşi e încă tînăr are părul de un cenuşiu aproape alb; nu numai îngrijit dar şi cultivat cu rafinament*

şi cu risipă de fricţionări, pomezi şi parfumuri. Cărarea care începe din mijlocul frunţii merge prin creştet, pînă la ceafă, unde părul e periat în dreapta şi în stînga. Mustaţa frumoasă, net deosebită de barba mare, aproape albă, mătăsoasă, frizată ca a unui preot asirian. E bănuit că îşi decolorează părul anume ca să-i dea o culoare uniformă; e totuşi de remarcat că are sprîncenele închise. Obrazul îl are rumen şi întins. Costumul de flanelă gri englezească este într-adevăr croit impecabil, e una cu trupul elegant de fost boxer universitar în Anglia, unde a făcut cîţiva ani de studenţie la Cambridge şi unde din pricină că a reprezentat de două ori universitatea în meciuri cu alte universităţi, era înconjurat de prietenia feciorilor de lorzi, prietenie uşurată şi de faptul că feciorul de latifundiar dunărean cheltuia enorm, ca să compenseze că nu e viconte... Se mulţumea să i se spuie că e gentleman. A cunoscut bine şi Parisul, dar în calitatea şi cu optică de englez prin adopţiune. E şi acum tăcut, permanent îngîmfat, cu o distincţie a ţinutei, de clubman. *Nu vorbeşte decît despre parlament, despre cursele de cai, nu frecventează decît* Jockeyi, *localurile de noapte şi foaierul* Operei Mari, *avînd de altfel un apartament închiriat chiar în* Place de l'Opéra. *Singura greşeală de ţinută pentru englezi, era şi e că acest oriental purta multe inele mari şi scumpe. S-a întors în ţară, ca să facă politică, fiindcă vrea să devie neapărat ministru de externe; de altfel nu citeşte decît ziarele* Times *ori* Le Temps *la care e*

abonat la toate cele patru reşedinţe obişnuite: Belgrave square, Place de l'Opéra, *Bulevardul Colţei — Bucureşti şi Castelul de vînătoare din judeţul Vilcea. Se ocupă de aproape şi de moşii, dar mai mult sub aspectul financiar, prin administratori pe care-i controlează cu o surprinzătoare cunoaştere a tuturor dedesubturilor.* „Sa bête noire" *este Alexandru Marghiloman, care e mai vechi în partid, blocîndu-i drumul, şi despre care ziarele politice scriu, întocmai ca şi despre el, că îşi trimite rufele să i le spele şi să i le calce numai la Londra. Dispreţuieşte ţara romînească pe care o găseşte necivilizată, dar are nevoie de un „fief" electoral, căci lupta politică îl pasionează şi izbuteşte să se aleagă de multe ori chiar şi în opoziţie. Este nesfîrşit de îngîmfat, pe deasupra solemn în îngîmfare, şi de altfel are de ce să fie. Se ştie că pentru ca să se obţie un gram de esenţă pură, se storc cinci mii de kilograme de petale de trandafir. Ca să se obţie un asemenea specimen de* gentleman, *se stoarce pînă la secătuire vlaga a cinci mii de ţărani de pe cele zece moşii ale lui, din diferite judeţe ale ţării, căci domnul fiu al însetatului de putere Nicaki, a sporit încă patrimoniul părintesc. Azi la Vlahuţă,* gentlemanul *salută solemn şi rece):* Bună ziua, domnii mei.

DELAVRANCEA: Am plăcerea, domnule Jitianu, să vă recomand pe amicii mei: Caragiale şi Vlahuţă. *(Le-a pronunţat cu oarecare afectare numele, ca să-l impresioneze.)* Domnul Edgar Jitianu, vice-preşedinte al Senatului.

JITIANU *(salută cu o uşoară înclinare a capului)* : Sper că nu sînt inoportun, de altfel am fost invitat aci de domnul ministru Delavrancea.

VLAHUŢĂ : Nu poate fi vorba de deranj, vă rog luaţi loc. *(Face un semn servitoarei, care aşteaptă să i se spună dacă să mai aducă.)* Ce preferaţi acum, înainte de masă : ţuică, bere, vermuth ?

JITIANU *(ţeapăn)* : Nimic... La sfîrşit dacă vreţi, un pahar de vermuth cu sifon, sau dacă aveţi cumva whisky... *(Îşi mîngîie inutil barba impecabilă.)* De altfel, sînt puţin cam grăbit. Aş vrea să plec cu acceleratul la ora trei. *(Rămîne distins ca pe un tron.)*

DELAVRANCEA : La Balş ?

JITIANU *(rece)* : Da.

DELAVRANCEA *(căutînd cu orice preţ să rupă gheaţa, ciocneşte cu el, cu ceilalţi)* : Noroc, domnule Jitianu... *(Către cei doi :)* Domnul Jitianu are deasupra Balşului, pe Olteţ în sus, un conac unic... un adevărat castel de vînătoare. E o culă boierească de trei sute de ani.

VLAHUŢĂ : Locuiţi la moşie, domnule Jitianu ?

JITIANU : Numai toamna, pentru vînătoare, şi uneori primăvara. Altfel mai mult la Craiova *(adaugă neglijent)* şi în străinătate, bineînţeles.

DELAVRANCEA *(avocatul care pledează pentru prieteni, din inimă)* : Şi, bineînţeles, cînd e vorba de alegeri... dar o să spuneţi că şi vînătoarea de voturi e tot vînătoare.

JITIANU *(binevoieşte să vorbească)* : Asta e cam aşa... Cîteodată e mai greu decît o vînătoare de

mistreți. *(Toți rîzînd zgomotos, gheața s-a rupt.)* Văd pe pereți o mulțime de tablouri. Dumneavoastră le-ați pictat... domnule Vlahuță ? Sînteți de profesie pictor ?

CARAGIALE *(afurisit, îl calcă bine pe picior pe Vlahuță).*

VLAHUȚĂ : Ihî... *(După ce a aruncat o privire lui Caragiale, care e pe cale să-și dea în petic, răspunde binevoitor)* Tablourile sînt de Grigorescu, eu nu sînt pictor... sînt scriitor.

JITIANU *(cu autoritatea bărbii) :* A... scriitor... Frumos... Și dumneavoastră, domnule Caragiale ?... Cu ce vă ocupați ?

VLAHUȚĂ *(jubilează el acum, calcă pe picior pe Caragiale) :* Ah... *(Ironic :)* Și domnul Caragiale e scriitor !

JITIANU *(condescendent) :* A... și dumnealui e scriitor ? Frumos, foarte frumos... Și unde scrieți, domnule Caragiale ?

CARAGIALE *(interzis) :* La Regia monopolurilor statului... adică am scris pînă deunăzi... *(Explicativ, exagerînd politețea :)* Am fost șef de masă la Regia monopolurilor statului.

JITIANU : Aaaa... Șef de masă ? Frumos ! *(Iar o liniște de gheață.)*

DELAVRANCEA *(parcă desperat) :* Domnii Vlahuță și Caragiale sînt cei mai mari scriitori romîni de azi, domnule Jitianu.

JITIANU : Aha... cei mai mari... Frumos, foarte frumos... Să mă scuzați, dar eu n-am citit nimic pînă azi în romînește... citesc numai autori englezi și francezi.

VLAHUȚĂ *(grăbit)* : Încă un pahar de vermuth, domnule... *(Se face că i-a uitat numele.)*

JITIANU : Nu, mulțumesc.

DELAVRANCEA *(revenind grijuliu la scopul întîlnirii)* : Mi se pare că e vorba să avem o alegere parțială la Rîmnic, domnule Jitianu ?

JITIANU : Poate de Crăciun... După ce Lahovary va fi numit ministru la Paris. Rămîne vacant locul lui.

DELAVRANCEA : Tocmai... Ei, v-ați gîndit la cineva ?

JITIANU : Deocamdată nu știu pe cine am să aleg.

VLAHUȚĂ *(surîzînd în mustața blîndă, pe oală)* : Dar ce ? Dumneavoastră alegeți ?

DELAVRANCEA *(ca să-l măgulească pe musafir)* : De douăzeci de ani, domnul Jitianu se alege și alege în județul său pe cine vrea... chiar în opoziție...

VLAHUȚĂ *(prefăcut naiv)* : Eu credeam că țara își alege oamenii ei, domnilor...

JITIANU *(elegant, mirat)* : Țara ? Țara e în buzunar la mine... *(Bate ușor, distins, buzunarul inimii.)* La colegiul întîi, la mine te alegi cu șaptezeci și cinci de voturi... La colegiul doi cu o sută treizeci și șase de voturi... E nevoie deci de oarecare diferență de voturi, iar un vot la colegiul întîi e o mie de lei... Un vot la colegiul doi e cinci sute de lei... Asta e „țara"... Acum fă socoteala... Ținînd socoteala de aceste diferențe de împlinit.

VLAHUȚĂ *(iar voit naiv)* : Diferențe... Bine, dar parlamentul țării e pîinea și cuțitul... Acolo e

Legea și Dreptatea... Mintea care conduce țara și răspunde de viitorul ei.

JITIANU *(surîzînd îndepărtat și afabil)* : V-am spus : țara e în buzunar la mine...

VLAHUȚĂ *(îndurerat)* : Da... da... înțeleg. *(Amar :)* Înțeleg. Cum să nu înțeleg ? Totuși, e un lucru pe care nu-l pricep. Cum puteți fi atît de sigur că alegătorii votează cu dumneavoastră ?... Nu vi se întîmplă... cum să vă spun ?... să vă tragă pe sfoară ?...

JITIANU *(cu o îngînare, încet, dar îngîmfat)* : Să mă tragă pe sfoară ? Ei, ar face-o ei, că nu știți ce bestie e alegătorul romîn... Dar nici eu nu sînt prost.

VLAHUȚĂ : Bine, dar votul e secret.

JITIANU (gentleman, *dar cînd e vorba de interese mari, poate fi și mitocan)* : Secret, desigur că e secret... Dar avem și noi mijloacele noastre... Că dacă ar fi după porcii de alegători, ei ți-ar lua și banii și te-ar lăsa și mofluz de mandat.

VLAHUȚĂ : Atunci cum ?

DELAVRANCEA *(surîzînd, clătinîndu-și chica de zeitate de luncă)* : Alecule, tu nu ai auzit de suveică în alegeri ?

VLAHUȚĂ *(iar voit candid)* : Nu... Ce-i aia suveică ?

JITIANU *(competent)* : Sînt „suveici"... la plural, că sînt de mai multe feluri. Dar există și alte mijloace. *(Parcă admirîndu-se :)* Domnii mei, tai hîrtia de o mie de lei în două... Jumătate i-o dau alegătorului înainte... jumătate i-o dau cînd îmi predă buletinele de vot ale opoziției, toate... Semn că a pus în urnă numai buletinul meu...

VLAHUȚĂ : Și dacă îl aruncă și pe al dumitale ?

JITIANU *(gest ușor cu mîinile ca să i se vadă cît sînt de îngrijite, cu inele)* : Se întîmplă și de astea. Nu ți-am spus că sînt bestii ?... Ei, dar avem ac și de cojocul ăstora... Acum înțelegeți... dacă așa se poartă alegătorii la colegiul întîi și doi, care anume după lege trebuie să fie proprietari și ei, ori liber profesioniști... dacă ăștia sînt escroci...

VLAHUȚĂ : Ce vreți ! Dacă optzeci de oameni aleg un deputat... Altfel ar fi dacă ar fi votul universal !...

JITIANU : Ar fi o nebunie să dai dreptul de vot unei țărănimi îndobitocite de alcool, măcinate de sifilis și care nu știe carte... Unde am ajunge ?

VLAHUȚĂ *(blajin)* : Cel puțin n-ar mai fi atunci posibilă suveica.

JITIANU : N-ar fi suveică, ar fi altceva... Se găsesc oricînd mijloace pentru a corecta... nu-i așa ?... alegerile. În fond, ce vreți ? Asta-i țara romînească !

DELAVRANCEA *(interesat)* : Așadar, pentru locul lui Lahovary, nu v-ați gîndit încă la nimeni...

JITIANU : Drept să-ți spun, mă gîndisem la un localnic... Băiatul unui popă dintr-un sat de pe o moșie a mea. E și el profesor de liceu la Rîmnic... Altfel, bun agent electoral.

DELAVRANCEA *(dezamăgit)* : A... vreți să-l alegeți pe el ? Cum îl cheamă ?

JITIANU : Azi, nici nu mă mai gîndesc. *(Ceilalți se privesc nedumeriți.)* Închipuiți-vă, săptămîna trecută era pe peronul gării, la Balș, așteptam

cu el trenul, că mă conducea la gară. Cînd văd că scoate tabachera din buzunar şi cere să-i dau să aprindă de la ţigara mea. *(Uimit :)* Auzi, domnule, să-mi dea fumul lui în nas, feciorul popii de la Moicăneşti ? L-am măsurat din cap pînă în picioare : „Ascultă, domnule, dacă îţi permiţi să-ţi aprinzi azi de la ţigara mea, mîine eşti în stare să te baţi cu mine pe burtă, de parcă am fi păscut împreună porcii lui tată-tău... Şi pe deasupra mai vrei să te fac şi deputat". *(Ceilalţi se privesc uimiţi, Caragiale se uită posomorît la ţigara din care fuma.)*

VLAHUŢĂ *(candid)* : Şi ce-a zis ?

JITIANU : Ce importanţă mai are ce-a zis ? I-am întors pe loc spatele... Înţelegi ? Cînd cheltuiesc treizeci de mii pentru o alegere, vreau să ştiu pentru ce-i cheltuiesc... Prefer să aleg pe cineva de la centru... Cel puţin trag o poliţă asupra partidului...

DELAVRANCEA *(bucuros de întorsătura lucrurilor, face semn celor doi)* : A... Vreţi să alegeţi pe cineva de la centru ? Tocmai aş fi vrut să vă pun o întrebare... după ce am vorbit de altfel şi cu conducerea. Domnul Caragiale...

CARAGIALE *(care tăcuse tot timpul, ascultînd consternat replică după replică, tresare iritat, face un semn cu piciorul lui Delavrancea)*.

JITIANU *(politicos)* : Da...

DELAVRANCEA *(nu pricepe exact ce vrea Caragiale, crede că e numai puţină sfială)* : Vreau să vă întreb... *(Iar piciorul lui Caragiale.)*

JITIANU : Da... *(Aşteaptă plin de demnitate.)*

CARAGIALE *(nemaiputîndu-se stăpîni, intervine tăios, dar rece)*: Domnule Jitianu, domnul ministru Delavrancea vrea să vă întrebe...

DELAVRANCEA *(înşelat ca şi ceilalţi asupra intenţiei lui Caragiale, ascultă curios)*.

JITIANU *(mereu solemn, aşteaptă)*: Spuneţi...

CARAGIALE *(cu o pedanterie chibzuită)*: Cum dormiţi dumneavoastră? *(O pauză perfidă, pe cînd ceilalţi ascultă încremeniţi:)* Cu barba sub plapumă, ori cu barba pe plapumă? *(Işi mîngîie o barbă imaginară. Parcă a căzut o cobra din tavan pe masa de aperitive, Jitianu se scoală demn şi furios. Vlahuţă şi Delavrancea fac sforţări desperate să nu izbucnească în rîs. Jitianu iese ţeapăn, după ce a aruncat o privire furioasă, şi fireşte fără să salute.)*

DELAVRANCEA *(răsuflînd amuzat)*: I-ai făcut-o, Iancule. S-a dus pe apă deputăţia.

CARAGIALE *(trist)*: Nu m-am mai putut stăpîni... Ducă-se dracului cu deputăţia lui cu tot.

VLAHUŢĂ *(cald)*: Mă... frate Iancule. Eu cred că de aceea te iubim atît noi... Şi ţara întreagă... Pentru că tu le spui în faţă, drept în barbă, mă, ceea ce noi nu avem curajul sau nu ştim să spunem aşa. Un bobîrnac ca ăsta nu se uită uşor...

CARAGIALE *(îl priveşte oblic)*: Pe tine te-a răcorit că l-am pedepsit, fiindcă nu ştia că eşti scriitor?

VLAHUŢĂ: Da, parcă pe tine nu te-a cam felicitat că eşti şef de masă la Regie?... Prea e tîmpit, oameni buni. — Şi cînd te gîndeşti că ăsta e unul dintre cei douăzeci-treizeci, care au cuvînt

ascultat în conducerea țării. Dintre cei care hotărăsc de soarta a milioane de oameni, bărbați, femei și copii de leagăn.

DELAVRANCEA *(cu o bruscă amărăciune, clătinîndu-și chica)* : Drept e că din pricină că ăsta e atît de frumos și tîmpit, mor în țara romînească zeci de mii de copii lipsiți de hrană și de îngrijiri medicale în fiece an.

CARAGIALE *(mereu întărîtat)* : Vezi că nu e numai tîmpit, mă... Dar e și fudul. *(Cu dezgust:)* N-ai văzut cîtă adorație are pentru fiecare mădular al făpturii lui, de parcă fiecare ar fi o piesă de muzeu. *(Rîde nervos.)* Cu ce solemnitate își oferă barba admirației unanime? ! Simți că nu lasă să se piardă nici măcar firicelele căzute din ea... Le păstrează în vreo cupă de cristal. N-ați băgat de seamă cît de mult își plimba mîna... Și sucită, cu manșete de la Londra, cu butoni scumpi... Inele și unghii lustruite. Numai ca să aibă lumea timp ca s-o vadă mai bine... Mă, ăsta după ce se duce unde se duc toți oamenii, stă un ceas apoi și își admiră isprava... Totul i se pare la el de preț.

DELAVRANCEA *(își răsucește mustăcioara cărunță)* : Deh! Tot tu ai spus-o bine... „Prostul dacă nu e fudul n-are nici un haz."

CARAGIALE *(mînios)* : Ei, ăsta nu e numai prost și fudul, mă... e crema prostiei și a fuduliei *(și scurt întors)* și pe deasupra și rău, mă... Că asta a pus vîrf la toate... Asta m-a scos din sărite... *(Bate cu degetele în masă.)*... N-ai văzut cu ce cruzime „l-a pedepsit" pe „feciorul

de popă" care, în definitiv, e un profesor de liceu, nu ?... Desigur, mai inteligent şi mai cult decît el... Mă... dacă aş fi fost ales deputat de el, ar fi fost desigur indignat dacă mi-aş fi permis, cum ar spune el, să-i dau fumul în nas. *(Furios :)* Asta... asta... *(Caută şi nu găseşte.)*

VLAHUŢĂ *(blajin batjocoritor) :* Sigur, dacă te-ar fi făcut deputat... ar fi avut pretenţia să-i aprinzi lui ţigările, fără ca tu să fumezi ; să stai la doi paşi de el, obligat să asculţi cu sinceră admiraţie fiecare vorbă pe care binevoieşte s-o rostească rar şi sigur.

DELAVRANCEA *(rîde) :* Şi cînd mă gîndesc că spuneai că eşti gata să bei *Bruderschaft* cu el, numai să te facă deputat.

CARAGIALE *(tulburat) :* E adevărat... *(A rămas pe gînduri, trage din ţigară, apoi spune simplu şi cu regret :)* Ce să fac ? Mi se părea, înainte de a-l vedea, că e mai uşor... Cînd l-am avut în faţa mea... *(Se strîmbă de dezgust, apoi iar pe gînduri :)* Mă... dacă într-o zi vreun cercetător al vieţii şi al scrisului meu — s-ar putea să fie şi vreunul de ăştia — mă, dacă ar vrea să priceapă ceva din neghiobiile pe care le-am scris sau numai le-am făcut, mi se pare că n-ar putea face asta, fără o cheie... Ei bine, are să găsească în scrisul meu o astfel de cheie, care are să-i descurce toate neînţelesurile din viaţa mea.

VLAHUŢĂ *(molcom, curios) :* O cheie în scrisul tău?

CARAGIALE *(fără a răspunde direct) :* E o frază pe care am scris-o, acum aproape douăzeci de ani, pe un album al lui Maiorescu, sau poate al

Mittei Kremnitz... Era poate într-o clipă de adînc dezgust. Iat-o: „Toate mulţumirile trebuie plătite. Înainte de a le căpăta ni se par destul de ieftine, în urmă prea scumpe"... Ce vreţi?... Mi s-a părut, o clipă, că n-ar fi prea scump să beau *Bruderschaft* cu Jitianu pentru un mandat de deputat.

VLAHUŢĂ *(sfătos)*: Mă Iancule, şi, în definitiv de ce ţii atît să fii deputat?

CARAGIALE *(iar întărîtat)*: De, mă Alecule, cum să-ţi spun? Fiindcă acolo se adună cei aleşi... Crema-cremelor, crema prostiei fudule... Ei, mă, toată viaţa am vrut să fac fiecăruia pe rînd şi la toţi — ce i-am făcut prostului ăla adineauri... mai ales cînd sînt toţi la un loc... Să le pedepsesc *coram populo* prostia...

VLAHUŢĂ *(zîmbind)*: I-ai pedepsit destul în cărţile tale...

CARAGIALE *(iritat)*: Nu mă, să-i pedepsesc neapărat faţă de ceilalţi, cînd sînt toţi la un loc. În cărţi pedeapsa vine prea tîrziu... nu e imediată... Cînd citeşte singur, oricînd prostul fudul şi rău poate pretinde că nu e vorba de el, ci de vecinul lui. Dar te asigur că Jitianu ăsta a ştiut că despre barba lui a fost vorba... Mă, numai să întrerup aşa pe cîte unul cu cîte un bobîrnac tocmai cînd s-a umflat mai mult la tribună... Numai atît, mă, să ţin discursuri *(deodată pe gînduri)* sau poate cine ştie...

VLAHUŢĂ: Tu ai dreptate... Acolo e crema-cremelor, pentru că nu oricine poate fi ales... E o

elită... Cine nu e în stare să înghită ouă clocite şi guşteri... cade la examen.

DELAVRANCEA : Mă, duceţi-vă dracului că sînt şi eu deputat.

VLAHUŢĂ : Măi frate, tu nu eşti acolo în calitate de om cumsecade — de romîn inimos ; nu e deputat scriitorul din tine. Eşti ales acolo ca avocat şi orator furtunos... Vor măcar să neutralizeze furtuna...

CARAGIALE *(i-a trecut acum mînia, surîde)* : Eu mă întreb cum de l-ai făcut să-şi urce preţioasa făptură pînă aici sus ?

DELAVRANCEA : V-am spus că are o societate pentru exploatarea lemnului... vreo douăzeci de mii de hectare de pădure pe Valea Lotrului. E demult într-un proces cu statul, pentru ele... dar e greu...

CARAGIALE : Prostul, va să zică nu e numai fudul, e şi hrăpăreţ ?

VLAHUŢĂ : Pe moşiile lui — vă spun eu, că am trecut pe acolo — muncitorii sînt hrăniţi cu peşte sărat, putred, şi cu mălai încins de se îmbolnăvesc cu sutele de pelagră.

CARAGIALE *(sare de pe scaun)* : S-a sfîrşit... Plec iar la Berlin... Contactul cu proştii ăştia lacomi mă îmbolnăveşte. *(Ridică paharul.)* Să bem pentru sfînta Momuloaia, care mi-a dat posibilitatea să nu mai depind de proşti. *(Cu înţeles :)* Mă duc să trăiesc mai departe cu ai mei în exil la Berlin. *(Ciocneşte cu Vlahuţă, dar Barbu refuză.)*

VLAHUȚĂ : Ai dreptate... e greu de trăit aci... Apoi să zicem, măi Iancule, ca și în anii trecuți, „Dumnezeu s-o ierte pe Momuloaia".

DELAVRANCEA *(furios)* : Lasă-mă și cu Berlinul ăla al tău... că-mi vine să urlu cînd te aud...

CARAGIALE : Cred și eu... Ce să priceapă din Berlin un balcanic nerod ca tine... Mă, acolo sînt sute de ani de civilizație.

DELAVRANCEA *(lui Vlahuță)* : Uită-te la el... Dacă vrei să-l otrăvești, spune-i că nu-ți place Berlinul... Se întărîtă ca un gîscan estet.

CARAGIALE *(a pus degetul mare la subsuoara vestei, arată cu un deget)* : Alecule, uită-te la el... Uită-te la mutra lui... Dobitocul ăsta strîmbă din nas, cînd e vorba de Berlin... Nu găsește acolo farmecul de la Delea-Veche-Bad... Ce-am pățit anul trecut cu el acolo, voi spune-o și morților.

VLAHUȚĂ *(se uită la Delavrancea, surîzînd cu înțeles)* : Da...

DELAVRANCEA *(se uită la Vlahuță cu înțeles, apoi sec, dar fără răutate)* : I-ai spus și lui Ureche... care nu e mort...

CARAGIALE *(rămîne încremenit, nu bănuia că Delavrancea știa de scrisoarea către Ureche, în care el îl terfelea atît de rău, clipește din ochi, își potrivește ochelarii)* : Ai citit scrisoarea pe care i-am scris-o ?

DELAVRANCEA *(își pipăie mustața, prefăcîndu-se că nu pricepe)* : Ce scrisoare ?

VLAHUȚĂ *(rîde)* : A citit-o... Am citit-o împreună...

CARAGIALE *(mirat, vag stînjenit, dar nu fără tandrețe)* : Ați citit-o ?

DELAVRANCEA *(rîzînd)* : Sigur că am citit-o. Eu am şi copiat-o şi o păstrez... că e bine scrisă...

CARAGIALE *(cu ochii vii)* : Va să zică nu te-ai supărat ?

DELAVRANCEA : Ce vrei să fac, mă ? Eşti un grec otrăvit... Dar eşti un mare scriitor, dobitocule...

CARAGIALE *(parcă deziluzionat)* : Mă, va să zică nu te-a supărat. Să ştii că n-a fost bine scrisă. *(Ciocneşte.)* Noroc !

VLAHUŢĂ *(cu gestul blînd)* : Omul înţelept nu aruncă nuca din pricină că e coaja amară.

DELAVRANCEA *(uimit)* : Bravo Alecule, aşa e... Nu aruncăm nuca numai fiindcă e coaja amară.

CARAGIALE : Dar să ştiţi că la Berlin tot plec... Nu mai pot suporta jitienii de aici...

DELAVRANCEA : Mă, ascultă la mine... Nu scapi de proşti nici la Berlin. *Kaiserul* ăla al tău este un Jitianu colosal... N-are barbă, e drept, dar are în schimb mustăţile mult mai băţoase. *Kaiserul* ăsta e un prost gigantic, capabil să aprindă lumea întreagă, mă... Pe lîngă el Neron s-ar putea să pară într-o zi jucărie, mă...

CARAGIALE *(ironic, domolit şi sincer cu o falsă ingenuitate)* : Ascultă-mă... Barbule, mă pui pe gînduri... *(Nedumerit, parcă suav naiv :)* Va să zică tu crezi că... sînt proşti şi la Berlin...

DELAVRANCEA *(hotărît)* : Sînt, mă...

CARAGIALE : Mă, tu crezi că în Germania sînt tot atîţia proşti ca la noi ?

DELAVRANCEA : Mai mulţi, mă, avînd în vedere că Germania are o populaţie de patruzeci de mili-

oane de locuitori... Pe cînd noi nu sîntem decît vreo şase, şapte milioane... *(Bea.)*

CARAGIALE *(jucînd mereu comedia ingenuităţii, cu un fel de sinceritate)* : Şi tot atît de fuduli, de lacomi şi de cruzi ?

DELAVRANCEA : Oh ! Uniforme... parăzi, în pas de defilare... sisteme filozofice... statui pe *Siegesalee... Grossreich.* E acolo o întreagă rasă de proşti superiori.

CARAGIALE *(jucînd comedia îndoielii)* : Şi crezi cumva că eu habar n-am, numai fiindcă nu ştiu nemţeşte ?... *(Rămîne pe gînduri, bea.)* Nu e rău vinul ăsta, Alecule, de unde-l ai ?

VLAHUŢĂ : De la via mea... de la Dragoslăveni.

CARAGIALE : Să ştii că viu să lucrez acolo la vară. Să-mi pregăteşti o masă de brad nouă.

VLAHUŢĂ : A şi comandat-o nevastă-mea... Vara asta nu scapi...

CARAGIALE *(obsedat)* : Aşa, Barbule, zi, Berlinul e plin de jitieni şi eu nici măcar nu bănuiesc, mă?

DELAVRANCEA : Intocmai... eşti fericit ca unul care nu ştie să-şi citească sentinţa şi aşteaptă nevinovat să-i fie citită doar cu cîteva clipe înainte de execuţie. Pînă atunci ei te duc cu muzică şi cu baie de faianţă... Vezi, că oamenii îţi cunosc slăbiciunile.

CARAGIALE : Mă, dobitocule... M-ai băgat la idei... *(Bea iar.)* Ascultă, tu crezi că o vită bătrînă ca mine mai poate învăţa nemţeşte ?

DELAVRANCEA : Poate... Dar ceea ce ştiu sigur este că le-ar cam prinde bine şi nemţilor, un Caragiale... Ceva aşa... care să-i scrie într-o di-

mineață *Kaiserului*: „Cu străvechi respect german — *uralt*, nu? — rog pe majestatea voastră să înalt-binevoiască să-mi spună care este distanța exactă între vîrfurile augustei sale mustăți... respectiv dacă sînt la egală distanță..."

CARAGIALE: *Respekiv*... mă... *respekiv*, că e jărman. *(Ciocnește cu bună dispoziție. Se privesc toți surîzînd în timp ce se strînge perdeaua.)*

TABLOUL XVII

In martie 1907, în salonul apartamentului cuminte, burghezesc, din Berlin. Ușă în dreapta, spre birou, ușă în fund, unde e intrarea, ușă în stînga, spre apartament.

SCENA I

Lucky, Dumitriu, Bebs, Doamna Delavrancea, Didina, apoi **Caragiale, Zarifopol.** La pian **Dumitriu „Metronomul"** caută o soluție muzicală.

LUCKY *(împinge pe ușă, înainte, un geamantan cu care luptă destul de greu; după el vin doamna Delavrancea și Bebs, strigă)*: Doamna Delavrancea... A sosit doamna Delavrancea de la Paris... *(Lasă geamantanul și se întoarce spre doamna Delavrancea:)* Bine ați sosit, ilustră Doamnă. Berlinul vă salută și el prin glasul meu autorizat. *(Intră din stînga și Didina, îmbrățișări.)* Bine ai venit și tu, Bebs.

D-na DELAVRANCEA *(lui Lucky)*: Unde e *papà*?

LUCKY *(nemaiputînd de nerăbdare)* : A plecat de azi-dimineață de la șase pe zloată, să iasă înaintea tovarășului Dobrogeanu-Gherea, la graniță.

BEBS *(mică și vie ca un spiriduș de luncă, aceeași coamă ca și părintele ei)* : De unde pînă unde „tovarăși" ? !

LUCKY : Zău, și dumnealui îmi zice tovarăș ! Eu sînt socialist... Toți socialiștii îmi spun „tovarășe".

BEBS : Și *papà* ce zice ?

LUCKY *(încruntat)* : Rîde... Zice că o să-mi rupă urechile. *(Gospodar :)* Mamă, unde vor dormi Bebs și doamna Delavrancea, dacă „tovarășul" și „tovarășa" Gherea ocupă amîndouă camerele de musafiri ?

DIDINA : În camera ta... Tu dormi pe divan, în hol... Veniți cu mine, doamnă Delavrancea ? *(Ies amîndouă.)*

LUCKY *(se apropie de Dumitriu, care a fost tot timpul absent, absorbit de pian)* : Ilustre Metronom, ai bunătatea și cîntă-ne un vals, ca să dansez cu acest Puck delavrancian.

CARAGIALE *(cu un pardesiu cu fulgi de nea pe el ; deschide ușa și încremenește în prag)* : *Walzertraum* la mine în casă ? *(Dă să iasă.)* Dar poate că nu stau aici. *(Iese totuși.)*

LUCKY *(strigă după el)* : *Papà*... *papà*... unde e tovarășul Gherea ?

CARAGIALE *(intră iar, dezbrăcat de pardesiu, lui Lucky)* : Un ceai cu mult rom, că am înghețat de azi-noapte... *(Se duce afectuos la Bebs, o sărută pe obraji.)*

DUMITRIU *(nu pricepe ce s-a întîmplat)* : Dar ce e? Gherea n-a venit?

CARAGIALE *(amărît)* : Mi-a făcut-o muscalu'. N-a venit... M-a făcut să tremur degeaba o zi întreagă în tren... Să viu acasă să te aud pe tine, Metronomule, cîntînd operete.

LUCKY : Lasă-l, *papà*... Lasă, că vreau să dansăm, eu şi Bebs.

CARAGIALE : Las-o, întîi să-mi spuie cum au călătorit... *(S-a aranjat într-un fotoliu, o ia lîngă el.)* E bine maică-ta? Ce mai e pe la Paris?... Ce se mai joacă acolo?

BEBS *(cu buze subţiri)* : Toată lumea e însetată de petrecere.

CARAGIALE : Ce romîni aţi mai întîlnit?

BEBS : Nu intri într-un local fără să dai de un romîn. În iarna asta parcă au fost mai mulţi ca altădată. Aruncă aurul cu amîndouă mîinile.

CARAGIALE : Ce vrei şi tu, Bebs? După expoziţia jubiliară au aflat oamenii cu uimire că ţara e mai prosperă ca oricînd. Sărbătoresc, după modul valah, în toate localurile de petrecere din Europa, cei patruzeci de ani de glorioasă şi îmbelşugată domnie a lui Carol I.

BEBS : Am să-ţi spun ceva care o să-ţi facă greaţă... După un concert de studii pe care l-a dat în ianuarie, Cella a fost aşteptată, la ieşire, de un grup de prieteni, băieţi şi fete, care chipurile voiau să-i sărbătorească succesul... Am crezut că o să mergem la *Cafè Weber* să bem un pahar de şampanie, cum făcusem anul trecut. Ne-am tre-

zit însă cu toţii la balul pe care-l dădea la el acasă — un apartament imens pe un etaj întreg, cu trei saloane mari — un romîn, Jitianu, mare bogătaş din Oltenia, mi se pare. Era un fel de nebunie... Nu ne invitase el, ci nişte prieteni ai lui. Trăieşte cu o dansatoare de la Operă şi era acolo tot corpul de balet de la Opera Mare. A fost la început un fel de spectacol cu numere de revistă şi balet. Era acolo, cum se spune *tout Paris*. Aşa de multă lume că nimeni nu te întreba cine eşti... O lume dezgustătoare. După balet n-am ştiut cum s-o ştergem mai repede... Se spune că balul a costat vreo două sute de mii de franci.

CARAGIALE : Franci aur, fireşte... Aurul ţării romîneşti, unde ţăranii sînt hrăniţi cu mălai încins şi peşte stricat, dar robotesc din zori şi pînă noaptea cu picioarele goale, plesnite de noroi şi mirişte. Bebs, du-te şi te odihneşte pînă la masă... că deseară trebuie să-mi cînte amicul Dumitriu Beethoven pînă la miezul nopţii... Vreau să-mi treacă necazul de la batjocura pe care am îndurat-o de la muscalul ăla care m-a făcut să mă duc degeaba pînă la graniţă... A sunat. Cine să fie? *(Se aude zgomot de voci pe scară. Spune fericit :)* Ăsta e gineri-su', Zarifopol. Să ştii că au venit pe altă rută. *(Intră Zarifopol singur.) Herr Doktor,* eşti singur? Unde sînt valahii?

ZARIFOPOL : Singur.

CARAGIALE : Apoi să ştii matale, *Herr Doktor,* că eu mă supăr pe socrul matale. Mă supăr şi mă burzuluiesc... Aşa batjocură familia mea, camera

mea de musafiri, n-au îndurat pînă acum... Am degerat degeaba aşteptînd trenul în gara de la graniţă... *(Arătînd pe Bebs :)* Vă cunoaşteţi, mi se pare.

ZARIFOPOL : Am avut onoarea, după cum ştiţi, astă-iarnă. Eraţi cu tatăl dumneavoastră.

CARAGIALE : Ah... aşa-i... ce vreţi ? Sînt un bătrîn zaharisit... Dar, frate, ce-o fi cu Costică ăla ? Nu ţine să fie om de litere. Foarte bine, dar să fie măcar om de cuvînt.

ZARIFOPOL : Vă spun eu acum cauza. *(Şovăie cîtva timp.)* În ţară e revoluţie.

CARAGIALE *(încremenit)* : Revoluţie în ţară ?

ZARIFOPOL : Da.

CARAGIALE *(încremenit)* : De cînd, cum ?

ZARIFOPOL : De vreo săptămînă orice serviciu telegrafic şi telefonic e interzis. Aseară am primit o telegramă în nemţeşte, de la frontiera austro-ungară : „Aşteptaţi Expres-Orient gara Viena, miercuri dimineaţă" — iscălită de un conductor de vagons-lits, cunoscut nouă. Am bănuit ceva. Am şi plecat imediat. L-am întîlnit în gară pe acest conductor cunoscut şi mi-a dat o scrisoare. Cumnatul meu îmi scrie că din cauza răscoalelor ţărăneşti, nimeni nu poate părăsi ţara.

CARAGIALE *(încremenit)* : Răscoale ţărăneşti ? Ţi-am spus eu, că într-o zi...

ZARIFOPOL *(chelie totală boltită, ochi scînteietori de inteligenţă, canonic laic uscat)* : V-am contrazis fără să cunosc situaţia... Aţi avut dreptate... Se pare că de şapte zile arde întreaga

țară, de la un capăt la altul. Uite și scrisoarea... O s-o citiți... Uite și pachetul ăsta de ziare... L-a scos cu greutate la vamă conductorul de vagon-lits. E o cenzură totală. Nimic nu mai poate ieși din țară... Nici telegrame de presă.

CARAGIALE *(năucit, își scoate ochelarii, își freacă fruntea, spune în șoaptă)* : Biata țară românească !

BEBS *(mereu aiurită)* : Ce vreți să spuneți, domnule Zarifopol ? Cum asta, arde țara ?

ZARIFOPOL : Țăranii năvălesc în cele mai multe sate peste conacele boierești și le dau foc să ardă cu tot ce e în ele. *(Către Caragiale :)* O să găsești în ziare multe lucruri de neînchipuit... Vi le las pe toate, căci eu le-am citit în tren.

CARAGIALE *(mereu năucit)* : Omul e un animal care uită... Face orașe pe povîrnișul vulcanilor, și uită unde și-a făcut așezarea.

ZARIFOPOL : Mai grozav mi se pare ceea ce mi-a spus conductorul la ureche... Austro-Ungaria masează trupe în regiunea Brașovului... A întîlnit zi și noapte trenuri militare care se îndreptau spre granița romînă.

CARAGIALE *(îngrozit)* : Ar fi o nenorocire istorică dacă Austro-Ungaria ar trimite trupe peste noi fără de veste... Nimeni nu i-ar putea rezista în situația de azi...

ZARIFOPOL : Permiteți-mi să spun că nu ar fi fără de veste... Dimpotrivă, trupele austro-ungare ar intra chemate, cu știrea tuturor.

CARAGIALE : E de necrezut ce spui dumneata !

ZARIFOPOL : Şi totuşi, aşa e. Petre Carp a făcut cunoscut la Consiliul de Miniştri şi o scrisoare în acest sens primită de la vice-preşedintele Senatului, un oarecare Edgar Jitianu, care face presiuni asupra guvernului conservator să cheme imediat trupele austriece pentru ca să înăbuşe răscoala ţărănimii... Interesele de clasă...

CARAGIALE *(adînc dezamăgit)* : Carp ? La numele ăsta răspundea o dată un om.

ZARIFOPOL *(ironic)* : Ciudat... Ciudat... Cine ar fi crezut asta ? Mai ales după expoziţia jubiliară de astă-vară, care a certificat prin tot felul de pavilioane grandioase că poporul romîn a atins sub glorioasa domnie a majestăţii sale auguste cea mai mare prosperitate... cea mai înaltă fericire din întreaga istorie...

CARAGIALE : Vrei dumneata, *Herr Doktor,* să-ţi spun eu ce înseamnă asta ? Înseamnă un sîngeros bobîrnac al istoriei ultragiate, fiindcă oamenii uită, *Herr Doktor,* dar istoria nu uită... Socrul dumitale are dreptate...

ZARIFOPOL : Spunea Kreisler, care a dat un concert la Bucureşti chiar în timpul expoziţiei jubiliare, că o atîta furie de petreceri n-a mai văzut : o stradă întreagă — mi-a spus şi numele — 11 Iunie, care ducea spre expoziţie, era plină de grădini-restaurante imense, unul lîngă altul şi de o parte şi de alta... La unul dintre ele, pe care spunea că n-o să-l uite niciodată, „Suzana", cu o grădină cît o pădure, a petrecut într-unul din boschete, de cu seară pînă a treia zi dimineaţa... A învăţat de la prietenii romîni şi un

cuvînt nou : „chef"... L-au înnebunit lăutarii cu valsuri din operetele nemţeşti.

BEBS : Operetele astea se cîntă toată ziua.

ZARIFOPOL *(onctuos)* : Ingăduiţi-mi să vă precizez o impresie... Anumite operete poartă ghinion popoarelor... Vă rog să-mi scuzaţi cuvîntul care, formal, depăşeşte competenţa mea de filolog... Insă acesta pare să fie termenul just — ghinion. Operetele lui Offenbach au distrus al doilea imperiu francez... Atîţi conţi de Luxemburg, atîtea prinţese ale dolarilor, atîtea ducese de Geroldstein etc... etc... ar putea nărui nu numai un stat de moşieri ci şi o monarhie ca Austro-Ungaria... Fireşte, aţi putea răspunde, *Herr Doktor,* că opereta nu e o cauză, ci doar un simptom... Dar faptele sînt acestea...

ROZA : *Bitte... Ist hier etwas auf Rumänien... (Intinde un ziar.)*

ZARIFOPOL *(a luat ziarul)* : *Sechs Uhrblat,* titlu despre Romînia pe toată pagina... A sărit cenzura, se vede...

CARAGIALE *(nerăbdător)* : Citeşte !

ZARIFOPOL : „Colosală răscoală în Romînia" *(Explică :)* Titlu. *(Citeşte mai departe :)* „Un milion de ţărani în marş asupra Bucureştilor. Mii şi mii de răsculaţi incendiază cu sălbăticie castelele de pe moşii şi asasinează în masă pe proprietari şi arendaşi." *(Rezumat după ce a parcurs cu privirea :)* Citează numeroase localităţi şi nume de proprietari ucişi împreună cu familiile lor... Aci e, mai pe larg despre unul Jitianu, vice-preşedinte al Senatului care, nu se ştie din

ce motive, a vrut să vie duminică noaptea la un castel al lui... A rezistat trăgînd cu puşca pe fereastră în răsculaţi. L-au prins ţăranii, i-au îndopat gura cu pămînt şi l-au pus apoi pe un rug de lemn căruia i-au dat foc.

CARAGIALE *(tresărind)*: Edgar Jitianu? *(Copleşit, cu capul în piept:)* Prea a fost nesăţios toată viaţa de pămînt şi lemne. A avut în ceasul morţii mai mult decît a dorit. Dumnezeu să-l ierte, acum că e mort, şi să mă ierte şi pe mine, dacă spun că, totuşi, bine i-au făcut.

CORTINA

TABLOUL XVIII

În acelaşi loc, peste vreo zece zile.
Didina, Lucky, Dumitriu

DIDINA *(croşetează cu ochelari cu ramă)*.

LUCKY *(trage cu urechea, nervos şi agitat, la uşa biroului lui Caragiale, se vede că urmăreşte cu pasiune tot ce se întîmplă acolo)*.

DIDINA: Lucky, cum e cu putinţă asta? Să asculţi la uşă ce vorbeşte *papà?*

LUCKY: Mamă, e foarte grav, foarte grav.

DUMITRIU *(care se plimbă prin salon)*: Doamnă, să fie atît de grav?

DIDINA: Au venit tot soiul de veşti din ţară şi atunci Iancu a chemat de la Bucureşti pe Alecu Vlahuţă. A încercat să-l cheme şi pe Delavrancea, dar acesta n-a putut veni. De la Lipsca

l-au chemat pe Zarifopol și acum s-au închis în camera lui Iancu.

DUMITRIU : Nu înțeleg ce vreți să spuneți, zicînd „alte" vești ? Știu că se răsculaseră sătenii.

LUCKY *(mai pasionat, intervine ca să explice)* : Domnule Dumitriu, noutatea e că revoltele țărănești au fost înecate în sînge. Da... da... satele au fost bombardate cu tunurile și incendiate... Am aflat că zeci de mii de țărani au fost împușcați fără judecată... Astea sînt „alte vești".

DIDINA : Ei, spune și el ceea ce a prins în treacăt.

LUCKY *(cu superioritate)* : Mamă, ce înțelegi dumneata ? *(Explică mai departe :)* Guvernul conservator a căzut și au venit liberalii... care au asasinat în astea zece zile zeci de mii de țărani.

DUMITRIU *(ca unui copil)* : Lucky, de unde știi tu ce sînt conservatorii și ce sînt liberalii ?

LUCKY *(îl fulgeră cu privirea)* : Ilustre Metronom, mă jignești... Te rog... mă jignești. Îți atrag luarea-aminte că în iulie împlinesc paisprezece ani... Îți spun... liberalii au bombardat satele cu tunurile... O noapte întreagă tata n-a mai dormit... Cerea telegrafic să i se trimită scrisori și ziare ca să afle tot ce e acolo...

DIDINA *(îndurerată)* : Asta-i adevărat. Dar mai ales de cînd a venit Alecu Vlahuță și a povestit ce se întîmplă în țară, Iancu parcă nu mai e om. Scrie toată noaptea.

LUCKY *(bine informat și prompt)* : A scris un articol despre răscoalele țărănești pe care l-a tradus Mitte Kremnitz și va apare la Viena, în ziarul *Die Zeit*. A chemat acum și pe Zarifopol

de la Leipzig şi sînt toţi trei împreună... Tata le-a citit articolul şi acum discută.

DUMITRIU *(îngîndurat)*: Şi eu care tocmai vroiam să plec în ţară. *(Căci e de cîteva luni musafirul lui Caragiale.)*

DIDINA: In Bucureşti n-a fost nimic...

(Caragiale, Zarifopol, Vlahuţă ies de alături.)

ZARIFOPOL: Cred că e bine să plec în noaptea asta acasă la Lipsca. Ar fi să vă deranjez prea mult...

CARAGIALE: Omule, de ce să faci trei ore pe drum, cînd ai aici camera dumitale? *(Schimb de salutări cu Dumitriu. Apoi Caragiale o descoperă pe Didina care şi-a reluat lucrul într-un fotoliu scund.)* Uite, mă, pentru asta ţine Dumnezeu lumea... nu pentru nişte păcătoşi ca noi...

DIDINA *(care n-a auzit, căci i-a slăbit mult auzul, vede că toţi o privesc cu tandreţe, neliniştită întreabă)*: Iancule, ai spus ceva despre mine?

CARAGIALE *(infinit de prietenos cu ea îi sărută mîna moale)*: Te-am vorbit de rău, Didino.

DUMITRIU: Nene Alecule, ce e la noi acasă?

VLAHUŢĂ: In Bucureşti e bine... In ţară e rău... *(Reia conversaţia:)* Iancule, articolul tău va fi un balsam pentru rănile poporului romîn. De la Bălcescu şi Kogălniceanu nu s-a mai scris ceva atît de inimos şi de priceput despre ţărănimea noastră şi despre pătura suprapusă... E acelaşi sunet... Da... Da... Şi-au pierdut cei mari capul. *(Se întoarce spre Didina:)* Au avut cruzimea de a trimite regimentele să reprime mişcarea chiar în

județele lor de garnizoană. In modul acesta, de foarte multe ori soldații trăgeau — fiindcă primeau ordin să tragă „fără să crîcnească" — în tații lor, în unchii lor, în frații lor. La Stănilești, în Vlașca, un locotenent, deși știa că o parte din pluton era chiar din sat, a poruncit anume să se tragă pentru ca să verifice puterea și disciplina soldaților. Plutonul n-a tras, iar locotenentul a fost ucis cu topoarele... Acum vor putrezi în ocnă, pentru toată viața lor, pentru că n-au împins disciplina pînă la paricid... Intra cîte un escadron de cavalerie, comandat îndeobște de fiul sau de ginerele proprietarului din sat: „Să iasă în față cei vinovați"... Ieșeau uneori unul sau doi... „Ce-i asta? Vă bateți joc de mine? Îmi trebuie șaizeci și patru de oameni... Trebuie să raportez pînă deseară..." Citea apoi biletele pe care erau scrise nume de oameni nevinovați, denunțați de cele mai multe ori din răzbunare ascunsă... Tot nu se făcea numărul... Atunci cerea primarului să se ia din cinci în cinci oameni, cîte unul, să se pună în frunte chiar pe el. Iar cînd se făcea „numărul", fără judecată, fără verificare măcar, îi scotea afară din sat și îi punea aliniați să-și sape singuri groapa. După asta dădea o comandă și seara trîntea raport în copie la regiment și la prefectură, căci era urgență, că numărul a fost împlinit. Se crede că au fost uciși astfel peste unsprezece mii de țărani.

CARAGIALE *(cutremurat)*: Ce-am făcut noi ăștia de aici și alții, pentru ca să nu se întîmple aceste lucruri? *(S-a plimbat cîțiva pași, apoi se*

întoarce spre cei doi :) De acum încolo măcar... nu găsiți că ar trebui să ne adunăm la un loc toți, cei care avem un condei... și tu, și eu, și Delavrancea, și Coșbuc, și Slavici... și chiar alții... de la Junimea de pe vremuri, să căutăm... să vedem...

VLAHUȚĂ *(clatină din cap) :* Junimea ? Tu ai uitat atunci cînd a apărut în *Vatra* poezia lui Coșbuc *Noi vrem pămînt,* Maiorescu a trimis înapoi revista mînios...

CARAGIALE : Nu e nimic. Vom chema pe cei tineri. Trebuie să zguduim toate conștiințele.

ZARIFOPOL : Prevăd un răsunet nemaicunoscut articolului dumneavoastră. Îi păstrați titlul *1907* ?

CARAGIALE : Cu vreun subtitlu oarecare. E, mi se pare, și părerea celor de la gazetă.

ZARIFOPOL *(gata de plecare) :* Eu am să telegrafiez ziarului german la Viena să vi se trimită articolul în șpalt...

CARAGIALE : Negreșit... Dacă am ceva, am să pot îndrepta prin telegramă.

VLAHUȚĂ *(după multă șovăială, în clipa cînd Zarifopol e gata să plece) :* N-am vrut să vă fac să întîrziați, domnule doctor... Aș fi dorit totuși să ascultați și dumneavoastră o încercare a mea despre întîmplările acestea care au cutremurat țara... Adineauri nu mi s-a părut potrivit... Dar mi-e frică să nu pierdeți trenul...

ZARIFOPOL *(cu deferență) :* Rămîn chiar dacă ar fi să plec pe jos la Lipsca.

CARAGIALE : Dar cum de nu ne-ai citit-o pînă acum ?

VLAHUȚĂ: Nu e încă gata. *(După un timp:)* Nu știu ce titlu o să-i dau. *(Citește:)*

Minciuna stă cu regele la masă,
Dar asta-i cam de multișor poveste;
De cînd sînt regii, de cînd minciuna este,
Duc laolaltă cea mai bună casă.

(Și continuă în timp ce se trage perdeaua.)

TABLOUL XIX

În noaptea de 29 ianuarie 1912, în camera lui Caragiale la Berlin. După o noapte lungă de iarnă, către orele patru, cinci, spre ivirea zorilor. Pe biroul lui, lîngă lampă, un teanc de telegrame și scrisori. El este într-un halat peste îmbrăcămintea ușoară de noapte. Stă într-un fotoliu, așezat astfel cu spatele la lampă ca să poată citi. A fumat mult. A băut cafele. E gînditor și obosit. Se mai plimbă uneori tulburat cîțiva pași prin casă. Frunzărește din cînd în cînd, melancolic, teancul de telegrame. Apoi se așază iar... Are ochii în lacrimi... Ușa e încercată ca un avertisment, intră Lucky îngrijorat. A mai crescut, căci au trecut încă cinci ani.

CARAGIALE *(surprins, uimit)*: Ce-i cu tine la ora asta? E patru și jumătate, de ce nu dormi?

LUCKY *(adînc tulburat, cu ochii mari)*: Nu doarme nimeni în toată casa... în cameră la mama e lumină, la soră-mea e lumină.

CARAGIALE *(neliniștit)*: De ce nu dormiți?

LUCKY *(simplu)*: Din cauza ta... Toți sînt cu gîndul la tine. De ce nu dormi?

CARAGIALE *(o clipă pe gînduri, apoi surîzînd melancolic îl privește în ochi)*: Pentru că peste un ceas împlinesc șaizeci de ani, Lucky.

LUCKY *(tot copil, deşi a împlinit optsprezece ani)*: Şi pentru asta nu trebuie să dormi?

CARAGIALE *(clatină din cap, cu o privire grea)*: E foarte greu cînd împlineşti şaizeci de ani, Lucky.

LUCKY *(nedumerit)*: Niciodată nu dormi cînd e a doua zi aniversarea ta?

CARAGIALE: Nu... Am stat tot aşa dinadins treaz, toată noaptea, numai cînd am împlinit cincizeci de ani. De atunci încoace, nu.

LUCKY *(zîmbind copilăreşte, aşteaptă curios)*: De ce atunci? De ce acum?

CARAGIALE *(încercînd să glumească)*: Fiindcă atunci îmi scriam întîia dată vîrsta cu numărul cinci înainte... *(tresărind puţin)* iar mîine-dimineaţă mi-o voi scrie, întîia dată, cu cifra şase înainte... Şi niciodată nu voi putea reveni... Un băiat de optsprezece ani, nu poate pricepe asta...

LUCKY: Şi ce ai făcut întreaga noapte?

CARAGIALE: Am fumat şi m-am gîndit. *(Neglijent:)* Am şi scris... prostii... Un fel de socoteală a împrejurărilor. *(Ridică din umeri:)* Asta. *(Şi pe urmă întreabă mirat:)* Dar, Lucky, ce-i cu tine? Puteai să profiţi de ocazie şi să-mi doreşti să ajung la vîrsta cu şapte înainte.

LUCKY *(inimă de copil, vorbeşte cu totală simplitate)*: Asta numai un străin poate s-o facă, tăticule. *(După un timp:)* Pentru că el poate gîndi şi contrariul... Pentru mine însă tu eşti eu... Ce-mi doresc mie însumi, nu spun cu voce tare.

CARAGIALE *(zguduit se duce la el, îi mîngîie părul)* : Lucky, nu fi măgar. Sînt eu şi aşa destul de sentimental în noaptea asta.

DIDINA *(într-o rochie de casă, intră cu oarecare teamă)* : Lucky, nu ţi-am spus să-l laşi pe tata singur ? Vino cu mine !...

CARAGIALE *(s-a sculat, i-a ieşit înainte, îi mîngîie mîna, îi spune răspicat, ca ea să poată auzi)* : Drăguţo, vreau să stau restul nopţii, faţă în faţă cu băiatul ăsta al meu. *(O conduce, cu duioşie, de altfel, la uşă.)*

LUCKY *(tulburat, neliniştit, cu o profundă curiozitate)* : Tată, poţi să-mi spui la ce te-ai gîndit toată noaptea ?

CARAGIALE *(încurcat, mai rămîne pe gînduri, după un timp, cu vocea moale)* : Să zicem că la cîte am sperat şi nu s-au împlinit... La cîte am început şi n-am izbutit. La cîte am făcut numai pe sfert ori numai pe jumătate... La cîte am vrut să fie, altfel decît au fost, şi mi-e ruşine că au fost aşa cum au fost... La cîte bănui azi că am uitat să le şi regret măcar... că au rămas doar într-un registru cu socotelile încurcate... pierdut pentru mine.

LUCKY *(foarte serios, cu o gravitate tăioasă de copil)* : Ce-ai fi vrut tu să fie altfel în viaţa ta ?

CARAGIALE *(profund sincer)* : Pe mine, Lucky, m-aş fi vrut altfel... *(I se pare că a exagerat, reia pe gînduri, se explică :)* Într-un fel socoteam şi mă simţeam cînd aveam vîrsta ta... şi altfel mă văd azi, cînd mă uit înapoi în noaptea

asta. *(Încearcă să-şi vîre degetele mari, la subsuoara vestei, dar n-are vestă.)* Cînd aveam vîrsta ta, Lucky, acum patruzeci şi trei de ani, am fost pe baricadele revoluţiei de la Ploeşti.

LUCKY *(sever)*: Ţi-ai bătut joc destul de această revoluţie...

CARAGIALE *(cu ochii întristaţi)*: Şi de altele... *(Urmează ceva „care n-ar fi trebuit să fie uitat":)* Acum nouăsprezece ani — tot în ianuarie, pe un viscol care zguduia ferestrele, nu aveam în casă decît treizeci de bani. Mi-erau fetiţele dintîi bolnave pe moarte... Au şi murit în noaptea aceea amîndouă. Atunci mi-a intrat în casă un agent de urmărire de la percepţie, însoţit de un portărel. A venit să mă execute, dar la plecare mi-a plătit o carte cu doi lei şi douăzeci şi cinci de bani. Era atît de inimos, că în clipa aceea a răzbătut pînă la inima copilăriei mele... Mi-am spus că o dată în viaţă voi plăti acestui om, cu jumătate din avutul meu... Nu i-am trimis a treia zi nici măcar cutia de bomboane hotărîtă cu nevastă-mea. Între timp am moştenit o avere... Nu l-am căutat.. I-am uitat şi numele. Poate că l-am întîlnit de atunci încoace şi nici nu l-am salutat măcar.

LUCKY *(e oarecum de aceeaşi părere)*: Ceea ce m-a uimit totdeauna este că prietenii tăi te socot avar... M-a mirat cînd mi s-a spus asta, fiindcă noi acasă, te ştim mînă spartă.

CARAGIALE *(clatină din cap, precizează)*: Nu avar... meschin... De nenumărate ori am fost meschin în viaţa mea, din vanitate... Mi-era tea-

mă să nu fiu socotit drept prost... Cine ţi-a spus asta ? Bebs ?

LUCKY *(încurcat)* : Nu, Bebs mi-a spus altele. *(Scurt :)* Te porţi rău cu prietenii tăi... Era supărată de ultima ta glumă făcută pe socoteala pieselor tatălui ei. Ai spus că piesele lui Delavrancea nu sînt trilogie cum crede el... ci meteorologie, *Apus de soare, Luceafărul... Viforul...* că, va urma *Apă chioară*...

CARAGIALE *(rîde)* : Să nu vă fie milă de Barbu, ăla e un boxer afurisit, ştie să încaseze, ştie să lovească al dracului... *(Explică împăcat :)* Asta a fost într-o zi cînd el mi-a spus ironic că, pe cînd din nuvelist el a devenit autor dramatic, eu sînt un autor dramatic, degradat în nuvelist.

LUCKY : Şi nu are dreptate ?

CARAGIALE *(cu surprindere, cu tristeţe)* : Şi tu, Lucky, mă judeci ? *(Înţelegînd totuşi :)* Da... N-ai decît optsprezece ani...

LUCKY *(pe aceeaşi stradă cu arhanghelul dreptăţii)*: Tată, astă-seară eu sînt tu.

CARAGIALE *(se gîndeşte la el, cel demult)* : Iacobinul de la optsprezece ani judecă pe „cinicul" de la şaizeci... *(A rămas pe gînduri.)* Ascultă, poate — zic : poate că unii dintre cei care-mi reproşează sterilitatea să aibă dreptate... *(Frămîntă o carte.)* De vină e *O scrisoare pierdută*. Mi-a distrus, cred, „cariera" de scriitor. Nu puteam s-o refac la nesfîrşit cum îşi refac unii toată viaţa, o singură carte de succes, sub titluri diferite. Şi de cîte ori am început să scriu altceva, cineva mă privea peste umăr şi parcă îmi spunea...

„Se compară asta cu *O scrisoare pierdută?*" Mi-a creat o inhibiție paralizantă, obsesia dementă a perfecțiunii stilistice. De atunci, orice frază așternută pe hîrtie m-a paralizat. Mi se pare că nimic din ce am scris ulterior, nu a mai fost dus pînă la capăt. Eram dezgustat de lipsurile, firești totuși, așternerii pe hîrtie. Am luptat cît am putut la *Momente* și la *Kir Ianulea.* Imi spun însă că la urma urmelor, toate *Momentele* la un loc sînt de fapt continuarea *Scrisorii pierdute.* Au materialul altor trei piese... în altă formă.

LUCKY *(amintindu-i)* : Nu *Momente,* ci „monumente".

CARAGIALE : Păcat că cel care a spus asta, cu admirație, chipurile, este el însuși un scriitor sărac în talent... Admirația unora e de prisos.

LUCKY : Uite, iar ești rău... În clipa asta chiar, ești rău... cu un om ca Ranetti, care te iubește. Și gluma lui *(repetă)* „monumente", nu *Momente,* e chiar bună ! *(„Zău".)*

CARAGIALE *(cu părere de rău)* : Orice om de spirit are în el o urmă de imbecilitate. Am batjocorit de multe ori, tîrît de replică, idei care mi-au fost scumpe, prieteni pe care i-am iubit...

LUCKY : Vlahuță...

CARAGIALE *(cu profund regret)* : Vlahuță... *(După un timp :)* Poate și Maiorescu.

LUCKY *(puțin mirat)* : Crezi că n-ai avut dreptate cu Maiorescu ?

CARAGIALE *(pe gînduri)* : Faptele au fost așa cum le-am văzut eu. Am avut dreptate... dar aș fi

vrut ca împrejurarea să fie alta... *(Intors parcă:)* Am fost... prea nervos... prea grăbit... arogant uneori... Am trecut prin viață într-un tempo impus de alții... Ca un om care sosește la gară, mereu cînd trenul a și pornit... Se urcă în grabă în alt vagon și coboară pripit pe picior greșit.

LUCKY: De ce vorbești la trecut? Slavă Domnului ești sănătos...

CARAGIALE: Aparent da... Cine știe însă ce-i înăuntru? La șaizeci de ani, un guturai, indispoziție, un deget amorțit, cîteva linii de temperatură au alt sens decît la douăzeci de ani. Cine știe ce poate aduce anul acesta 1912? Uneori omul cade dintr-o dată, ca un măr rumen desprins din pom, noaptea... E de altfel o moarte pe care și-o doresc mulți. Zicem mereu: „poate să fie anul acesta", dar fără convingere. *(Sec:)* Și cîteodată e...

LUCKY: Tată, mi-a fulgerat de multe ori gîndul morții tale, dar numai o clipă. Nu mi-o pot închipui... Așa am încercat de multe ori să văd de jos, de lîngă intrare, vîrful ascuțit al catedrei Sf. Ștefan din Viena și n-am putut. Mă ametește. Mi se pare că se va răsturna lumea în clipa morții tale.

CARAGIALE: Nu știu ce va fi pentru tine... pentru ai mei... Dar pentru cei din jurul tău, peste cîțiva ani voi fi tot atît de îndepărtat ca un scrib egiptean, ori ca Neculce... Ca Grigore Alexandrescu, dacă vrei... Peste cîteva zile de la înmormîntare toate mormintele sînt la fel. Ce e pentru tine azi, bunica ta moartă, cu cinci ani înainte de a te naște tu? Un mormînt pe care mi se pare că

nici nu l-ai văzut vreodată... Eşti tot atît de departe de ea, ca de cineva mort acum două mii de ani... Pentru mine ea este, caldă încă, femeia care acum şaizeci de ani — cred că pe la ora asta — pe o noapte de viscol, mai crîncen ca acum, m-a privit şi m-a ţinut orb în braţele ei, în prima clipă. Dar ce înseamnă pentru tine — azi la Berlin — o noapte de ianuarie, în 1852, într-o casă înzăpezită din cătunul din marginea Ploeştilor? *(Surîde cu duioşie:)* Se numea Haimanalele... Eu... *(şovăie)* ceea ce n-am putut să ştiu şi n-am simţit acum şaizeci de ani... simt în noaptea asta, aci în ţară străină, mai mult decît ştiu despre Berlinul de afară şi de toată suprafaţa pămîntului... Eu nu pricep cum au trecut şaizeci de ani, fiindcă eu sînt tot copilul de pe străzile Ploeştiului, nu un bătrîn la fel cu profesorul acela străin, pe care îl întîlneam în tramvai şi despre care nu vezi cum ar fi putut fi vreodată copil. Înţelegi?

LUCKY: Înţeleg şi altele multe. *(După un timp:)* Înţeleg de ce ai refuzat să fii sărbătorit oficial cu prilejul acestor şaizeci de ani. Ce sens ar mai putea să aibă pentru tine acum această sărbătorire a lor?

CARAGIALE *(cu ochii împăienjeniţi, cu o nesfîrşită tristeţe):* Da, Lucky... Asta e... După ce mi-au pocit viaţa... După ce mi-au schimonosit-o, o jumătate de veac, prin piedicile lor. Rînd pe rînd au pretins cu aroganţă să iau lecţii de la ei... *(Clatină din cap îndurerat.)* Toţi m-au învăţat cu severitate... *(Arată:)* Cum să gîndesc, cum

să fiu eu însumi... cum să scriu... Cum să-mi iubesc patria la fel cu ei. M-au umilit şi mai rău cînd au binevoit să se arate cu dispreţ indulgenţi... Cum aş putea să uit procesul Caion ! *(Are o grimasă a gurii.)* De frică să nu trec de ei, mi-au dat în cap de cîte ori au putut. M-au strivit cu surîsul lor protector. Cînd, bolnavi, ai mei au avut nevoie de milă, s-au socotit păcăliţi dacă i-au văzut însănătoşiţi... Nu fusese nimic grav. Abuzasem de mila lor... Necontenit mi-au pretins cu asprime să rămîn, cu un deget măcar, inferior lor... Orice încercare... de a-i depăşi fiind socotită obrăznicie... Şi iată că acum vor să mă sărbătorească ? Această oligarhie neroadă vrea, sub pretextul sărbătoririi mele, să se înduioşeze de propria ei generozitate... Să-şi dea un certificat de competenţă. Nici un scriitor adevărat nu poate admite o asemenea mascaradă... O împăcare scîrboasă cu bale şi cu lăutari. Procesul dintre mine şi ei nu s-a încheiat... Trebuie să meargă deschis în faţa posterităţii.

CORTINA

Au apărut :

Zaharia Bîrsan
TRANDAFIRII ROȘII

Al. Adamescu
JUDECATA FOCULUI

V. Stoenescu și *O. Sava*
NOTA ZERO LA PURTARE

Vor apărea :

Al. Kiriţescu
RUXANDA ȘI TIMOTEI

Lucia Demetrius
ARBORELE GENEALOGIC

Grigore Sălceanu
OVIDIUS

R. 717

Responsabil de carte : M. Vasiliu
Tehnoredactor : S. Malcaș
Corector : C. Moldoveanu

Dat la cules 29.06.57. Bun de tipar 17.10.57. Tiraj 4150 ex. Hîrtie semi velină mată de 65 gr m.2. Ft. 540×840/16. Coli editură 7,50. Coli de tipar 12,5. Ediția I. Comanda 3760. A. nr. 02846. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 R—2.

Tiparul executat sub com. 8592 la Întreprinderea Poligrafică Nr. 1, str. Grigore Alexandrescu nr. 93—95. București. — R.P.R.

Lei 3,75